

Магдалена Чукић Шепец

МУЗИЧКА КУЛТУРА 8

Уџбеник за осми разред основне школе

МУЗИЧКА КУЛТУРА 8

Уџбеник за осми разред основне школе

Редакција Фондације „Алек Кавчић“

Аутор Магдалена Чукић Шепец

Рецензенти проф. др Слободанка Антић,
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
мр Александар Митревски,
Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди
Тамара Кеџман, ОШ „Бановић Страхиња“, Београд

Главни уредник Крста Поповски

Уредник Милана Поучки

Фотографије Alek Kavcic Foundation USA (Shutterstock), wikipedia.org, commons.wikimedia.org,
creativecommons.org

Лектура и коректура др Ана Маџановић, Институт за српски језик САНУ

Ликовни уредник Слађана Николић

Дизајн и прелом Слађана Николић

Ортограф Слађана Николић

Издавач АрхиКњига д. о. о.
Љубостињска 2, Београд

За издавача Оливер Кавчић

Штампа Дунав д. о. о., Земун

Тираж 20.000

Прво издање, 2026.

ISBN 978-86-6130-094-3

ISMN 979-0-9025309-5-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:78(075.2)

ЧУКИЋ Шепец, Магдалена, 1963-

Музичка култура 8 : уџбеник за осми разред
основне школе / Магдалена Чукић Шепец ; [ортограф
Слађана Николић]. - 1. изд. - Београд : АрхиКњига,
2026 (Земун : Дунав). - 140 стр. : илустр. ; 29 см

Тираж 20.000. - Музички речник: стр. 138-140. - Биб-
лиографија: стр. 140.

ISBN 978-86-6130-094-3

ISMN 979-0-9025309-5-8

COBISS.SR-ID 184125193

Министарство просвете, науке и технолошког
развоја Републике Србије одобрило је овај
уџбеник за употребу у школама решењем број:
670-00-00139/2025-07 од 7. 11. 2025. године.

Водич	4
Реч аутора	6
ОДРАСТАЊЕ УЗ МУЗИКУ	
Слушање музике	8
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	11
МУЗИЧКА АНАЛИЗА	
Музичка анализа: песме и музичка писменост	14
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	26
МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	
Дувачки инструменти	28
Дрвени дувачки инструменти	30
Лимени дувачки инструменти	41
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	48
МУЗИЧКА ИСТОРИЈА	
Романтизам	
Романтизам – стилски правац	50
Инструментални облици романтизма	53
Вокална минијатура	60
Националне школе	63
Музичко-сценски облици	68
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	77
Импесионизам	
Импесионизам – стилски правац	79
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	82
Музика XX века	
Правци у музици XX века	83
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	91
Џез музика	
Карактеристике и стилови џез музике	92
Певачи у џез музици	96
Џез у Србији	98
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	101
Популарна музика	
Забавна и рокенрол музика	102
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	110
МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА	
Кроз баште и ливаде	112
Фијакер стари	118
Традиција као инспирација	122
Србија у песмама	126
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	131
МУЗИЧКА КУЛТУРА	132
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	133
ПРИЛОЗИ	
Композиције за певање и свирање	134
Композиције за слушање	134
Музички речник	138
Литература	140

КЉУЧНЕ РЕЧИ – сазнаћеш који су најважнији појмови који се помињу у лекцији

ПОНОВИ – питања и задаци који ће ти помоћи да провериш научено градиво

ВЕЋ ЗНАШ

– садржај помоћу којег ћеш обновити претходно стечена знања

РОМАНТИЗАМ

РОМАНТИЗАМ – СТИЛСКИ ПРАВАЦ

• изуми • романтизам • музички центри • изобилство емоционалне и естетске вредности

ВЕЋ ЗНАШ

Познати имена композитора са музичким периодима у којима створили и каријеру постигли музичким облицима које комповају:

барок	Томас Паскелли да Палестрина	опера
ренесанса	Волфганг Амадеус Моцарт	фута
класицизам	Лудвиг ван Бетовен	Марија Јосифина Марини
	Лотарио Веалди	контата
	Јохан Себастијан Бах	концерт
		симфонија

У XIX веку, са развоjem науке, појављују се и нови изуми који ће унапредити живот човека:

- 1807. први пароброд;
- 1814. прва парна локомотива;
- 1825. прва железничка пруга;
- 1829. Брајева азбука;
- 1837. телеграф;
- 1854. први батикал са педалама.

Након Француске револуције, током XIX века, Европа ће потрагати низ буржоаских револуција које су у историји описују као **Прометне народе**. Развија се грађанско друштво, отварају се фабрике у којима раде радници. Друштво се постепено мења. Феудалizam одлази у прошлост, а развија се буржоја, једна грађанска класа и ствара се нова класа, коју чине радници. Полеђава се производња хране, уводе се машине за обраду земљишта.

Ова нова друштвена кретања утичу на развој уметности. Настаје нови уметнички период који зовемо **романтизам**, а који се посебно развија у поезији, сликарству и музици. Уметници путују и откривају нове светове у Шпанији, на Блиском истоку и у Африци.

СРБИЈА

Србија од средњовековног периода до XIX века не прати развој европске музике, нити уметничке периоде који се сменују од ренесансе до класицизма. Она не познаје музичко старалаштво Баха, Моцарта или Бетовена. Тек ослобођењем од Турака и добијањем политичке и културне самосталности у Србији почињу да се развијају музичка култура и уметност.

Корнелије Станковић је први образовани српски композитор који започиње народне песме и користи их у својим оригиналним композицијама. Народне песме Станковић је обрађивао као сопне песме уз пратњу клавира, као клавиране мимикатуре или хорске песме. Својим композицијским радом и ослепљивањем на народну традицију, Станковић развија национални правац српске уметничке музике. У Станковићу, у другој половини XIX века, народну традицију у својим делима користе и **Стеван Стојановић Мокрањец** и **Јосиф Маринковић**. Мокрањец ће компоновати *Руковети*, а Јосиф Маринковић *Колу*, хорске композиције у којима се јављају различите народне песме.

РЕШИ

Прослушај обе композиције и у табели упиши сличности и разлике (обрати пажњу на називе песме, број песама, начин извођења, темпо и динамичке промене).

Песме/карактеристике	Сличности	Разлике
<i>Десето коло</i>		
<i>Друга руковет</i>		

ПОНОВИ

- Заскружи појмове који описују националну школу: народна традиција, народни инструменти, језик, темпо, карактер, музички облик, народна игра, обичај, оркестар.
- Повени музичка дела са државом.

Шелеризација	Русија
Прометна револуција	Чешка
Пити Гини	Норвешка
Симфонија из <i>Норвешке</i>	Шпанија
Кришна миса	
Словенске игре	
Словенске игре	
Колу и <i>Колу</i>	

СВИРАЈ – композиције које ћеш свирати

УРАДИМО ЗАЈЕДНО – активности и задаци који се раде у групи

ПЕВАЈ – музичка дела која ћеш певати

Запевала сојка птица

Окретно Народна песма

За - пе - ва - ла - сој - ка
 пе - ва - ла - сој - ка
 пе - ва - ла - сој - ка
 пе - ва - ла - сој - ка

„Устај, Капо, устај, злато, спреми дарове,
 Аман, аман, спреми дарове!“
 „Ја сам млада и сирота, немам дарова,
 Аман, аман, немам дарова!“
 „Јад си млада и сирота, што се удајеш?
 Аман, аман, што се удајеш!“
 „Удала ме стара мајка, нисам ни знала,
 Аман, аман, нисам ни знала.“

Запевала сојка птица, народна песма

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одреди се, усклади се, подели у шест група (група чине четири ученика). Свака група преузима и анализира један задатак:

- Прва група чита и тумачи текст песме *Оро се иде кроз амалијаси*, појашњава непознате речи, утврђује да ли је песма настала у народу или је је компоновао уметник, те објашњава карактеристике народне песме и како се она слична до динамичке нара.
- Друга група открива у којој тоналитету (постави) је песма написана, а потом именује тонове поставице и препознаје предзнак.
- Трећа група анализира динамички ток песме: у којој динамичкој снази почиње, а у којој се завршава.
- Четврта група анализира мелодију песме: да ли је узлазна или силазна, основна или поступна, поврхна, те утврђује који делови песме се понављају и како се ове нове у структури песме.
- Пета група препознаје темпо песме и саставља га према брзини.
- Шеста група утврђује врсту такта песме и анализира ритмички ток.

Свака група представља резултате своје музичке анализе задатка. Поредица свих резултата анализе на крају се примењује и утврђује у хорском извођењу песме. Све групе заједно изводе песму, а у песми се може изабрати и урочачки инструмент који ће давати ритм. Текст или се ритам може изводити гласовним ритмом.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Петар Коњковић, *Велика чеченска игра*

Одреди се, усклади се, подели у неколико група, а потом се музички пример прослушај два пута. Свака група има задатак да наизменично саставља питања у вези са састављеним музичким примером и да одговара на постављена питања друге групе. Питања треба да буду усмерена на:

- уочавање и описивање мелодије и ритма музичке композиције;
- препознавање којој врсти музике припада извођачу припада композиције;
- именовање инструмената;
- опису карактера композиције: лирски, весели, играчки, драматични, глосаторски.

Циљ анализе јесте уочити карактер дела, који музичком жанру припада музичка композиција, те да ли се може повезати са претходним музичким деловима. Понајвише питања која при слушању буду Велика чеченска игра и нека развијена свој домиљцу у групи.

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет претраживача информације на тему:

- композитор Петар Коњковић и опера Кошћанин;
- Филармоника у младости.

Петар Коњковић

РЕШИ – задаци помоћу којих ћеш утврдити знања

- **НАУЧИ ЈОШ** – информације намењене радозналим ученицима

ТРОМБОН

Историја

Претечу тромбона представља **бусина**, дувачки инструмент средњег тона.

Изглед

Наузике је чашаста, као и сва труба, али је веће пречника.

Тромбон

Плоскачица или шут, то јест метални додаток уместо вентика, представља покретни део цева. Овај део разликује тромбон од осталих ливначких дувачких инструмената који то немају. Помичући га се на тромбону продужава цев, а тиме се повећава и број тонова који се могу одсвирати.

Наčin свирања

Тромбониста левом руком држи основну цев инструмента, а десном руком померају цев.

Звук

Тромбон има снажан и продоран звук као труба, а у тихој динамичкој подсећа на звук хорне. Изводи свечане, снажне мелодије, а неке нове и мелодије персонално израза. У оркестру тромбон може да постигне велики динамички распон.

Употреба

Тромбон се у класичној музици користи најчешће као оркестарски инструмент. Он у XIX веку добија место у симфонијском оркестру, где се користи се два или три тромбона. Понекад се солистички издваја из оркестра, као у **Модератону** Реквијема. Посебно место тромбон је пронашао у жанру забавне и цео музике, и ту се често и солистички издваја.

Морис Равел,
Болеро

РЕШИ

Преступају композицију и забављачи који се ливачи дувачки инструменти издвајају из оркестра.

Ден Милер,
In the Mood

ТУБА

Историја

Туба је најмањи инструмент у групи ливначких дувачких инструмената. Појавила се у XIX веку у Немачкој.

Изглед

Широки ливнасти отвор окренут напред налази се на крају цеви.

Туба

Начин свирања

Инструменталиста мора да има велики капацитет плућа како би свирао тубу. Свираче заиста много ваздуха и зато морају да постоје пази за грла. При свирању лева рука придржава тубу, а десна покреће вентиле.

Звук

Као инструмент са највишом цевом, туба производи тонове у дубоком регистру. Има снажан дубок тон.

Употреба

Туба је покретљив инструмент и зато се искључиво користи у оркестру. У симфонијском оркестру се користи једна до две тубе. Посебно је употреба тубе, а и осталих ливначких дувачких инструмената, у војном оркестру.

РЕШИ

Преступају два пута Симфонијском Гигеову из музике Фрица Хофмана, симфоничког композитора Леопада Бернштајна. Намера која се дувачки инструменти издвајају у симфонијском, а који у групном наступу.

Леопад Бернштајн,
Симфонијски
пјесници

Морис Равел,
Болеро

Морис Равел,
Болеро

44

45

- **ПРОНАЂИ НА ИНТЕРНЕТУ И ПРЕСЛУШАЈ**
– упиши назив наведене композиције на некој од платформи за слушање музике, пронађи је и саслушај

ЧЕШКА

Промојте постојућу Гугл претраживача: **Бедрих Сметана, Промјене новејсти, Пољска, гротн чин**

РЕШЕЊЕ

Промјене постојућу Гугл претраживача: **Бедрих Сметана, Промјене новејсти, Пољска, гротн чин**

Прог

Бедрих Сметана је компоновао прву чешку националну оперу – реч је о комичној опери под називом *Промјене новејсти*.

Антонин Дворјак је у оркестрационој инструменталној музици употребио фолклорне мелодије разних словенских народа и назвао их *Словенске игре*. Компоновао је 16 игра у првој верзији су били класичке композиције, а затим их је прерадио за оркестар.

РЕШЕЊЕ

Престујај *Словенске игре* бр. 2 и 8 и обрете пажњу на мелодијску и ритмичку карактеристику, тежило и динамичку сваке игре и како они утичу на хортејне игре. Запамте уредари игре и обрадовање која би се игра, да се та игра публике на концерту, слушања на бок.

Антонин Дворјак,
Словенске игре, оп. 72, бр. 2

Антонин Дворјак,
Словенске игре, оп. 46, бр. 8

Боравећи у Америци, Дворјак је компоновао девету симфонију под насловом *Из новој свијет*. У њој је спојио чешке народне мелодије са звуком народне мелодије америчких староседелана.

РЕШЕЊЕ

Престујај друге две симфоније из *Новој свијет* Антоније Дворјака, на утицај и називајте теже, динамичке и инструменталне који се издвајају из оркестрационог звука.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

САВ ТАЈ ЧЕЗ

Циљ радионице:

Истражи звук цеза који се изводи у XXI веку.

Поступци у радионицарском раду:

- Одржите се поди на шест и више група. Свака група може да има до три члана.
- Престујајте постојеће музичке примере, одaberите један и представите га публици.
 - Представите композицијом, сопствени или ансамбл.
 - Размислите кога стипу припада композиција.
 - Група може да представи и композицију која није предлозио, а припада цезу музике.

Материјал за рад:

Борис Черепанов,
I wish

Кенни Манал,
It's time for jazz

Сергеј Мелников,
Концерт са цез триним у клуфу

Михаил Волков,
Warriors

Барбора ПТЦ,
A moment of soul

Ана Пичанаш,
Long road down

Емит Кокин,
Kocin song

Хана Пасич,
Brojeva

Мара Матић,
Rumen

Јелена Зивковић,
Night Bird

- **НЕПОЗНАТЕ РЕЧИ** – кроз kratko objašnjenje
ćeš se upoznati s novim pojmovima

Драги ученици,

Стигли сте до завршног разреда основне школе. Најстарији сте у школи и то јесте обавеза – ви сте пример млађима од вас. Трудите се да свој музички укус и даље градите јер он се види на вашим лицима, у комуникацији и свакодневном понашању, те обратите пажњу на поглавље *Одрасћање уз музику* и гуглање музике, које сте већ одавно усавршили.

Ове године изнова слушамо музику два музичка жанра, класичну и традиционалну народну музику, али се упуштамо и у жанрове забавне музике и пратимо њихов развој до данашњих дана. У осмом разреду упознаћемо музику XIX и XX века и стићи ћемо до савременог звука. Јак звук и снажне емоције чућемо и у развоју дувачких инструмената. Самосталност коју сте освојили и којом се учите од првог разреда основне школе, моћи ћете да покажете у *Музичкој анализи* и *Музичким радионицама*. Ако вам се учини да све знате, сетите се да је музички свет непрегледан, али управо због тога и заводљив. Будите слободни и истражујте, пробајте различите звуке и пронађите свој.

На крају, најважније од свега, негујте добре навике, додајте још неку нову: уважавајте старије и млађе од вас, али научите да поштујете и себе. Покажите то кроз слободу бирања и слушања музике.

Ауторка

ОДРАСТАЊЕ УЗ МУЗИКУ

Размисли колико слушаш музику током дана. Колико је она присутна у твом одрастању? Да ли учиш уз музику и коју врсту музике тада слушаш? Које музичке уређаје користиш за слушање музике? Да ли је слушаш само онлајн? Да ли се твој избор музике разликује када је самостално слушаш и када то чиниш са другарима из школе? Да ли музику слушаш пасивно или активно уживаш у мелодији, ритму, гласовима и инструментима?

Научићеш и истражићеш:

- ♪ како се слушала музика у XX веку;
- ♪ који се музички уређај користио за преслушавање плоча;
- ♪ какве везе имају касете са музиком;
- ♪ када је снимљена прва грамофонска плоча у Србији;
- ♪ да ли је *Хит 202* изум твог века;
- ♪ да ли су платформе везане само за компјутерске игре или имају неке везе и са музиком;
- ♪ зашто су важни концерти.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

- слушање музике ● грамофонска плоча ● касета ● компакт-диск
- цеде ● радио ● телевизија ● музичке платформе ● концерт

Осми, завршни разред у основној школи, треба да буде и почетак твог самосталнијег **слушања музике**. Током одрастања, предшколског узраста, нижих и виших разреда основне школе училе су се различите дечје, народне и уметничке песме. Слушала се уметничка музика, одлазило се на приредбе у школи, прославе Нове године, подржавали су се другари и другарице који свирају на јавним часовима у музичким школама, откривале су се концертне дворане града. Но, нагласак је био на ономе што се учи и слуша на настави Музичке културе, те ономе што се слуша у твојој породици и вршњачкој околини.

Различита музика је свуда око нас, а има и смисла слушати разноврсну музику. Уз то, корисно је читати и стручне коментаре, те слушати препоруке наставника Музичке културе да бисмо се добро оријентисали при избору квалитетних мелодија. Сада је време да се осамосталиш при избору музике коју слушаш – крени самостално да истражујеш и откриваш нове и старе извођаче и групе.

Распитај се код старијих на који начин се пре 2000. године слушала музика. Сигурно већ знаш да су тада биле у употреби **грамофонске плоче, касете**, а затим и **компакт-дискови**. Од шездесетих година XX века главни рођендански поклони, осим књига, биле су и плоче. За слушање плоча било је потребно имати и грамофон. Осим тога, плоча је предмет који се мора правилно употребити да би се чуо звук. Наиме, она се мора извадити из омота, обрисати од прашине и на њу се мора ставити игла да би се слушала музика. Дакле, слушати грамофонску плочу изискује да будете активни и у физичком смислу. На исти начин морате убацивати и касету у касетофон или стављати диск **цедеа** у лежиште плејера.

РЕШИ

Разговарај са родитељима и сазнај на који начин и у којим приликама су они слушали музику. Где су откривали нове стилове и жанрове? Упореди њихово искуство са твојим описујући како ти слушаш музику. Да ли користиш музичке уређаје за слушање или ти је мобилни телефон извор за приступ музици? У којим приликама највише слушаш музику?

Грамофон и грамофонске плоче

Касетофон

Касета

Цеде и цеде-плејер

РЕШИ

Помоћу интернет претраживача истражи и сазнај шта је било снимљено на првој грамофонској плочи у Србији.

Прва грамофонска плоча у Србији је снимљена 1903. године у Београду, а штампана је у Лондону. Производња првих грамофонских плоча у Србији је покренута 1951. године.

У време пре ХХI века, када нема интернета, главни извор упознавања и слушања музике су тадашњи медији: **радио и телевизија**. Тада се појављују и прве радијске музичке емисије у којима се прати популарна музика различитих жанрова, а које су омогућавале да се упознају тадашњи извођачи и њихова музика.

Радио Студио Б је основан 1970. године. Једна од кулtnих музичких емисија је била *Дискомер*, коју је уређивао и водио Слободан Коњовић. У тој емисији се могло чути све што се слушало и на страним радио-страницама – нове песме и нове плоче.

Емисија која се и данас уређује на Радио Београду 202 је *Хит 202*. Емисија је покренута 1971. године и звала се *Хит недеље*. Од 1979. године хит недеље се бира гласањем слушаца. Вишедеценијски кулtnи уредник и водитељ ове музичке емисије је био Владимир Јанковић Џет. Први хит недеље који су изабрали слушаоци је била песма рок групе *Дајер Стрејтс, Sultans of Swing*.

На Београдској телевизији је осамдесетих година ХХ века била популарна музичка емисија *Хит месеца*, коју је водила новинарка и водитељка Дубравка Марковић. Кроз ову емисију млади су могли да се упознају са новим правцима у рокенрол музици и истовремено је емисија музички образовала младу публику.

Од појаве интернета јављају се **музичке платформе** на којима можеш да претражујеш различите музичке жанрове. *Споџифај* (Spotify) и *Дизер* (Deezer) јесу музичке платформе на којима проналазиш и стару и најновију музику. *Споџифај* је основан 2006. године и присутан је у већем делу свих континената. Годину дана касније, 2007. године, у Паризу је основана музичка платформа *Дизер*. На њој се може слушати музика различитих светских музичких издавачких кућа.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели на шест група (група може да има до пет чланова). Свака група представља једну музичку платформу за слушање музике, односно музички стриминг сервис: *Споџифај*, *Дизер*, *Јуџијуб*, *Ејл музика*, *Тигал*, *Амазон музика*.

- Може се користити школски компјутер да се представи музички сервис или се, у недостатку компјутера, може користити мобилни телефон.
- Задатак сваке групе је да опише музички сервис: које алатке има, која врста музике је заступљена, ко су извођачи и које музичке издавачке куће се на њему могу пронаћи.

Музичка база *Олмјузик (AllMusic)* основана је 1991. године. На њој се евидентирају сва нова музичка издања различитих музичких жанрова. Нарочито је корисна јер на њој постоје рецензије музичких стручњака и корисника сајта о многобројним издањима. Музички критичари, познаваоци и љубитељи музике су важни у откривању музичких стилова и издвајању важних музичких представника појединих жанрова музике. Зато је важно читати критике, рецензије и препоруке за слушање нових музичких издања.

Некадашњи телевизор

Дајер Стрејтс,
Sultans of Swing

Музичка платформа
Споџифај на паметном
мобилном телефону

стриминг – технички термин који указује на то да се музика истовремено и прима и репродукује / слуша; стриминг технологија је исто што и телевизијски и радијски начин емитовања програма јер се истовремено емитује и слуша музика

Награда Грeми

дискографија – списак музичких издања извођача

Још један начин да упознаш и пратиш музичку сцену су годишње **музичке награде**. Награда америчке Академије за дискографску уметност и науку основана је 1959. године. Позната је под називом **Грeми**. Сваке године се награђују музичари који су допринели развоју музике и дискографије. Најбољи се бирају у 30 музичких жанрова и 108 категорија. Листа музичких жанрова је велика и обухвата од класичне музике, традиционалне, поп, рок, џез до реп и реге музике.

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се како се у уметничкој музици зове ознака за целокупно стваралаштво одређеног композитора и редослед настанка музичког дела.

Концерт на отвореном

Посебан доживљај слушања музике пружа одлазак на **концерте**. Искуство слушања музике уживо је веома важно. Може се поредити са искуством које имаш у позоришту, када на сцену ступи глумац кога гледаш у филмовима, на великом платну. На концерту, без обзира на то који се жанр музике изводи, упознајеш извођаче, откриваш њихове свирачке и вокалне могућности, можеш да се препустиш мелодији и ритму одређене музике. Концерти су прилика да се дружиш са онима који воле исту музику као и ти, а по завршетку можеш да износиш своје утиске о музици и да разговараш о ономе што ти се посебно допало.

Данас ти је лако доступна сва музика. Али, кад је све доступно, можеш се питати и шта изабрати. Зато слушај, истражуј музику, читај рецензије и не плаши се да чујеш нешто ново. Страх од непознатог је главни проблем. Ослободи се и слушај различите врсте музике, дели своја открића са вршњацима, представи нумере које ти се допадају на рођендану или журки поводом мале матуре. Најважнија препорука би била да обратиш пажњу на то које вредности и идеје ти нуди и препоручује одређена музичка нумера, композитор, песник или текстописац, извођач или група музичара. Зато, док не формираш свој музички укус и не научиш да препознаш квалитетну песму – бирај, истражуј, учи, читај и уживај у слушању музике!

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

ГУГЛАЊЕ МУЗИКЕ

Циљ радионице:

Истражи музику преко омиљене песме.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се дели на групе. Група може имати до четири члана.

40 мин.

2. За истраживање песме бира се музичка платформа: Јуџуџу (YouTube), Спотифај (Spotify), Дизер (Deezer) или Епл мјузик (Apple Music).

- Први корак у истраживању, након одабира песме, односи се на откривање њеног композитора. У неколико реченица потребно је представити извођача/групу која изводи одабрану песму и истражити на ком албуму се она налази, те која дискографска кућа је објавила албум.
- Други корак у истраживању подразумева представљање албума на коме се налази изабрана песма. Уочите да ли се на новијем албуму одабране групе мења звук касније насталих песама.
- Трећи корак у истраживању тиче се проналаска извођача/група који свирају и певају на сличан начин. Важно је уочити међусобне звучне сличности и открити заједничке карактеристике извођача/група који истовремено стварају и свирају музику изабраног жанра. У завршници открити и описати музички правац коме припада албум, односно омиљена песма.

Правила понашања у групи:

- Свака презентација почиње слушањем музичког примера који уводи у истраживање музичког правца. Трајање презентације је до десет минута (или сразмерно броју група).
- Модератор води радионицу и дискретно обавештава групе о истеку времена за излагање. Улогу модератора може прихватити наставник / наставница Музичке културе или ученик одељења.
- Важно је не заборавити да заједничко истраживање подразумева договор и подржавање у раду.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

ИСТРАЖИ ЗВУК

Тема радионице:

На крају школске године, када се упознаш са новим жанровима музике, још једном размисли о свему што смо говорили на самом почетку уџбеника. Потом пронађи примере забавне, џез, рок, поп, реп или техно музике у чијој се мелодији, ритму, избору инструмената или начину певања проналазе мотиви народних песама. Уколико ову радионицу урадиш и на почетку школске године, сигурно ћеш приметити разлику при представљању музичких примера: твоје образложење након истраживања биће много свеобухватније с обзиром на то да ћеш стећи још много знања.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Ученици се поделе на парове.

10 мин.

2. Сваки пар истражује и осмишљава на који начин ће представити и описати одабрани музички пример.

30 мин.

3. Представљање увек почиње слушањем одређеног музичког примера, а затим се образлаже избор музичког примера и истраживање.

МУЗИЧКА АНАЛИЗА

У школи учиш да анализираш различите садржаје и појаве. Анализом разврставаш, разлажеш, раздвајаш те садржаје и појаве као лево коцкице, а истовремено правиш нове облике и везе. Анализа се појављује у различитим школским предметима: позната ти је математичка анализа, у хемијској анализи почињеш од идентификације хемијских елемената, на часовима Српског језика анализираш књижевне облике, језик и граматичка правила, на Ликовној култури сликарска дела, на историји различите периоде развоја културе и друштва, док се на Информатици бавиш анализом података. У свакодневном животу сусрећеш се са анализом крви, воде, хране, спортских утакмица, климатских промена, оправданих и неоправданих изостанака, школског успеха у одељењу.

Имаш искуства и са анализом музике. Из године у годину упознајеш се са музичким језиком и музичким појмовима који ти помажу у анализи. Анализом уочаваш најразличитије мелодије, лествице, тоналитете, динамичке промене, ритам и ритмичке фигуре, просте и сложене тактове и разноврсне промене темпа. Истовремено стичеш знања о различитим музичким периодима, композиторима и њиховим музичким делима. У музици се музичка анализа примењује како би се олакшало извођење музичке композиције, те како би се училе карактеристике одређеног музичког периода или открио уметнички израз композитора.

Научићеш и истражићеш:

- ♪ народне песме разноликог израза;
- ♪ динамичке ознаке;
- ♪ ознаке за темпа и ритмичке фигуре;
- ♪ лествице и тоналитете;
- ♪ мешовите тактове;
- ♪ како је самба повезана са песмом *Девојче, ђлавојче*;
- ♪ да ли је *сирџаки* измишљена игра или је народни плес;
- ♪ шта је танго;
- ♪ шта је заједничко *Великој чочечкој ијри* и *Ијри сабљама*;
- ♪ да ли је *Дансон* плесна игра или оркестарско дело.

МУЗИЧКА АНАЛИЗА: ПЕСМЕ И МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

• музичка анализа

ВЕЋ ЗНАШ

Повежи понуђене музичке појмове са основним елементима музичког језика.

Синкопа

6
8

Еф-дур

Пунктирана нота

Allegro

Andante

Триола

Лествица

Ритмичка фигура

Динамика

Такт

Темпо

Moderato

Piano

Це-дур

Mezzoforte

Fortissimo

Ге-дур

3
4

Девојче,
плавојче,
народна
песма

У овом поглављу ћеш кроз **музичку анализу** различитих песама савладати лако певање и извођење композиција, што ће умногоме утицати на развијање твог музичког укуса и богаћење сопствене музичке писмености.

Девојче, плавојче

Живо

Народна песма

mf Де - вој - че пла - вој - че, те - бе љу - би Ра - дој - че.

f До - ћи ћу ти о - пет ја, не - ка це - ло се - ло зна

да си мо - ја дра - га - на.

И мама, и тата,
даће нама дуката,
и мама, и тата,
даће нама дуката.

А шта ће нам дукати,
кад ћемо се волети,
душо моја, ја и ти!

} 2x

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се, уколико је могуће, подели у шест група (групу чине четири ученика). Свака група преузима и анализира један задатак:

- Прва група чита и тумачи текст песме *Девојче, ђлавојче*, појашњава непознате речи, утврђује да ли је песма народна или уметничка, те објашњава карактеристике народне, односно уметничке песме.
- Друга група открива у ком тоналитету (лествици) је песма написана, а потом именује тонове лестнице и препознаје предзнак.
- Трећа група анализира динамички ток песме: у којој динамици песма почиње, а у којој се завршава.
- Четврта група анализира мелодију песме: да ли је узлазна или силазна, скоковита или поступног покрета, те утврђује да ли постоје знаци за понављање и који делови песме се понављају.
- Пета група препознаје темпо песме и сврстава га према брзини.
- Шеста група утврђује врсту такта песме, да ли је прост или сложен, анализира ритмички ток, препознаје употребљене ритмичке фигуре и изводи их.

Свака група представља резултате своје музичке анализе задатка. Циљ музичке анализе песме јесте да се она лако научи и изведе. Повезивање свих резултата анализе на крају се примењује и утврђује у хорском извођењу песме. Све групе заједно певају на начин да тачно изводе музички текст песме.

РЕШИ

Заокружи или допиши тачне одговоре.

- Вокалну музику изводе певачи:
 - а)** без инструменталне пратње;
 - б)** са инструменталном пратњом;
 - в)** без инструменталне пратње и са њом.
- Према броју певача смести понуђене речи на одговарајуће место:
соло, дует, квартет, хор.

1 _____, 2 _____, 4 _____ и 20 _____.

- За који вокални састав се везују изрази: женски, мушки, мешовити, дечји?

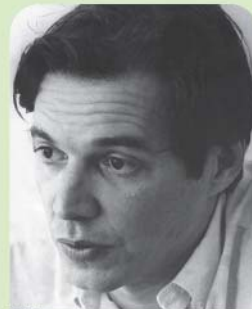
РЕШИ

Пронађи помоћу интернет пре-
траживача информације на тему:

- самба и Бразил;
- композитор и пијаниста
Антонио Карлос Жобим.

Професионални играчи плешу самбу

Антонио Карлос
Жобим

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели у неколико група, а потом се музички пример преслуша два пута. Свака група има задатак да наизменично осмишљава питања у вези са преслушаним музичким примером и да одговара на постављена питања друге групе. Питања треба да буду усмерена ка:

- уочавању и описивању мелодије и ритма песме;
- препознавању којој врсти музике према извођењу припада композиција;
- распознавању извођачког састава;
- именовању пратећих инструмената;
- опису карактера песме: лирски, играчки, пасторални, весели, драматични.

Циљ анализе је уочити карактер дела, те које карактеристике самбе долазе до изражаја у музичком примеру. Нека свако опише које емоције при слушању буди композиција *Самба само за ноту сол* и свој доживљај размени у групи.

Антонио Карлос Жобим,
Самба само за ноту сол

Ти момо, ти девојко

Окретно

Народна песма

ти мо - мо, ти де - вој - ко, ти
мо - га бра - та ма - миш на тво - је
ли - це бе - ло, на тво - је о - чи чар - не.

Сам се је преварио, сам се је намамио
На моје бело лице, на моје очи чарне.

Ти момо, ти девојко, ти мога брата мамиш,
на твоје вите руке, на твоја медна уста.

Сам се је преварио, сам се је намамио,
на моје вите руке, на моје медна уста.

Ти момо, ти девојко, ти мога брата мамиш
на твоје бисер-зубе, на твоје русе косе.

Сам се је преварио, сам се је намамио,
на моје бисер-зубе, на моје русе косе.

Ти момо, ти девојко,
народна песма

РЕШИ

Прочитај текст песме *Ти момо, ђи девојко*, саслушај је и научи да је певаш по слуху. Размисли:

- да ли те стихови песме могу навести да песму певаш у дијалогу са другарицом или другом;
- да ли ти ритам песме и њен карактер омогућавају да песму певаш уз кораке кола.

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет пре-
траживача информације на тему:

- сиртаки и Грчка;
- композитор Михаил Микис Теодоракис и филмска музика;
- бузуки.

Играчи плешу сиртаки

Михаил Микис
Теодоракис

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели у неколико група, а потом се музички пример преслуша два пута. Свака група има задатак да наизменично осмишљава питања у вези са саслушаним музичким примером и да одговара на постављена питања друге групе. Питања треба да буду усмерена ка:

- уочавању и описивању мелодије и ритма музичке композиције;
- препознавању којој врсти музике према извођењу припада композиција;
- именовању инструмената;
- опису карактера композиције: лирски, весели, играчки, драматични, пасторални.

Циљ анализе је уочити карактер дела, које су посебне особине сиртакија и у чему се он разликује од самбе. Нека свако опише које емоције при слушању и гледању буди *Сирџаки* и нека размени свој доживљај у групи.

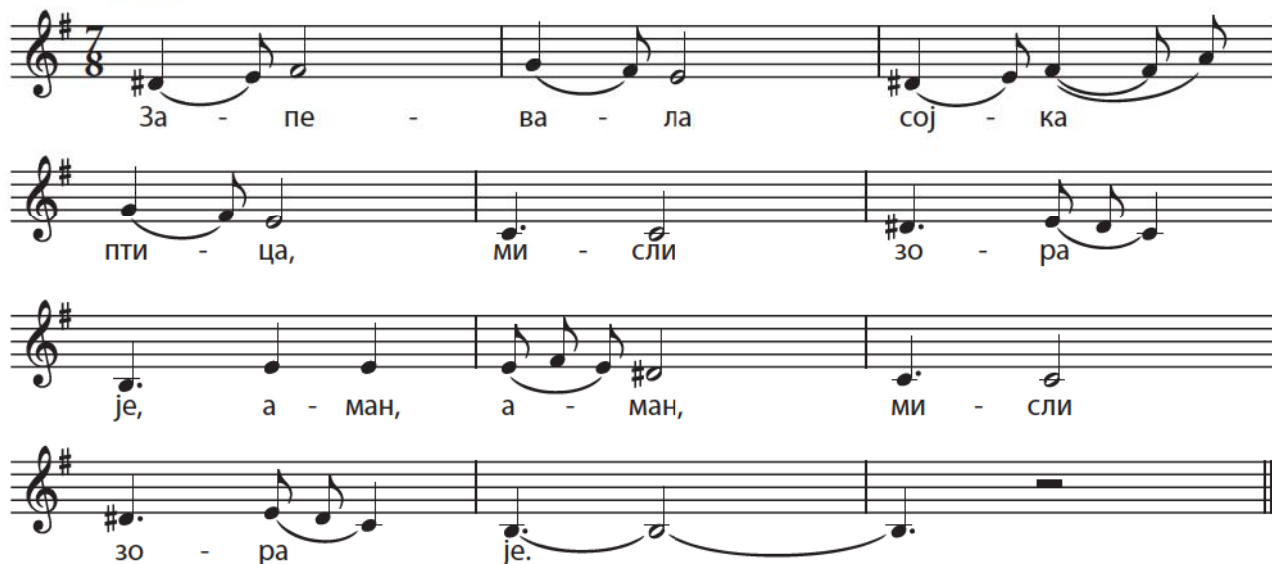
Михаил Микис Теодоракис,
Сиртаки

Запевала сојка птица

Окретно

Народна песма

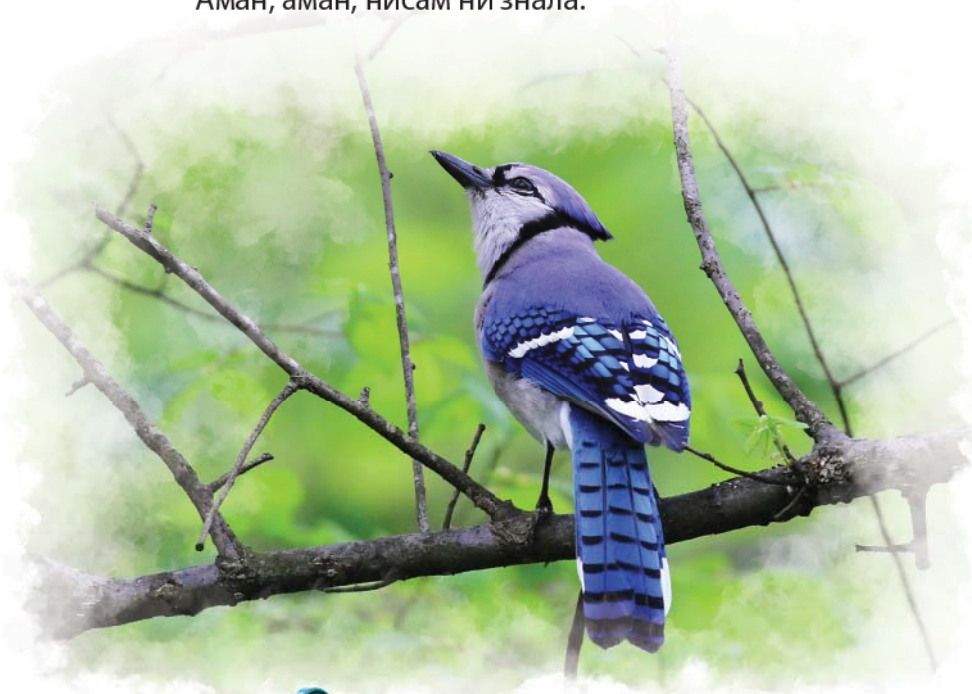

„Устај, Като, устај, злато, спремај дарове,
Аман, аман, спремај дарове!”

„Ја сам млада и сирота, немам дарова,
Аман, аман, немам дарова.”

„Кад си млада и сирота, што се удајеш,
Аман, аман, што се удајеш?”

„Удала ме стара мајка, нисам ни знала,
Аман, аман, нисам ни знала.”

Запевала сојка птица,
народна песма

РЕШИ

- Песма *Зайевала сојка ђиџица* се пева по слуху. Опиши какве емоције и које слике у глави ти изазива ова песма док је певаш.

- Замисли да си дизајнер или дизајнерка уџбеника, па осмисли којом би сликарском техником или фотографијом најбоље био дочаран израз и карактер песме.

- Пробај да образложиш како различите врсте уметности могу тумачити исту тему на другачије начине.

РЕШИ

Константин Бабић,
Танго-буги-бел

Преслушај композицију српског композитора Константина Бабића *Танго-буги-бел* два пута.

Утврди:

- какав је карактер композиције (лирски, весели, играчки или драматични);
- испитај и процени да ли се њен карактер може повезати са карактером народне песме *Зайевала сојка ђиџица*. Образложи своје одговоре.

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет претраживача информације на тему:

- композитор Константин Бабић;
- танго.

Професионални играчи
плешу танго

Оро се вије крај манастира

Окретно

Народна песма

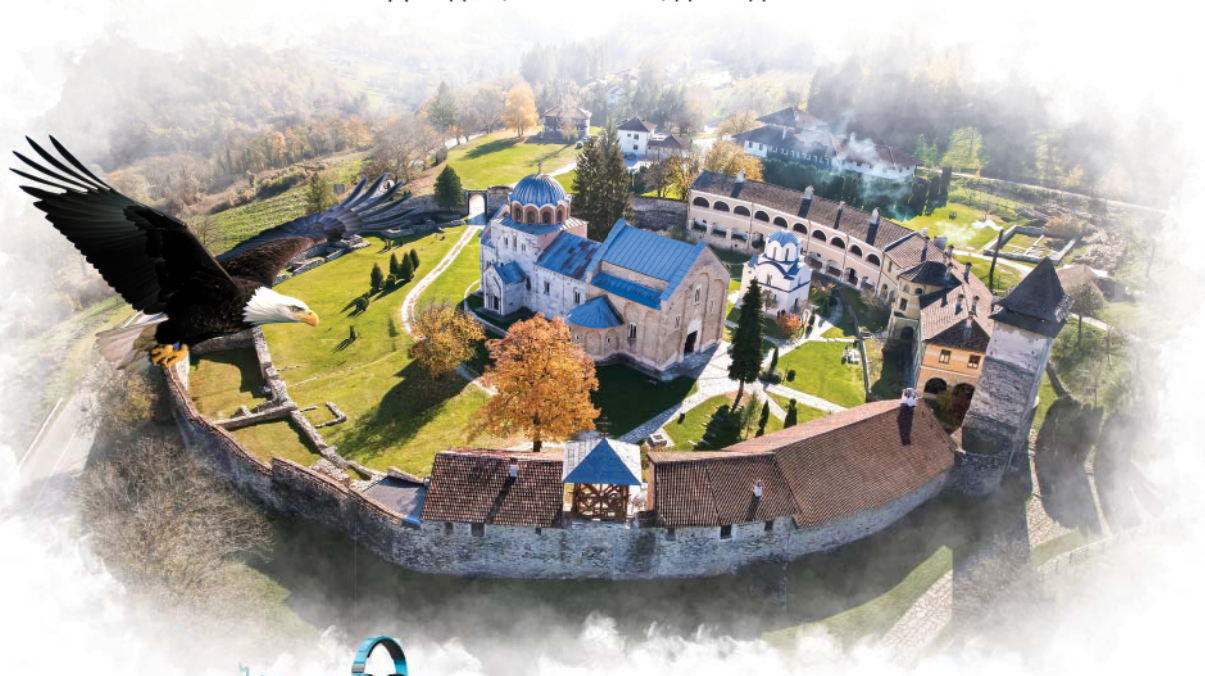
Музички нотни запис са српским текстом:

f О - ро се ви - је крај ма - на - сти - ра,
о - ро се ви - је крај ма - на - сти - ра.
Да и - дам, ми - ла ма - мо, да ви - дам,
Да и - дам, ми - ла ма - мо, да и - грам.

Првото оро, све млади момци } 2х
Да идам, мила нано, да видам,
Да идам, мила нано, да играм.

Фторото оро, све младе моме } 2х
Да идам, мила нано, да видам,
Да идам, мила нано, да играм.

Третото оро, све млади невести } 2х
Да идам, мила нано, да видам,
Да идам, мила нано, да видам.

Оро се вије крај манастира,
народна песма

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се, уколико је могуће, подели у шест група (групу чине четири ученика). Свака група преузима и анализира један задатак:

- Прва група чита и тумачи текст песме *Оро се вије крај манасџира*, појашњава непознате речи, утврђује да ли је песма настала у народу или ју је компоновао уметник, те објашњава карактеристике народне песме и како се она сачувала до данашњих дана.
- Друга група открива у ком тоналитету (лествици) је песма написана, а потом именује тонове лествице и препознаје предзнак.
- Трећа група анализира динамички ток песме: у којој динамици песма почиње, а у којој се завршава.
- Четврта група анализира мелодију песме: да ли је узлазна или силазна, скоковита или поступног покрета, те утврђује који делови песме се понављају и како се они зову у структури песме.
- Пета група препознаје темпо песме и сврстава га према брзини.
- Шеста група утврђује врсту такта песме и анализира ритмички ток.

Свака група представља резултате своје музичке анализе задатка. Повезивање свих резултата анализе на крају се примењује и утврђује у хорском извођењу песме. Све групе заједно изводе песму, а уз певање се може изабрати и ударачки инструмент који ће давати пулс $\frac{7}{8}$ такту или се ритам може изводити плескањем руку.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Петар Коњовић,
Велика чочечка игра

Одељење се подели у неколико група, а потом се музички пример преслуша два пута. Свака група има задатак да наизменично осмишљава питања у вези са саслушаним музичким примером и да одговара на постављена питања друге групе. Питања треба да буду усмерена ка:

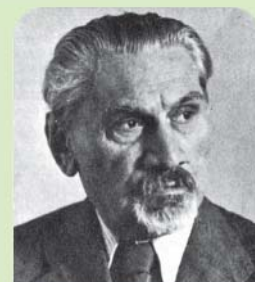
- уочавању и описивању мелодије и ритма музичке композиције;
- препознавању којој врсти музике према извођењу припада композиција;
- именовању инструмената;
- опису карактера композиције: лирски, весели, играчки, драматични, пасторални.

Циљ анализе јесте уочити карактер дела, ком музичком жанру припада музичка композиција, те да ли се може повезати са преслушаним музичким делима. Нека свако опише емоције које при слушању буди *Велика чочечка игра* и нека размени свој доживљај у групи.

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет претраживача информације на тему:

- композитор Петар Коњовић и опера *Кошћана*;
- Филхармонија младих.

Петар Коњовић

Густа ми магла паднала

Умерено

Народна песма

Густа ми магла паднала, море,
густа ми магла паднала
на тој ми равно Косово, море,
на тој ми равно Косово.

Ништа се живо не види, море,
ништа се живо не види
до једно дрво високо, море,
до једно дрво високо.

Под њим ми седи терзије, море,
под њим ми седи терзије.
Они ми шије јелече, море,
они ми шије јелече.

Кол'ко су звезде на небо, море,
кол'ко су звезде на небо,
тол'ко су шарке на њего, море,
тол'ко су шарке на њего.

терзија – кројач

Густа ми магла паднала,
народна песма

РЕШИ

- Шта симболизује магла у песми *Густа ми магла паднала*? Да ли она истиче носталгију за неким пределима?

- Сети се својих личних искустава која те везују за места и пределе које волиш и измени их са другарима. На линијама можеш записати тезе као подсетник на најважније детаље.

РЕШИ

Арам Хачатурјан,
Игра сабљама

Преслушај композицију, а потом објасни зашто се за обе композиције, народну песму *Гусџа ми мајла љаднала* и *Игра сабљама* из балета *Гајана* Арама Хачатурјана, може рећи да су повезане са традицијом.

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет пре-
траживача информације на тему:

- композитор Арам Хачатурјан и балет *Гајана*;
- *Игра сабљама*.

Извођење балета *Гајана*

Арам Хачатурјан

Јовано, Јованке

Окретно

Народна песма
из Македоније

tr Jo - ва - но, Jo - ван - ке, *f* крај Вар-да-рот

се - диш, мо-ри, бе - ло пла - тно бе - лиш, бе - ло пла - тно

бе-лиш, ду-шо, се на го-ре гле - даш.

Јовано, Јованке,
народна песма из Македоније

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се, уколико је могуће, подели у шест група (групу чине четири ученика). Свака група преузима и анализира један задатак:

- Прва група чита и тумачи песму *Јовано, Јованке*, појашњава непознате речи и утврђује да ли је песма настала у народу или ју је компоновао уметник.
- Друга група открива у ком тоналитету (лествици) је песма написана, а потом именује тонове лестнице и препознаје предзнак.
- Трећа група анализира динамички ток песме: у којој динамици песма почиње, а у којој се завршава, те да ли постоје места у песми која се истичу динамичким променама.
- Четврта група анализира мелодију песме: да ли је узлазна или силазна, скоковита или поступног покрета, те утврђује да ли постоје знаци за понављање и који делови песме се понављају.
- Пета група препознаје темпо песме и сврстава га према брзини.
- Шеста група утврђује врсту такта песме, анализира ритмички ток, препознаје употребљене ритмичке фигуре и изводи их.

Свака група представља резултате своје музичке анализе задатка. Повезивање свих резултата анализе на крају се примењује и утврђује у хорском извођењу песме. Уз певање се могу изабрати и ударачки инструменти који ће давати пулс $\frac{7}{8}$ или се ритам може изводити плескањем и ударањем ногама о под.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели у неколико група, а потом се музички пример преслуша два пута. Свака група има задатак да наизменично осмишљава питања у вези са саслушаним музичким примером и да одговара на постављена питања друге групе. Питања треба да буду усмерена ка:

- уочавању и описивању мелодије и ритма музичке композиције;
- препознавању којој врсти музике према извођењу припада композиција;
- именовању инструмената;
- опису карактера композиције: лирски, весели, играчки, драматични, пасторални.

Циљ анализе јесте уочити карактер дела, да ли се дело може повезати са претходно саслушаним и анализираним музичким примерима. Нека свако опише које емоције при слушању буди *Дансон бр. 2* и нека размени свој доживљај у групи.

Артуро Маркез,
Дансон бр. 2

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет пре-
траживача информације на тему:

- Артуро Маркез и Мексико;
- *Дансон*.

Мексико

Артуро Маркез

Искуство музичке анализе ти показује да се свака музичка композиција може разлагати на делове и посматрати кроз различите музичке параметре: мелодија, ритам, такт, тоналитет, темпо, динамика, израз односно карактер дела. Поменути параметри представљају основу музичке писмености и они су алати који нам помажу да упознамо музичко дело, да откријемо његове уметничке вредности и да их кроз извођење представимо и истакнемо. Тако нам музичка анализа помаже да градимо и музички укус, да откривамо лепоту једноставности народне песме кроз текст, мелодијске и ритмичке линије и помаже нам да лако савладамо сваку нову народну песму. Она нам омогућава и да сложена музичка дела уметничке музике посматрамо и слушамо уживајући у комбинацијама различитих динамичких мелодијских и ритмичких кретања. Кроз музичку анализу открили смо играчки карактер самбе, сиртакија, танга или прераду народних играчких мотива у *Великој чочечкој ијри*, те звучну комбинацију инструмената у *Дансону бр. 2*.

Такође, музичка анализа нам помаже и да повежемо уметничка дела која у првом слушању или певању изгледају садржајно и музички сувише удаљено. Она нам открива принцип уметничке слободе: све се може повезивати.

Стечена знања у вези са музичком анализом користи и када слушаш песме у другим музичким жанровима и откривај оне које воде ка уметничким, највишим вредностима.

ПОНОВИ

1. Задатке реши заокруживањем или повезивањем тачних одговора.
 - а) Када пишеш *Adagio, Moderato, Allegretto* на почетку композиције, мислиш о:
динамици / темпу / мелодији.
 - б) Предзнак на почетку композиције говори о:
динамици / ритму / тоналитету.
 - в) Знаке за понављање препознајеш по начину писања:
две црте уоквирене кругом /
две црте са две тачке на средини /
две тачке уоквирене квадратом.
 - г) У такту $\frac{2}{4}$ се при тактирању броји:
осмина / четвртина / половина.
 - д) Када на почетку композиције испод линијског система видиш ознаку *p* или *mf* или *ff*, тада мислиш о:
ритму / динамици / карактеру.
 - ђ) Синкопа је повезана са:
динамиком / ритмом / брзином.
 - е) Подвуци просте, а заокружи сложене тактове:

$\frac{6}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{2}{4}$
---------------	---------------	---------------	---------------
 - ж) Први тон лествице је *їе*, има и предзнак *фис*, и то је:
Це-дур / Еф-дур / Ге-дур.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

СЛУШАМ, БИРАМ И СПАЈАМ

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на групе.

10 мин.

2. Задатак сваке групе јесте да изабере по један музички пример вокалне и инструменталне музике из различитих музичких жанрова, али који имају неке заједничке одлике.

30 мин.

3. Чланови групе треба да представе музичке композиције кроз описивање музичког периода у којем настају, издвајањем посебних карактеристика дела и описивањем и утврђивањем броја извођача, односно извођачког апарата коме су намењене: солистичка, камерна или оркестарска/хорска музика. Најважније је да се сваки пример саслуша.

4. У завршници излагања треба објаснити којим музичким параметрима су композиције повезане: темпом, динамиком, ритмом, мелодијом или карактером. Све групе преслушавају изабране музичке примере како би могле да прате јесу ли су тачно издвојени одређени музички параметри.

5. Наставник кроз дискусију са групама потврђује тачност анализе.

Материјал за рад:

- Уџбеник из Музичке културе;
- Гугл и Јутјуб претраживачи;
- Опште и историјске енциклопедије.

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Сваке године, учећи Музичку културу, сусретали сте се са новим инструменталним групама које се користе у различитим облицима инструменталне музике. Упознали сте историјат, звук и начин свирања на ударачким инструментима, инструментима са диркама и гудачким и трзалачким жичаним инструментима. Ове године, у осмом разреду се упознајемо са разноврсном групом дувачких инструмената.

Научићеш и истражићеш:

- ♪ по којим особинама се деле дувачки инструменти;
- ♪ како настаје тон код дувачких инструмената;
- ♪ да ли су флаута и саксофон заиста дрвени дувачки инструменти;
- ♪ на ком инструменту се ваздух удувава попречно у цев;
- ♪ који инструмент изводи *Хедвиїину шему*;
- ♪ да ли се пасторала може извести на обои;
- ♪ који се од лимених дувача звучно уклапа са дрвеним дувачким инструментима;
- ♪ ком инструменту треба пуно ваздуха за стварање тона;
- ♪ који од лимених дувача свира највише тонове у оркестру, а ко најдубље тонове.

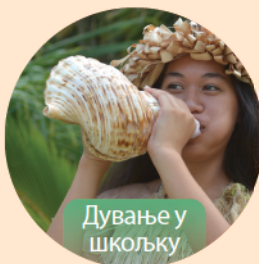
ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

- дувачки инструменти • дрвени дувачки инструменти
- лимени дувачки инструменти

ВЕЋ ЗНАШ

Подсети се дувачких инструмената коришћених у раније помињаним епохама. Опиши њихов изглед и основне карактеристике.

ПРАИСТОРИЈА

СТАРИ ВЕК

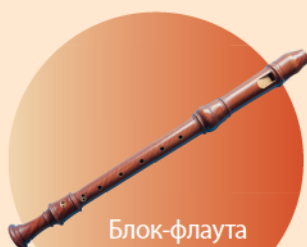
СРЕДЊИ ВЕК

РЕНЕСАНСА

БАРОК

Блок-флаута

Труба

Хорна

Попречна
флаута

Обоа

КЛАСИЦИЗАМ

Уздужна
флаута

Енглески
рог

Кларинет

Фагот

Хорна

Труба

Тромбон

Човек је у праисторији открио **дувачке инструменте** из природе – лист или траву. Затим је открио да шупља грана такође може бити извор звука и на тај начин настаје **рикало** или **фрула**. Пролазећи кроз различите историјске периоде, дувачки инструменти се развијају, усложњавају, мењају свој облик, величину и начин свирања. Праве се од различитих материјала, од којих се с временом првенствено издвајају дрво и метал. Избор поменутих материјала утиче на то да се инструменти међусобно разликују по боји и јачини звука, изразу, покретљивости и брзини свирања. Начин настајања тона је исти код свих дувачких инструмената. Ваздух се кроз различите отворе удубава у цев инструмента и тако настаје тон.

Имајући у виду врсту материјала од којих су направљени, дувачки инструменти се деле на две групе: **дрвене дувачке инструменте** и **лимене дувачке инструменте**.

ДРВЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

- флаута ● пиколо ● обоа ● енглески рог ● фагот
- контрафагот ● кларинет ● бас-кларинет ● саксофон

Важне заједничке особине свих дувачких инструмената су:

- Карактеристичан начин стварања звука. Ваздух се из плућа директно или преко језичка удувава у цев. Звук траје онолико колико се ваздух улива у цев.
- Велике изражајне могућности, па описивање и дочаравање различитих расположења и емоција омогућава дувачким инструментима велику употребу у различитим музичким жанровима.
- Импровизација и виртуозност у свирању показују да дувачки инструменти имају развијене техничке могућности.

Сваки инструмент дрвено-дувачке инструменталне групе истиче се јачином, бојом, топлином тона и особеним изражајним могућностима.

Као група, **дрвени дувачки инструменти** имају своје посебно место у оркестру. С обзиром на то да су, као и гудачки инструменти, направљени од дрвета, они се одлично звучно повезују са овом инструменталном групом, а истовремено добро звучно повезују и гудачке инструменте са лименим дувачким инструментима.

Дрвени дувачки инструменти су: **флаута, обоа, фагот, кларинет и саксофон**. Њихови парни инструменти су: **пиколо, енглески рог, контрафагот и бас-кларинет**. Неки од ових инструмената (флаута, пиколо и саксофон) праве се и од метала, али њихове звучне особине, конструкција и начин свирања сврставају их у групу дрвених дувачких инструмената.

Звук се код дрвених дувачких инструмената производи на два начина:

- директним удувавањем ваздуха у цев инструмента (флаута и пиколо);
- удувавањем ваздуха преко усника са једноструким тршчаним језичком (кларинет, бас-кларинет) и усника који користи двоструки тршчани језичак (обоа, енглески рог, фагот и контрафагот).

Двоструки
језичак код
фагота

Једноструки
језичак код
кларинета

Свирање дувачког
инструмента

ФЛАУТА И ПИКОЛО

Историја

Први примерци **флауте** из праисторије и старог века направљени су од дрвета. Флаута се према начину држања јавља у два облика: као **попречна** и **уздужна**. Попречна флаута се већ у IX веку пре нове ере налази у разноврсном инструментарију старе кинеске цивилизације. У барокном периоду, флаута се истиче кроз солистичку инструменталну музику, а своје место има и у барокном оркестру. У класицизму, композитори флауту користе у камерној музици, а у Хајдновом оркестру је сталан инструмент. У XIX веку, флаута се технички усавршава и у симфонијском оркестру ће се усталити употреба две велике флауте и једне мале флауте, која се зове и **пиколо**.

Сада ћемо детаљније описати велику и малу флауту.

НАУЧИ ЈОШ

Немачки флаутиста, виртуоз Теобалд Бем, 1847. године је патентирао свој изум – флауту од метала. Нова флаута има механизам клапни којима се покривају рупице на инструменту. На тај начин свирање на флаути постаје једноставније, а сам инструмент добија на покретљивости и виртуозитету. Овај нови систем конструкције флауте добија назив Бемов систем, по свом проналазачу.

Теобалд Бем

Изглед

Троделна цев флауте се спаја тако што се делови увлаче један у други.

Глава цеви је почетни део цеви на којем се налази бочни отвор кроз који се удувава ваздух у цев.

Усник је својствен флаути и преко њега се добија тон.

Завршни део цеви има још две до три рупице.

Средњи, најдужи део цеви, има механизам за затварање и отварање рупица, који се састоји од 16 до 18 поклопаца и полуга.

Флаута

Начин свирања

Флаутиста држи флауту надесно од себе у попречном положају. Користи девет прстију за свирање, а десним палцем придржава инструмент.

Звук

Флаута има светао, мек и пријатан звук. Реч је о врло покретљивом инструменту који лако изводи различите низове тонова. Композитори су флауту у почетку користили за дочаравање звукова из природе: цвркул птица или жубор потока. Такође, овај инструмент се користи и за ведре, лирске, пасторалне мелодије, а у савременој музици и за мелодије које описују комичне ситуације.

Употреба

Флаута има развијену и солистичку, камерну и оркестарску литературу. До XIX века она се највише користи у солистичкој и камерној музици. У XX веку добија значајно место и у оркестарској музици.

Свирање флауте

Лудвиг ван Бетовен,
Пасторална симфонија

Пиколо

Пиколо

Пиколо је мала флаута. Њена цев је двоструко краћа од цеви основног инструмента. Зато се у оркестру користи да изводи највише тонове и посебне звучне ефекте. Њен звук је продоран и оштар и често се употребљава да дочара веселу атмосферу, игру или звук природе. **Лудвиг ван Бетовен** је у *Пасторалној симфонији* нарочито користио пиколо.

РЕШИ

Јохан Себастијан Бах,
Свита бр. 2, Бадинери

Преслушај два пута став *Бадинери* из *Свите бр. 2* Јохана Себастијана Баха. Када то урадиш, погледај понуђене исказе и заокружи тачне одговоре.

Врста флауте	Употреба инструмента	Темпо	Врста мелодијског кретања	Израз
• ФЛАУТА • ПИКОЛО	• СОЛИСТИЧКИ • ОРКЕСТАРСКИ	• СПОР • УМЕРЕН • БРЗ	• МЕЛОДИЈСКИ НИЗ • СКОКОВИТО КРЕТАЊЕ	• ЛИРСКИ • ИГРАЧКИ • ДРАМСКИ

РЕШИ

Истражи грчки мит о Сиринкс и Пану. Откриј који инструмент се спомиње у миту.

РЕШИ

Клод Дебиси,
Сиринкс, за соло флауту

Преслушај композицију *Сиринкс* Клода Дебисија два пута и заокружи тачне исказе међу понуђеним или додај опис за који ти мислиш да је прецизнији од понуђених.

Врста флауте	Употреба инструмента	Темпо	Врста мелодијског кретања	Израз
• ФЛАУТА • ПИКОЛО	• СОЛИСТИЧКИ • ОРКЕСТАРСКИ	• СПОР • УМЕРЕН • БРЗ	• МЕЛОДИЈСКИ НИЗ • СКОКОВИТО КРЕТАЊЕ	• ЛИРСКИ • ИГРАЧКИ • ДРАМСКИ

НАУЧИ ЈОШ

Клод Дебиси

Клод Дебиси је солистичку композицију за соло флауту компоновао 1913. године. То је једно од првих значајних дела написаних за соло флауту Бемовог типа. Неки музиколози сматрају да је ова композиција била прекретница у развоју солистичке музике за флауту почетком XX века.

РЕШИ

Преслушај пример извођења музике за филм *Хари Потер* композитора Џона Вилијамса. Тема *Hedwigie* се изводи на пиколу и на флаути. Обрати пажњу на разлике у звуку, боји тона и изразу. Улога Хедвиге је да чува и прати Харија Потера. Размисли шта је композитор нежним звуком флауте хтео да истакне, коју особину Хедвиге? Да ли се звук флауте и пикола може повезати са осећајем слободе, носталгије и магије које има у књизи и филму *Хари Потер*?

Џон Вилијамс,
Хедвигина тема

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Уз помоћ наставника пронађите на интернету информације о Међународним сусретима флаутиста „Тахир Куленовић”. Истражите у ком граду Србије се већ 26 година организује поменуто такмичење младих флаутиста. Откријте ко је био Тахир Куленовић.

ОБОА И ЕНГЛЕСКИ РОГ

Историја

Претходници **обое** јављају се већ у VIII веку. Претече обое имају различите називе и димензије: разне величине **шаламаја** и **бомбарди** користе се у ренесанси. У барокном периоду, у XVII веку, појавиће се први облици обое и у барокном оркестру, а **Георг Фридрих Хендл** ће компоновати прве сонате и концерте за овај инструмент. У XVIII веку ће бечки класичари компоновати концерте за обоу. Развојем симфонијског оркестра у XVIII и XIX веку обоа ће заузети своје стално место у оркестру и често ће се солистички издвајати из оркестарског звука.

Изглед

Метална цевчица у коју улази **двоструки тршчани језичак** налази се на врху цеви обое.

Левкасто проширење налази се на доњем крају цеви.

Обоа

Цев обое има око двадесет рупица и већина садржи поклопце са сложеним механизмом за затварање.

Начин свирања

Инструмент се при свирању држи испред себе, користи се девет прстију за свирање, а палцем десне руке се придржава инструмент. Од свих инструмената у оркестру, обоа је звучно и интонативно најстабилнији инструмент. Због тога се према њој штимују сви инструменти оркестра.

Свирање обое

Звук

Обоа има у нижем регистру продоран тон, а у вишем светао и мелодичан. Изводи распеване и лирске, пасторалне мелодије, често и мелодије оријенталног карактера.

Употреба

Обоа има развијену солистичку, камерну и оркестарску литературу. Она није виртуозан инструмент попут флауте или кларинета, али има развијену солистичку литературу. Осим **Георга Фридриха Хендла**, и **Јозеф Хајдн** и **Волфганг Амадеус Моцарт** компонују по један концерт за обоу. **Лудвиг ван Бетовен** ће обоу употребити у камерној музици. У оркестарској музици XIX века обоа има истакнуту улогу, а многе изражајне, развијене теме биће поверене овом инструменту. У симфонијском оркестру користе се две обое, а као трећа се користи енглески рог.

Енглески рог

Енглески рог

Енглески рог представља врсту обое која се појављује у XVIII веку. Разлика између енглеског рога и обое је у већој дужини металне цевчице, у којој се налази двоструки тршчани језичак, дужој цеви и крушколиком облику њеног завршетка. Због дуге цеви, енглески рог свира у дубљем регистру и има тамнији и пригушенији тон од обое.

РЕШИ

Антонио Вивалди,

Соната за обоу и чембало у це-молу

Преслушај два пута *Сонату за обоу и чембало у це-молу* Антонија Вивалдија и заокружи тачне исказе међу понуђеним.

Врста обое	Употреба инструмента	Темпо	Врста мелодијског кретања	Израз
• ОБОА • ЕНГЛЕСКИ РОГ	• СОЛИСТИЧКИ • ОРКЕСТАРСКИ	• СПОР • УМЕРЕН • БРЗ	• МЕЛОДИЈСКИ НИЗ • СКОКОВИТО КРЕТАЊЕ	• ЕЛЕГИЧАН • ИГРАЧКИ • ЛИРСКИ

РЕШИ

Енио Мориконе,
Габријелова обоа

Преслушај два пута музички пример и опиши динамику, темпо и израз композиције.

НАУЧИ ЈОШ

Енио Мориконе

Енио Мориконе је италијански композитор и диригент. Његов композиторски опус је нарочито везан за филмску музику. *Габријелова обоа* је музичка тема из филма *Мисија* из 1986. године.

РЕШИ

Преслушај једну од седам пасторала за соло обоу композитора Дејана Деспића. Објасни шта је пасторала, а затим којим музичким средствима је композитор дочарао *Пасџоралу*.

Дејан Деспић,
Пасторала, оп. 64
за соло обоу

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Уз помоћ наставника пронађите на интернету податке о композиторском раду српског музичара Дејана Деспића. Истражите за које инструменте komponује музичка дела и ком српском обоисти је посветио *Седам пасторала за соло обоу*.

ФАГОТ И КОНТРАФАГОТ

Историја

У XVI веку претеча **фагота** је велики инструмент који се зове **бомбарда**. Данашњи назив овај инструмент добија у барокном периоду. Од тада фагот постаје и оркестарски инструмент, а композитори, попут **Антонија Вивалдија**, komponују и концерте за фагот.

Изглед

Пет отворених рупица и 22 поклопца има данашњи фагот.

Почетна метална цев у којој се налази двоструки тршчани језичак такође је дужа него код обое.

Двоструки тршчани језичак већи је него код обое.

Цев је дуга око 2,5 м, савијена је на два дела, а њен излазни отвор је окренут навише, што утиче на то да фагот има најдубљи звук од свих дрвених дувачких инструмената.

Фагот

Свирање фагота

Начин свирања

Фаготиста држи инструмент окачен о узицу око врата и укосо од себе. Свира свим прстима обе руке и нарочито користи палчеве.

Звук

На фаготу се могу одсвирати једноставни мелодијски пасажии, али и скоковите мелодије. У техничком смислу, фагот се може описати као покретљив инструмент. Може да звучи распевано, али може да оствари и комичан ефекат или да буде изразито мрачан у дубоком регистру. У оркестру се звук фагота добро спаја са звуком кларинета, хорне, виолончела и контрабаса.

Употреба

Осим што се користи као солистички инструмент, фагот има примену и у камерној музици, нарочито у дувачком квинтету којег чине: флаута, обоа, кларинет, фагот и хорна. У оркестру се користе два фагота, а као трећи се појављује контрафагот.

Контрафагот

Овај инструмент свира у најдубљем регистру у односу на све дрвене дувачке инструменте. Његова дубина тона и слаба покретљивост утичу да се **контрафагот** користи искључиво као оркестарски инструмент. Цев контрафагота је двоструко дужа од цеви основног инструмента. Она је и тежа и зато се при свирању ослања на ножицу. Улога контрафагота у оркестру је да појача басову деоницу и зато се често комбинује са деоницом контрабаса.

Контрафагот

РЕШИ

Антонио Вивалди,
Концерт за фагот у е-молу

Преслушај два пута први став *Концерта за фагот у е-молу* Антонија Вивалдија и заокружи тачне исказе међу понуђеним.

Врста фагота	Употреба инструмента	Темпо	Врста мелодијског кретања	Израз
- ФАГОТ - КОНТРАФАГОТ	- СОЛИСТИЧКИ - ОРКЕСТАРСКИ	- СПОР - УМЕРЕН - БРЗ	- МЕЛОДИЈСКИ НИЗ - СКОКОВИТО КРЕТАЊЕ	- ЕЛЕГИЧАН - ИГРАЧКИ - ДУХОВИТ

КЛАРИНЕТ И БАС-КЛАРИНЕТ

Историја

Претече **кларинета** налазимо већ у античкој Грчкој. Тршчани **ауλος** има продоран тон, користе га и Римљани у својим оркестрима. У средњем веку, путујући музичари користе **шаламај**. Данашњи изглед кларинет добија у XVII веку, а у XIX веку је постављена његова коначна конструкција.

Изглед

Кљунасти усник са једним тршчаним језичком.

Цев кларинета има левкасти завршетак.

Кларинет

Сложен метални механизам прстена и полука за рупице које се затварају прстима налази се на самој цеви.

Начин свирања

Кларинетиста држи кларинет испред себе при свирању, као и обоиста.

Звук

Кларинет је покретљив инструмент: на њему се могу одсвирати брзи мелодијски пасажии, скоковите мелодије, али и разиграни мелодијски украси. Има светао, топао тон у високом регистру, а таман и драматичан у дубоком. Оно што издваја кларинет од других дрвених дувачких инструмената јесу динамички преливи који се могу одсвирати од *pp* до *ff*. Звук кларинета у високом регистру може да дочара дивну мелодију сопранског гласа, али може и да те насмеје или узнемири уносећи осећај карикатуре.

Употреба

Кларинет се користи и као солистички, камерни и оркестарски инструмент. **Волфганг Амадеус Моцарт** ће кларинету посветити соло концерт, али ће га користити и у *Квинтету за кларинет и југаче*. У XIX веку ће се развијати солистичка и камерна литература за овај инструмент у стваралаштву **Јоханеса Брамса** и **Карла Марије Вебера**, а у XX веку своје композиције овом инструменту посветиће **Бела Барток** и **Игор Стравински**. Већ је **Лудвиг ван Бетовен** у свом оркестру употребио два кларинета, а као трећи јавиће се бас-кларинет.

Кларинет се не користи само у жанру класичне музике, већ је много заступљен и у жанру џез и народне музике.

Свирање кларинета

РЕШИ

Саслушај *Посело вештица* из *Фантасичне симфоније* Хектора Берлиоза и опиши коју емоцију у теби буди звук кларинета.

Хектор Берлиоз,
Посело вештица,
Фантастична симфонија

Бас-кларинет

Бас-кларинет

Бас-кларинет је варијанта кларинета у дубоком регистру. Његова цев је два пута дужа од цеви основног инструмента.

Бас-кларинет се препознаје по металном почетку и завршетку цеви. Горњи завршетак цеви је у облику латиничког слова S, а доњи завршетак цеви је левак окренут навише. Тежина бас-кларинета тражи да овај инструмент има ножицу на коју се ослања и зато се свира седећи. Он је првенствено оркестарски инструмент, звучно се повезује са другим инструментима који свирају у дубоком регистру, а издваја се из оркестарског звука када треба нагласити драмски моменат.

ВЕЋ ЗНАШ

У ком регистру свира виолина која има танке и кратке жице, у односу на виолончело које има дуже и дебље жице?

РЕШИ

Карл Марија Вебер,
Концерт за кларинет бр. 1, оп. 73, еф-мол

Преслушај први став концерта два пута и заокружи тачне одговоре међу понуђеним.

Врста кларинета	Употреба инструмента	Темпо	Врста мелодијског кретања	Израз
• КЛАРИНЕТ • БАС-КЛАРИНЕТ	• СОЛИСТИЧКИ • ОРКЕСТАРСКИ	• СПОР • УМЕРЕН • БРЗ	• МЕЛОДИЈСКИ НИЗ • СКОКОВИТО КРЕТАЊЕ	• ЕЛЕГИЧАН • ИГРАЧКИ • ЛИРСКИ

НАУЧИ ЈОШ

Миленко Стефановић, један од значајних српских кларинетиста, био је дугогодишњи професор кларинета на Факултету музичке уметности у Београду и на Факултету уметности у Приштини. Истовремено је био и први кларинетиста Београдске филхармоније, као и почасни члан Европске кларинетистичке асоцијације. Осим што се бавио класичном музиком, био је и члан Београдског џез трија.

Бени Гудман,
Sing, Sing, Sing

сегрегација – раздвајање људи по раси, полу, менталном здрављу или социјалној припадности

НАУЧИ ЈОШ

Бени Гудман

Бени Гудман, кларинетиста, познат је по композицији *Sing, Sing, Sing* из 1935. године. Основао је оркестар у којем су први пут заједно свирали бели и црни музичари. Овај кларинетиста је међу првим белцима који се супротставио расној сегрегацији у Америци. Са својим оркестром Гудман је створио нови правац у џез музици – свинг, музику уз коју се плесало.

НАУЧИ ЈОШ

Божидар Милошевић је кларинетиста који је своју извођачку каријеру посебно развио у жанру народне музике. Од 1976. године водио је народни оркестар Радио-телевизије Београд и био његов истакнути солиста.

Божидар Милошевић,
Балканске импресије,
жанр народне музике

Божидар Милошевић,
Балканске импресије,
жанр џез музике

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се у неколико група и истражите извођачки и композиторски рад кларинетиста који развијају кларинетску литературу у различитим музичким жанровима у Србији током XX и XXI века. Њихова имена су:

- Миленко Стефановић,
- Божидар Милошевић,
- Анте Гргин и
- Огњен Поповић.

Када то урадите, размените истражене информације.

САКСОФОН

Најмлађи инструмент у групи дрвених дувачких инструмената настао је у XIX веку. Направљен је од метала, али има једноструки тршчани језичак као и кларинет и конструисан је по принципима дрвених дувачких инструмената. Изгледом подсећа на бас-кларинет. Јавља се у различитим величинама и зове се по певачким гласовима: сопран, алт, тенор, баритон. У употреби су највише алт и тенор саксофон. Добио је име по свом градитељу **Адолфу Саксу**.

Саксофон је врло покретљив инструмент и по томе је сличан кларинету. Међутим, он није постао део симфонијског оркестра и композитори уметничке музике нису показали заинтересованост за дувачки инструмент. Велику примену и развој солистичке литературе саксофон је пронашао у жанру џез музике.

РЕШИ

Погледај неки од цртаних филмова са јунаком чије је име Пинк Пантер. Опиши његов карактер, а затим пронађи везу са инструментом који све време свира главну тему у цртаном филму. Повежи карактер главног јунака са музичким жанром, звуком и изразом употребљеног инструмента.

РЕШИ

Чарли Паркер,
Perhaps

Преслушај музички пример, па препознај и наведи инструменте који се солистички издвајају из џез оркестра.

Саксофон

РЕШИ

Џон Колтрејн,
Ruby, My Dear

Преслушај музички пример, па препознај и наведи инструменте који се солистички издвајају.

РЕШИ

Дејвид Стјуарт и Кенди Дафлер,
Lily was here

Преслушај музички пример, па препознај и наведи инструменте који наизменично, као у дијалогу, свирају на сцени.

РЕШИ

Артуро Маркез,
Игра бр. 5

Преслушај музички пример, па препознај и наведи инструменте који се солистички издвајају.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Уз помоћ наставника на интернету пронађите и сазнајте ко је Јован Маљковић, на ком инструменту свира и у ком музичком жанру.

ПОНОВИ

1. Повежи дувачке инструменте са њиховим карактеристикама.

флаута

фагот

обоа

саксофон

кларинет

Најмлађи инструмент у групи дрвено-дувачких инструмената. Нарочито се користи у џез музици.

Инструмент са једноструким тршчаним језичком, врло покретљив, а осим у класичној, користи се и у народној и џез музици.

Дувачки инструмент у којем се ваздух директно удубава у цев, и то кроз њен бочни отвор. У свом развоју је од дрвеног инструмента постао металан. Често се користи да опонаша звуке из природе.

Има продоран и светао звук. Интонативно је најстабилнији инструмент и по њему се штимују сви инструменти у оркестру.

Инструмент са двоструким тршчаним језичком, има најдужу цев и зато свира у најдубљем регистру. Често се користи да дочара комичне ситуације у музици.

2. Повежи основне дрвено-дувачке инструменте са њиховим парним инструментима.

флаута

обоа

кларинет

фагот

контрафагот

бас-кларинет

пиколо

енглески рог

ЛИМЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

● хорна ● труба ● тромбон ● туба

Групу **лимених дувачких инструмената** чине: **хорна**, **труба**, **тромбон** и **туба**. Сви инструменти су направљени од истог материјала – лима. Металне цеви ових инструмената су различите дужине, све имају усник и левкасти завршетак. Дужина цеви се мења или помоћу вентила (хорна, труба, туба) или помоћу повлачка (тромбон).

Лимени дувачки инструменти имају снажан, продоран звук и велики динамички распон. Углавном се ови инструменти користе оркестарски.

Вентил на цеви хорне

ХОРНА

Историја

Хорна је један од најстаријих инструмената. Претече хорни налазимо у праисторији, у **природним инструментима** (шупљим костима, ловачком рогу) који су се користили приликом магијских обреда или као сигнални инструменти. У старом веку учили смо да су Римљани користили метални сигнални инструмент који су звали литиус, док је у средњем веку ловачки рог већ имао кружни облик будуће хорне. Ипак, тек ће у XIX веку бити постављена основа будуће хорне.

Изглед

Левкаст наусник налази се на почетном делу цеви.

Цев хорне, дуга 5,5 м, полукружно је савијена.

Велики левак налази се на завршетку цеви.

Вентили и допунске цеви смештени су у унутрашњости круга.

Вентили са диркама, којих има од три до четири.

Хорна

Свирање хорне

Начин свирања

Инструмент се држи тако што је левак окренут наниже. Десна рука се ставља у левак и на тај начин се придржава инструмент, а прстима леве руке, осим малог прста, притискају се вентили.

Звук

Хорна има снажан тон, али може одсвирати и нежне тонове. Она није покретљив и виртуозан инструмент, али се истиче изражајношћу и великим динамичким распонима. Њен звук се одлично спаја са дрвеним дувачким инструментима.

Употреба

Хорна је првенствено оркестарски инструмент. Користи се да истакне оркестарска места у којима се описује природа, најављује лов и слично. У симфонијском оркестру се користе четири хорне. У звучном смислу оне представљају добро повезивање дрвених дувачких инструмената са групом лимених дувача коју чине труба, тромбон и туба. У дувачком квинтету, поред четири дрвена дувачка инструмента, користи се и хорна. Концерте за хорну су писали **Волфганг Амадеус Моцарт**, **Лудвиг ван Бетовен**, **Камиј Сен-Санс**.

Волфганг Амадеус Моцарт,
**Концерт за хорну
и оркестар бр. 4**

ТРУБА

Историја

Прве **трубе** откривамо у старом веку као сигналне инструменте или инструменте који позивају на борбу. У барокном периоду, у новом сценском облику опери, **Клаудио Монтеверди** ће оперу *Орфеј* започети звуком труба, док прве концерте за трубу компонују **Антонио Вивалди** и **Јохан Себастијан Бах**.

Изглед

Начин свирања

Извођач држи трубу испред себе, уснама удувава ваздух преко усника и, мењајући напетост усана, производи различите тонове. Притискањем вентила, којима мења дужину цеви, такође ствара тонове различите висине.

Звук

Звук трубе је оштар, светао и продоран. У односу на друге лимене дувачке инструменте, труба свира у највишем регистру и врло је покретљив инструмент. Труба може да дочара и пренесе велики опсег емоција, рецимо: радост – енергичан и светао звук трубе чује се у веселим композиција уз које се може славити; празнично расположење – химне, церемоније и свечаности не могу без звука овог инструмента; снагу – често се у војној музици звуком трубе дочарава мотив одлучности и моћи; страст – у љубавним песмама џез музике звук трубе може да изрази дубоке и снажне љубавне осећаје; тугу – у џез музици труба може да зазвучи мрачно и носталгично, те да покрене тужно расположење.

Употреба

У класичној музици труба се највише употребљава као оркестарски инструмент, када је потребно нешто најавити, нагласити, подржати форте динамику. У симфонијском оркестру се користе две до три трубе.

Свирање трубе

Наусник за трубу

РЕШИ

Пронађи пример композиције за трубу која у теби изазива посебно расположење и представи је.

Јозеф Хајдн,
Концерт за трубу

НАУЧИ ЈОШ

Први војни оркестар у Србији настао је 1831. године у Крагујевцу, тадашњој престоници Србије, и звао се *Књажевско-српска банда*, а његов први диригент је био Јосиф Шлезингер. Појавом српског композитора Станислава Биничког, војни оркестар је наставио да се развија. С временом је добио име *Музика краљеве гарде*. У Краљевини СХС било је 27 војних оркестара. После Другог светског рата основан је Војни оркестар Гарде. Ново име је добио 1973. године и сада се зове Репрезентативни оркестар Гарде.

Лирој Андерсон,
Празник трубача

Труба се користи и у жанру популарне, традиционалне и нарочито џез музике. Солистичка улога трубе долази до изражаја у џез музици. Светао и снажан тон, али и нежан мелодијски израз, виртуозитет и импровизација главне су одлике овог инструмента.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се у неколико група, па истражите познате извођаче на труби и музику коју стварају. Њихова имена су:

- Мајлс Дејвис,
- Луј Армстронг,
- Душко Гојковић и
- Стјепко Гут.

Када то урадите, представите извођаче и композиторе усменим путем или користећи неки програм за израду презентације. Важно је да преслушате и представите њихове познате композиције у извођењу самих трубача.

ТРОМБОН

Историја

Претечу **тромбона** представља **бусина**, дувачки инструмент средњег века.

Изглед

Наусник је чашичаст, као код трубе, али је већег пречника.

Основна цев је савијена.

Левкасто проширење налази се на крају основне цеви.

Повлачак или **цуг**, то јест метални додатак уместо вентила, представља покретни део цеви. Овај део разликује тромбон од осталих лимених дувачких инструмената који то немају. Помоћу њега се на тромбону продужава цев, а тиме се повећава и број тонова који се могу одсвирати.

Тромбон

Свирање тромбона

НАУЧИ ЈОШ

Глен Милер је амерички тромбониста, али и композитор и аранжер. Водио је *Биџ бенд* оркестар који се звао Глен Милеров оркестар. Стварао је џез музику у стилу свинга, врсте џез плесне музике.

Глен Милер

Начин свирања

Тромбониста левом руком држи основну цев инструмента, а десном руком повлачи цуг.

Звук

Тромбон има снажан и продоран звук као труба, а у тихој динамици подсећа на звук хорне. Изводи свечане, снажне мелодије, а може извести и мелодије лирског израза. У мелодији тромбон може да постигне велики динамички распон.

Употреба

Тромбон се у класичној музици користи највише као оркестарски инструмент. Он у XIX веку добија место у симфонијском оркестру, где се користе два или три тромбона. Понекад се солистички издваја из оркестра, као у **Моцартовом Реквијему**. Посебно место тромбон је пронашао у жанру забавне и џез музике, и ту се често и солистички издваја.

Морис Равел,
Болеро

РЕШИ

Преслушај композицију и забележи који се лимени дувачки инструменти издавају из оркестра.

Глен Милер,
In the Mood

ТУБА

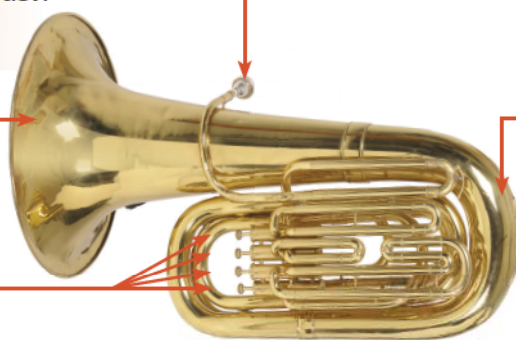
Историја

Туба је најмлађи инструмент у групи лимених дувачких инструмената. Појавила се у XIX веку у Немачкој.

Изглед

Широки левкасти отвор окренут навише налази се на крају цеви.

Четири вентила

Туба

Усник представља ужи део који се налази на почетку цеви.

Цев тубе је дугачка седам метара и неколико пута је савијена, те је реч о највећем лименом дувачком инструменту.

Начин свирања

Инструменталиста мора да има велики капацитет плућа како би свирао тубу. Свирање захтева много ваздуха и зато морају да постоје паузе за предах. При свирању лева рука придржава тубу, а десна покреће вентиле.

Звук

Као инструмент са најдужом цеви, туба производи тонове у дубоком регистру. Има снажан дубок тон.

Употреба

Туба није покретљив инструмент и зато се искључиво користи у оркестру. У симфонијском оркестру се користе једна до две тубе. Посебна је употреба тубе, а и осталих лимених дувачких инструмената, у војном оркестру.

Свирање тубе

РЕШИ

Преслушај два пута *Симфонијске плесове* из мјузикла *Прича са западне стране* композитора Ленарда Бернштајна. Наведи који се дувачки инструменти издавају у солистичком, а који у групном наступу.

Ленард Бернштајн,
Симфонијски плесови

Модест Мусоргски,
Бидло, Слике са изложбе,
оркестрација
Мориса Равела

ПОНОВИ

1. Заокружи који лимени дувачки инструмент свира у највишем регистру, а подвуци онај који свира у најдубљем регистру.

ХОРНА ТРУБА ТРОМБОН ТУБА

2. Наведи најважнију разлику у свирању између хорне, трубе, тубе и тромбона.
3. На ком крају цеви се налази наусник код лимених дувачких инструмената?
4. У ком музичком жанру се труба и тромбон издвајају у солистичким наступима?
5. Препознај и напиши име инструмента и којој групи припада према материјалу од ког је направљен.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

ИНСТРУМЕНТ ИЗА ЗАВЕСЕ

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се дели на две групе: једна ће истраживати неки од дрвених дувачких, а друга неки од лимених дувачких инструмената.

- Свака група се дели на подгрупе које бирају један од дрвених/лимених инструмената.

- *Дрвени дувачи*: флаута, пиколо, обоа, енглески рог, кларинет, бас-кларинет, фагот, контрафагот, саксофон.

- *Лимени дувачи*: хорна, труба, тромбон, туба.

10 мин.

2. Групе бирају музички пример из различитих музичких жанрова за одређени инструмент. Користе музичке примере које су слушали и обрађивали на часовима Музичке културе.

30 мин.

3. Игра почиње тако што свака група поставља свој музички задатак, а супротна група мора да га препозна слушајући музички пример и постављајући питања која помажу да се препозна скривени инструмент.

- Музички пример се може слушати са мобилног телефона или школског рачунара.

- Пет минута је дозвољено време за препознавање инструмента, а модератор је наставник Музичке културе.

- Победник је она група која препозна више инструмената.

модератор – особа која усмерава, води разговор, трибину, расправу, игру

Правила понашања у групи:

- Групе почињу наизменично да погађају инструменте све до тренутка када једна од група не погоди инструмент. Тада група која није препознала инструмент губи право да у новом кругу поставља задатак, већ то право задржава иста група. Право на постављање задатка група ће добити у тренутку када препозна нови инструмент.

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

Музичка историја у осмом разреду обухвата музички развој од XIX века до савремене музике. Сетите се – прошле године смо стали са описом музичке историје код романтизма. То је правац који је трајао цео један век, док су се у XX веку смењивали музички правци који су краће трајали.

На часовима Историје учићеш о буржоазији, капитализму, грађанској и радничкој класи, националним државама, бурном XX веку са два светска рата и много локалних ратова, блоковској подели света, али и о глобалном погледу на свет, те мултикултуралности. Све те историјске и друштвене промене одражавале су се у књижевности, ликовној и музичкој уметности. У последњим годинама XIX века појавиће се и нова уметност, која ће утицати на постојеће, а то су покретне слике зване филм.

Музички језик романтизма и импресионизма се још мењао и развијао у оквирима ових музичких праваца. У XX веку, од појаве новог музичког правца експресионизма, музички језик се интензивно мења, па је приметно одсуство строгих правила, а долази се и до тога да и тишина може да буде уметност и да се слуша. У XX веку време трајања стилских периода је све краће, а музичка сцена је отворена не само за нове облике, језик и инструменте, већ и за повезивање са техничким напретком, компјутерским језиком, музичким програмима, те вештачком интелигенцијом, која ће тек показати како звучи нова музика.

Научићеш и истражићеш:

- 🎵 која уметничка епоха наслеђује романтизам;
- 🎵 како су повезани утисак, субјективни доживљај, импресија и импресионизам;
- 🎵 чиме импресионисти замењују мелодијску линију;
- 🎵 да ли је Мунков *Врисак* експресиван;
- 🎵 шта је супротно од тоналног;
- 🎵 зашто су важне консонаце и дисонанце;
- 🎵 чему служи препарирани клавир;
- 🎵 како је коцка повезана са музиком;
- 🎵 шта је конкретна музика;
- 🎵 да ли електронска музика има везе са струјом;
- 🎵 да ли су необарок и неокласицизам повезани са Бахом и Бетовеном.

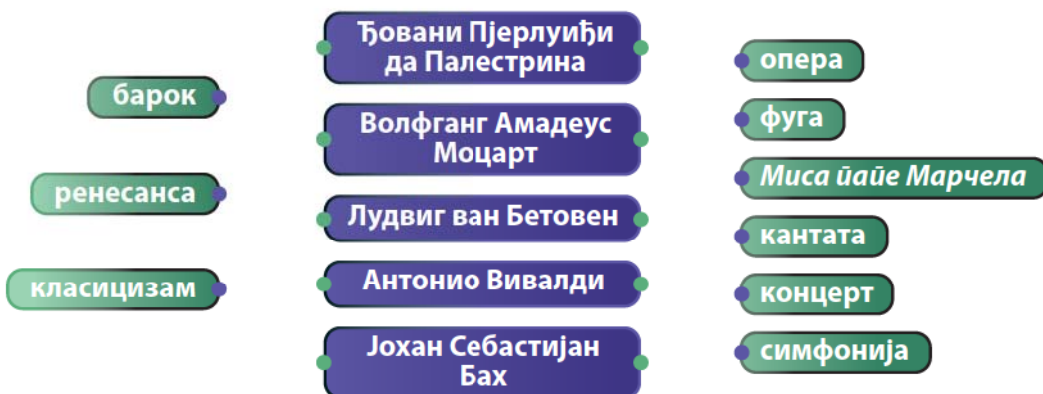
РОМАНТИЗАМ

РОМАНТИЗАМ – СТИЛСКИ ПРАВАЦ

- изуми
- романтизам
- музички центри
- извођаштво
- апсолутна и програмска музика

ВЕЋ ЗНАШ

Повежи имена композитора са музичким периодима у којима стварају и карактеристичним музичким облицима које komponују.

Брајева азбука је специјално писмо осмишљено за особе које имају потешкоће са видом или су слепе

У XIX веку, са развојем науке, појављују се и нови **изуми** који ће унапредити живот човека:

- 1807. први пароброд;
- 1814. прва парна локомотива;
- 1825. прва железничка пруга;
- 1829. Брајева азбука;
- 1837. телеграф;
- 1854. први бицикл са педалама.

Након **Француске револуције**, током XIX века, Европу ће потресати низ буржоаских револуција које се у историји описују као *Пролеће народа*. Развија се грађанско друштво, отварају се фабрике у којима раде радници. Друштво се постепено мења. Феудализам одлази у прошлост, а развија се буржоазија, јача грађанска класа и ствара се нова класа, коју чине радници. Повећава се производња хране, уводе се машине за обраду земље.

Ова нова друштвена кретања утичу на развој уметности. Настаје нови уметнички период који зовемо **романтизам**, а који се посебно развија у поезији, сликарству и музици. Уметници путују и откривају нове светове у Шпанији, на Блиском истоку и у Африци.

Уметник XIX века воли да сањари, често је усамљеник који покушава да изрази своја осећања кроз различите уметности. Поезија се развија кроз дела Џорџа Гордона Бајрона, Хајнриха Хајнеа, Александра Пушкина, Јохана Волфганга фон Гетеа и Фридриха Шилера. Она се спаја са музиком у музичком облику који се зове *соло ђесма*. **Сликари** романтизма, попут Џозефа Тернера и Ежена Делакрое, повишене емоције романтизма представљају сликајући пејзаже, догађаје из свакодневног живота или портрете уметника. **Композитори** се инспиришу различитим идејама, историјским причама и другим уметничким делима, откривају народно стваралаштво, а у описима природе проналазе идеје за нова дела.

Џозеф Малорд Вилијам Тарнер,
Последња љловидба Темерера

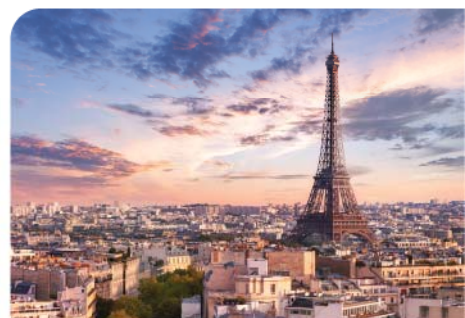
Ежен Делакроа, *Алжирске жене у свом сћану*

Музички живот XIX века развија се кроз оснивање музичких удружења, фестивала, музичких институција попут школа, конзерваторијума, позоришта и опера. Пишу се прве биографије музичара, открива се и концертно изводи Бахова музика. Градови попут Беча, Париза, Петрограда, Москве и Прага постају **музички центри** у којима стварају истакнути композитори. **Беч** је град у којем компонују и своју музику изводе Франц Шуберт, Роберт Шуман, Јоханес Брамс, Густав Малер, Рихард Штраус. У **Паризу** компонују и свирају Фредерик Шопен и Франц Лист. О музици пишу композитори попут Роберта Шумана, Хектора Берлиоза, Франца Листа и Рихарда Вагнера.

У романтизму се развија и **извођаштво** и у вокалном и у инструменталном жанру. Појављују се виртуози попут виолинисте Никола Паганинија. Организују се прве **концертне турнеје** у европским и ваневропским земљама. **Клавир** постаје важан инструмент романтизма. Поједини композитори постају и виртуози на клавиру. Франц Лист ће у Риму 1839. године одржати први целовечерњи концерт. На својим концертним наступима Лист ће и импровизовати пред публиком. Пијанисткиња Клара Шуман изводиће клавирска дела својих савременика. Велики виртуоз на клавиру Антон Рубинштајн поставиће основе руске пијанистичке школе. Појављују се и први **диригенти**. Они су у почетку и композитори, попут Франца Листа, Хектора Берлиоза, Рихарда Вагнера и Густава Малера.

Дворац Шенбрун у Бечу,
Аустрија

Ајфелов торањ у Паризу,
Француска

опус – дело, нумеричка ознака за музичко дело

У романтизму се уводе и два музичка појма: **апсолутна** и **програмска музика**. Музичка дела апсолутне музике у наслову имају назив музичког облика: симфонија, концерт, гудачки квартет уз име тоналитета у коме је дело написано, број опуса. Музичка дела програмске музике имају наслов везан за ванмузички садржај, попут књижевног или сликарског дела или историјског догађаја, аутобиографије композитора, описа далеких предела. Често се користе одређена музичка кретања која описују или асоцирају на ванмузички садржај који се описује: лествично кретање у брзом темпу може да опише трк или галоп, покрет триола може да дочарава покрет пастрмке у води, нагли високи тон у труби може да дочара муњу на небу, расположење среће је у високом регистру, а тама, бол, страх се описују дубоким регистром, дужим нотним вредностима, све до стварања посебних мелодија – лајтмотива, који се везују за јунаке, предмете, атмосферу.

ПОНОВИ

1. Шта одлази у прошлост у XIX веку?

2. Опиши уметника романтизма.

3. Који инструмент се нарочито користи у музици XIX века?

4. Објасни изразе *апсолутна* и *програмска музика*.

Апсолутна музика:

Програмска музика:

ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ РОМАНТИЗМА

- клавир ● концерт ● симфонија ● програмска симфонија
- симфонијска поема

У романтизму је свирање облик породичног и друштвеног окупљања и дружења. Свирају школовани музичари, али и аматери. Развијају се сви облици инструменталне музике, али се посебно негује солистичка и камерна музика. Важан предмет у грађанским кућама XIX века је **клавир**. Он је део и музичког образовања младих, нарочито женске омладине. Појављују се композитори који су истовремено и истакнути пијанисти, виртуози, који овом инструменту посвећују већи део свог стваралаштва. У овом периоду се јављају и први извођачи, школовани музичари – пијанисти, који приређују целовечерње концерте.

РЕШИ

Одабери једно име и помоћу интернет претраживача упознај једну од познатих пијанисткиња из периода романтизма.

🎵 Марија Шимановска 🎵 Клара Вик Шуман 🎵 Јованка Стојковић

Истражи ко су им били професори клавира, да ли су студирале на музичким академијама или у приватним класама, који су композитори чинили њихов репертоар, у којим градовима су гостовале и да ли су се бавиле и педагошким радом.

НАУЧИ ЈОШ

Музички салони XIX века познати су по онима који их воде и онима који у њима свирају. Ове салоне најчешће су водиле жене које су биле активне у културном животу одређеног града. Салони су промовисали одређене теме везане за културу, уметност, књижевност, политику. Париз је био град са највећим бројем салона, преко осам стотина. Салони су били највеће собе у аристократским кућама, где су се окупљали и дружили људи из јавног живота и уметници. У салон се долазило по позиву, а они који су желели да саслушају концерт или погледају позоришну представу, морали су да купе карту.

Пијанисткиња и композиторка Марија Шимановска водила је музички салон од 1827. до 1831. године у Петрограду. Осим руске аристократије, у салон су долазили и уметници попут песника Александра Пушкина и композитора Михаила Глинке. Музички салон пијанисткиње и композиторке Фани Менделсон је организован у породичној кући у Берлину. Између осталог, често су се изводила дела њеног млађег брата, Феликса Менделсона. У Бечу су се од 1828. године одржавале Шубертијаде, где су се око Шуберта окупљали његови пријатељи и заједно изводили његове инструменталне и вокалне минијатуре.

Александар Кокулар,
Портрет Марије Шимановске

НАУЧИ ЈОШ

Посебан инструментални музички облик који се ствара и негује у романтизму, нарочито на његовим почецима, јесте клавирска минијатура. То је кратка, мање или више сложена клавирска композиција. Писана је у облику игара као што су менует, валцер, мазурка или полонеза. Ове игре су биле стилизоване, а то значи да су задржавале карактеристике игре у избору ритма, ритмичких фигура, те распеваној мелодијској линији, али оне више нису намењене плесу, већ постају минијатуре које се концертно изводе. Компонују се и минијатуре које имају ванмузички наслов, описују неко расположење, људске карактере или природу и које се често сабирају у циклус или збирку кратких комада.

Композитор и пијаниста Фредерик Шопен компонује искључиво за клавир и посебно компонује стилизоване игре попут валцера, полонеза, мазурки, али и баладе, ноктурна или развијене техничке вежбе за клавир, назване етиде, које су намењене и концертном извођењу.

Ежен Делакроа,
Портрет Фредерика Шопена

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се да је валцер популарна игра на дворовима, а мазурка је пољска игра коју је Фредерик Шопен слушао у својој домовини и компоновао у великом броју за клавир.

РЕШИ

Преслушај понуђене минијатуре и изабери једну која ти се највише допада мелодијски и ритмички.

Фредерик Шопен,
Валцер бр. 2, оп. 64

Фредерик Шопен,
Велики бриљантни валцер

Фредерик Шопен,
Революционарна етида

Фредерик Шопен,
Мазурка, оп. 24, бр. 2

У Паризу ће се упознати два виртуоза клавира, **Франц Лист** и **Фредерик Шопен**. Реч је о мађарском и пољском композитору који развијају и представљају у француским салонима своје виртуозно владање клавиром.

Франц Лист је 1839. године одржао први клавирски рецитал у Риму, изводио је и Бахову, Моцартову, Бетовенову музику, а поред сопствених композиција и минијатуре савременика.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Сваки пар у клупи случајним избором обрађује једну клавирску минијатуру, преслуша је и представи одељењу тако што ће описати њену мелодију, ритам, темпо и динамику. Важно је објаснити њен назив или, ако је у питању игра, представити је. Осим тога, потребно је истражити и из којих држава потичу пијанисти. Рад на часу укључује коришћење мобилних телефона и слушалица да би се преслушала одабрана клавирска минијатура.

Роберт Шуман,
Сањарење

Фредерик Шопен,
Мазурка, оп. 24, бр. 4

Фредерик Шопен,
Балада бр. 2

Фредерик Шопен,
Полонеза, оп. 44

Фредерик Шопен,
Ноктурно но. 16

Едвард Григ,
Пролеће

Фредерик Шопен,
Балада, оп. 23, но. 1

Јоханес Брамс,
Мађарска игра

Петар Иљич Чајковски,
Думка, оп. 59

Јоханес Брамс,
Интермецо, оп. 118, но. 2

Франц Лист,
Ла кампанела

Србија ће током тридесетих година XIX века добити први **клавир**. Инструмент ће се појавити у два града: Шапцу и Београду. Браћа Милош и Јеврем Обреновић ће својим ћеркама уприличити наставу клавира. Први професионално образовани српски музичар **Корнелије Станковић** компоноваће клавирске комаде и изводиће их на концертима у Бечу, Београду, Новом Саду, Сомбору, Панчеву, Крагујевцу. У компоновању клавирских комада узор му је романтичар Франц Лист. Станковић компонује виртуозне клавирске комаде. Познате су варијације под називом *Српска национална песма*. На основу мелодије староградске песме *Што се боре мисли моје*, Станковић гради варијације. Одсвираће их први пут 1860. године у Бечу.

Корнелије Станковић

РЕШИ

Преслушај композицију Корнелија Станковића и опиши како се у њој мења почетна мелодија.

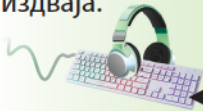
Корнелије Станковић,
Српска национална песма

У романтизму се развијају инструментални облици који су већ познати из барокног и класичног периода. **Концерт** је инструментални облик који се негује и у романтизму, нарочито и због наглашеног виртуозитета који је већ присутан у клавирским минијатурама. Инструменти за које се навише компонују концерти су клавир, виолина и виолончело. Уочавају се два типа концерта.

Први тип концерта се развија на традицији концерата бечких класичара. У њему су равноправни и солиста и оркестар. Ову врсту концерта компонују Роберт Шуман, Франц Лист, Јоханес Брамс и Антоњин Дворжак.

РЕШИ

Преслушај два пута први став датих концерата, опиши њихов почетак, којим редоследом наступају солиста и оркестар (истовремено или неко има предност), те који се инструмент оркестра повремено издава.

Роберт Шуман,
Концерт за клавир и оркестар, а-мол

Јоханес Брамс,
Концерт за клавир и оркестар бр. 2, Бе-дур

РЕШИ

Преслушај два пута трећи став концерта, опиши његов почетак, како наступају солиста и оркестар (истовремено или неко има предност). Уочи који се инструменти издавају из оркестра у дијалогу са виолончелом.

Антоњин Дворжак,
Концерт за виолончело и оркестар, трећи став

Други тип концерта је виртуозни концерт, у коме су у првом плану солиста и његове техничке и изражајне могућности, а оркестар је у улози пратње. Композитори који су били изразити виртуози на свом инструменту су и компоновали ову врсту концерта. Велики виртуоз на виолини XIX века је Николо Паганини, чији је, слушајући га на концерту, виртуозитет виолине Франц Лист пожелио да пренесе у својим композицијама на клавир.

РЕШИ

Преслушај два пута први став концерта, опиши његов почетак, како наступају солиста и оркестар, истовремено или одређеним редоследом. Обрати пажњу на завршетак концерта, те опиши на који начин композитор истиче солисту.

Николо Паганини,
Концерт за виолину и оркестар бр. 2

РЕШИ

Преслушај концерт, утврди у којим ставовима виртуозитет солисте долази до изражаја, а у којим солиста и оркестар разговарају. Утврди које су разлике у темпу и динамици између ставова.

Сергеј Рахмањинов,
Концерт за клавир и оркестар бр. 2

ВЕЋ ЗНАШ

Заокружи речи које описују симфонију и објасни њихову повезаност:

цикличан облик, солиста, симфонијски оркестар, диригент, пијаниста, Хајдн, Моцарт, Бетовен, Палестрина, класицизам.

Симфонија је инструментални облик који је, као и концерт, већ развијен у претходном стилском периоду. Симфоније се у романтизму компонују са устаљеном четвороставачном структуром, али настају и симфоније са мањим или већим бројем ставова. **Франц Шуберт** ће у осмој симфонији, названој *Недовршена*, имати само два става, док ће **Густав Малер** повећати број ставова у својим симфонијама. Симфонијски оркестар романтизма се проширује у односу на оркестар класичара увођењем већег броја инструмената у свакој инструменталној групи, то јест додавањем различитих ударачких инструмената. Потреба романтичара да опишу различите емоције захтева моћан оркестар који има звучне могућности да све то звучно дочара.

РЕШИ

Франц Шуберт,
Недовршена симфонија,
први став

- Преслушај први став *Недовршене симфоније* Франца Шуберта и упусти се у креативно писање. Напиши неколико реченица у којима јунак кроз монолог изражава своја осећања и мисли док слуша оркестарску музику. Које то мисли, снове, инстинкте и осећаје у њему буди први став *Недовршене симфоније*?
- Пример слушај два пута: први пут само слушај музику, а током другог слушања осмисли монолог и затим приступи писању.

У романтизму настају и симфоније које имају одређени програм изведен из књижевног или ликовног дела, описа неке историјске личности или догађаја. Творац прве **програмске симфоније** је **Хектор Берлиоз**, француски композитор, који у *Фантасичној симфонији* описује свој живот.

Сваки став поменуте композиције има наслов и кратак текст који описује животне ситуације кроз које пролази композитор:

- *На балу* – сусрет на балу са девојком о којој машта;
- *Сањарење* – сањарење о глумици Харијет Смитсон;
- *Сцена у њољу* – одмор у природи и сањарење о девојци, док се истовремено боји да она воли другог;
- *Пућ на губилишту* – сновиђење сна у коме је оптужен за убиство вољене девојке и одлазак на губилиште;
- *Вештичје њосело* – у сну долази на сабор вештица, где се налази његова девојка и око њих плешу демони.

РЕШИ

Хектор Берлиоз,
Фантастична симфонија

Преслушај други став симфоније два пута. Опиши темпо и динамику става, употребу оркестра – истицање инструменталних група или појединачних инструмената. Којим музичким параметрима (мелодија, ритам, динамика, темпо) композитор звучно дочарава садржај става?

Током романтизма настаје и један нов облик оркестарске инструменталне музике – **симфонијска поема**. Истовремено, симфонијска поема је и облик који припада и програмској музици. Дела програмске музике имају наслов, а могу имати и програм који усмерава слушаоца на оно што се описује музиком. Композитор који је створио овај облик програмске музике је велики виртуоз на клавиру, композитор концерата, игара и минијатура за клавир, музичар који је увео концертну праксу у концертне сале, где су сви који би купили карте могли да присуствују концертима, мађарски композитор **Франц Лист**.

Симфонијска поема је оркестарска композиција у једном ставу. Лист је већ компоновао и сонате и концерте за клавир у једном ставу. Програм и садржај симфонијске поеме утиче на њену структуру, односно облик. Лист је симфонијске поеме компоновао на дела познатих књижевника, као што су Виљем Шекспир, Фридрих Шилер, Јохан Волфганг Гете. Осим Листа, симфонијску поему су компоновали и **Беджих Сметана** и **Рихард Штраус**.

Композитор Беджих Сметана је уз партитуру приложио и програм, опис тока реке Влтаве кроз различите чешке пределе. Музичким средствима композитор дочарава и описује пределе кроз које пролази река. Уводи се и карактеристични ритам чешке игре – **полке**.

Беджих Сметана,
Влтава

РЕШИ

Рихард Штраус,
Дон Кихот

Преслушај симфонијску поему *Дон Кихот*. Истражи ко је писац истоименог књижевног дела и ко су главне личности. Откриј који се инструменти солистички издвајају из оркестра и упиши њихове називе испод одговарајуће групе инструмента у табели.

Рихард Штраус, <i>Дон Кихот</i>		
Гудачи	Дрвени дувачи	Лимени дувачи

ПОНОВИ

1. Романтизам је уметнички период везан за:

а) XVIII век; б) XIX век; в) XX век.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Заокружи којој врсти инструменталног облика припадају клавирски комади – валцер, мазурка, полонеза, балада и ноктурн:

- клавирској минијатури;
- концерту;
- симфонијској поеми.

3. Наведи два истакнута виртуоза на клавиру у романтизму.

4. Препознај и наведи име инструменталног облика према кључним речима:

а) барок, класицизам, романтизам, цикличан облик, виолина, виолончело, клавир, солиста, симфонијски оркестар, Вивалди, Моцарт, Лист, Менделсон, Брамс, Дворжак.

Реч је о: _____.

б) класицизам, романтизам, апсолутна музика, програмска музика, цикличан облик, симфонијски оркестар, Хајдн, Моцарт, Бетовен, Брамс, Шуберт, Дворжак, Чајковски, Берлиоз, Малер.

Реч је о: _____.

5. Присети се, па кажи шта композитори романтизма мењају у симфонији.

6. Којој врсти музике припадају следеће композиције:

Дон Кихот, Влџава, Фантасијична симфонија?

7. Наведи једну разлику између симфоније и симфонијске поеме.

То је: _____.

8. Шта композитори романтизма желе да истакну у својим композицијама у први план?

- а) структуру дела б) мелодијску линију
в) различите емоције г) музичке инструменте
д) описе природе

Заокружи слова испред свих тачних одговора.

ВОКАЛНА МИНИЈАТУРА

● соло песма

Романтизам се у књижевности јавља прво у **поезији**. Она је могла одмах да истакне главну карактеристику романтизма, а то је опис различитих осећања и расположења. У песмама се најчешће описује природа, љубав, страх, борба за слободу и правду.

Соло песма је испунила идеју романтичара да се музика повеже са поезијом. Ова вокално-инструментална минијатура је намењена гласу (мушком или женском, високом или дубоком) и инструменту који га прати, а то је најчешће био клавир. Има примера соло песама где глас прати симфонијски оркестар, а добар пример за то су соло песме Густава Малера.

Соло песме, као и клавирске минијатуре, изводе се у музичким салонима, кућним концертима, али и у концертним салама. Развијају се два типа соло песме: **строфична** и **прокомпонована**. Строфична соло песма је једноставнија зато што има једну мелодију која се користи у свим строфама песме, док је у прокомпонованој песми текст тај који је у првом плану, а музика слика садржај текста и прати га различитим мелодијама.

Композитор који је створио овај облик јесте **Франц Шуберт**. Шуберт је компоновао преко шест стотина соло песама на стихове песника романтичара које је познавао. Прву песму је записао већ у четрнаестој години. Стихове је оживео музиком, користећи песме Гетеа, Шилера, Хајнеа и других песника романтизма. Као и клавирске минијатуре које су се често груписале у циклус, тако је Шуберт и соло песме груписао у циклусе песама – *Зимско ђушовање*, *Лабудова песма*. Распевана мелодијска линија се код Шуберта некада претвара и у декламацију текста. Клавир прати мелодијску линију, описујући и дочаравајући оно о чему певају стихови.

Липа

Франц Шуберт

Moderato

p Крај вра - та до бу - на - ра ја че - сто сни - вах млад, ту
ли - па сто - ји ста - ра што ши - ри ди - ван хлад. *tr* у
ње - ну ко - ру че - сто у - ре - зах мно - гу реч са мла - де - нач - ким
жа - ром, ал' да - вно том је већ, *p* ал' да - вно том је већ.

И данас до ње пођох, а тамна беше ноћ, И лишће јој је шуштало и шаптало ми тад:
Ја кроз ноћ још осетих те старе липе моћ. „Дај стани, друже верни, ту мир ћеш наћи благ.”

РЕШИ

Погледај нотни запис песме *Лийа* и утврди која је врста соло песме у питању.

У балади *Вилински краљ* немачки песник Јохан Волфганг фон Гете користи и лирски и драмски израз. Лирски су описи природе и расположења наратора песме, а драмски дијалог оца, сина и демона – вилинског краља. У данској и немачкој митологији вилински краљ је митско биће које децу мами у земљу смрти. У клавирској деоници се уводе триолске ритмичке фигуре које дочаравају галоп коња.

РЕШИ

Пронађи у библиотеци баладу *Вилински краљ* у препеву Бранимира Живојиновића и Алексе Шантића и упореди та два превода, те образложи који ти се више допада и зашто.

РЕШИ

Утврди врсту соло песме *Вилински краљ*. Да ли је у питању строфична или прокомпонована песма? Образложи свој одговор.

Франц Шуберт,
Вилински краљ

РЕШИ

Утврди врсту песме *Пастрмка* Франца Шуберта, те опиши како клавир дочарава кретање пастрмке.

Франц Шуберт,
Пастрмка

Шубертова распевана љубавна соло песма *Серенада* често се, за различите соло инструменте и инструменталне саставе, прерађује и инструментално.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Преслушајте оригиналну соло песму *Серенада* Франца Шуберта, а затим изаберите једно од инструменталних извођења ове композиције и опишите колико избор инструмента одговара оригиналној соло песни. Инструменти који су у оптицају су: клавир, виолончело, виолина, оргуље, кларинет, труба, саксофон, гитара и еуфонијум.

Франц Шуберт,
Серенада

Успаванка

Јоханес Брамс

Andante

mp Ла-ку ноћ, ти сву ноћ, са-да сно-ви ће доћ и ла-га-ни
сан, јер не-ста-ће дан. Ла-ку ноћ, сни-вај сне, слу-шај
пе-сми-це те, сни-вај сан, ла-ку ноћ, са-да сно-ви ће доћ.

У песми се користе стихови из збирке немачких народних песама *Дечаков чудесни рој*.

Јосиф Маринковић,
Ој, месече

Јосиф Маринковић,
Где си, душо

У Србији ће прве соло песме компоновати романтичар **Јосиф Маринковић**, користећи поезију песника романтичара Јована Јовановића Змаја, Јована Грчића Миленка, Бранка Радичевића и Војислава Илића. Композитор нарочиту пажњу поклања мелодијској линији и клавирској пратњи, у којој покушава да дочара и опише текст песме. Већина соло песама је строфичне структуре.

Ој, месече

Композитор: Јосиф Маринковић
Текст: Јован Јовановић Змај

Adagio espressivo

p Ој, ме - се - че, вр - ло ми је кри - во.

mf дра - гу си ми, ој, ме - се - че, у че - ло це - ли - в'о,

mp ти у че - ло, а сун - це у' ли - це,

Руј - на зо - ра ој, ме - се - че, о - бе ја - го - ди - це,

Па то ве - ћем и су - се - ди зна - ду,

по-љуп-ци се, ој, ме-се - че, са-кри-ти не да - ду. Ој —

Tempo primo

p ме - се - че, вр - ло ми је кри - во.

mf Дра - гу си ми у че - ло це - ли - в'о.

ПОНОВИ

- Допуни реченицу тако да тврдња буде тачна:
Соло песма је минијатура намењена _____ и _____.
- Објасни разлику између строфичне и прокомпоноване соло песме.
- Која је улога клавира у соло песми?

НАЦИОНАЛНЕ ШКОЛЕ

● народна традиција

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Поређај музичке периоде по редоследу настанка, почевши од периода ренесансе до романтизма. За сваки музички период наведи имена најмање два композитора и државу којој припадају.

До XIX века музичком сценом Европе углавном доминирају композитори **Немачке, Италије и Француске**. У првој половини XIX века европским континентом се шире револуционарни таласи, а идеје о уједињену и слободи покрећу народе на борбу. Ове револуционарне идеје утичу и на изглед уметничке сцене. Појављују се народи који кроз уметничко стваралаштво истичу националне посебности, упознају друге средине са сопственом народном традицијом и језиком. Тако словенски народи заузимају своје место на музичкој сцени романтизма. Они добро познају властиту традицију и њу промовишу кроз уметничко стваралаштво. Појављују се композитори који сакупљају и записују народне песме и користе их у оригиналном или преобликованом, стилизованом облику у својим оригиналним композицијама. Композитори стварају у свим музичким облицима, од минијатура до великих оркестарских и музичко-сценских облика. У појединим земљама се композитори преко звука **народне традиције** повезују и стварају националне школе.

РУСИЈА

Романтизам у Русији почиње са **Михаилом Ивановичем Глинком** и на њега се надовезује пет руских композитора, познатих по називу **руска петорка**. Они компонују и апсолутну и програмску музику. Богатство руског фолклора се провлачи од минијатуре до сложених музичко-сценских дела.

Михаил Иванович Глинка

Москва

Михаил Иванович Глинка,
Иван Сусањин,
хорска нумера Живео

Александар Бородин,
Кнез Игор, Половецке игре,
други чин

Николај Римски Корсаков,
Шехерезада,
симфонијска свита

РЕШИ

Утврди да ли дело припада апсолутној или програмској музици. Сети се какав је музички облик свита: једноделан или вишеделан. Да ли у композицији има делова који се понављају? Издвој део који се теби мелодијски, ритмички или звучно највише допада и објасни зашто.

Модест Мусоргски,
Сlike са изложбе,
клавирска свита

ЧЕШКА

Беджих Сметана

Антоњин Дворжак

Романтизам Чешке ће обележити два композитора: **Беджих Сметана** и **Антоњин Дворжак**. Обојица ће, кроз своје богато стваралаштво, представити традицију свог народа, језик, народне песме и народне игре. Антоњин Дворжак ће користити и народне мелодије других словенских народа, а боравећи у Америци упознаће и народне мелодије америчких Индијанаца и Афроамериканаца.

РЕШИ

Пронађи помоћу Гугл претраживача либрето опере *Продана невеста* и упознај се са садржајем приче.

Беджих Сметана,
Продана невеста,
Полка, први чин

Праг

Беджих Сметана је компоновао прву чешку националну оперу – реч је о комичној опери под називом *Продана невеста*.

Антоњин Дворжак је у оркестарској инструменталној музици употребио фолклорне мелодије различитих словенских народа и назвао их *Словенске игре*. Компоновао је 16 игара и у првој верзији су биле клавирске композиције, а затим их је прерадио за оркестар.

РЕШИ

Преслушај *Словенске игре бр. 2 и 8* и обрати пажњу на мелодијско и ритмичко кретање, темпо и динамику сваке игре и како они утичу на карактер игре. Затим упоређи игре и образложи која би се игра, да си ти део публике на концерту, слушала на бис.

Антоњин Дворжак,
Словенска игра, оп. 72, бр. 2

Антоњин Дворжак,
Словенска игра, оп. 46, бр. 8

Бис – захтев одушевљене публике на концерту да се одређена композиција понови или да извођач одсвира још неко дело

Боравећи у Америци, Дворжак је компоновао девету симфонију под насловом *Из новој свету*. У њој је спојио чешке народне мелодије са звуком народне мелодије америчких староседелаца.

РЕШИ

Антоњин Дворжак,
Симфонија из Новог света, други став

Преслушај други став *Симфоније из Новог света* Антоњина Дворжака, па утврди и наведи темпо, динамику и инструменте који се издвајају из оркестарског звука.

ШПАНИЈА

Током романтизма, многи композитори откривају шпанску народну традицију и користе је у свом стваралаштву. Дobar пример је опера Жоржа Бизеа *Кармен*. Андалужанин **Мануел де Фаља** богатство шпанске мелодике и ритма користи у оркестарским и сценским делима.

Мадрид

Мануел де Фаља

РЕШИ

Саслушај *Шпанску ијру* из опере *Краљак живој* Мануела де Фаље. Утврди на ком инструменту свира солиста, а потом се сети којој групи инструмената припада и истражи на који начин је овај инструмент везан за шпанску музику. Обрати пажњу на динамичке промене при свирању и пробај да их опишеш.

Мануел де Фаља,
Кратак живот, Шпанска игра

Исак Албениз, шпански композитор, компоује клавирску музику. Користи мелодику и ритам шпанске народне музике, али и имитира звук омиљеног шпанског народног инструмента гитаре.

РЕШИ

Преслушај композицију Исака Албениза и препознај инструменте на којима се она изводи.

Одреди којој инструменталној групи припадају инструменти.

Исак Албениз,
Шпанска свита, оп. 47, Севиља

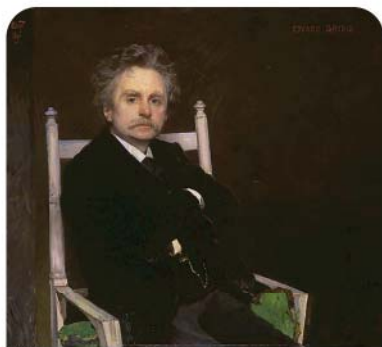

Исак Албениз

НАУЧИ ЈОШ

Исак Албениз је *Шпанску свиту* компоновао у част шпанске краљице. Свиту чини осам ставова. Сваки став има назив шпанског града или једне области у Шпанији: Гранада, Каталонија, Севиља, Кадиз, Астурија, Арагон, Кастиља и Куба.

НОРВЕШКА

Хјалмар Еилиф Емануел
Петерсен, Композитор
Едвард Григ

На северу Европе, у Норвешкој, композитор **Едвард Григ** упознаје народну традицију записујући норвешке народне мелодије. Описи норвешке природе и употреба народне традиције доћи ће до изражаја у сценској музици за драму *Пер Гинт* драмског писца Хенрика Ибзена. Григ је написао 23 нумере за истоимену позоришну представу, а потом је издвојио осам нумера и поделио их у две свите.

Осло

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Едвард Григ,
Пер Гинт, свита бр. 1

Свиту бр. 1 Едварда Грига чине следеће нумере: *Јуџро*, *Асина смрт*, *Аниџрина ијра*, *У њеџини јорској краља*.

Поделите се на онолико група колико има нумера у свити. Свака група слуша једну нумеру и представља је осталим групама тако што у датој табели описује мелодију (валовита, скоковита), ритам (дуже нотне вредности, групе кратких нотних вредности, синкопиран ритам, триолски, играчки), динамику (преовлађује одређени ниво динамике или су честа крешенда, декрешенда), темпо (спор, умерен, брз), карактер нумере (лирски, драмски, играчки) и употребу оркестра (пун звук оркестра, издвајају се инструменталне групе, издвајају се инструменти). Рад на часу подразумева коришћење мобилних телефона и слушалица за преслушавање композиције.

Нумере / карактеристике	<i>Јуџро</i>	<i>Асина смрт</i>	<i>Аниџрина ијра</i>	<i>У њеџини јорској краља</i>
Мелодија				
Ритам				
Динамика				
Темпо				
Карактер				
Инструменти				

Србија од средњовековног периода до XIX века не прати развој европске музике, нити уметничке периоде који се смењују од ренесансе до класицизма. Она не познаје музичко стваралаштво Баха, Моцарта или Бетовена. Тек ослобађањем од Турака и добијањем политичке и културне самосталности у Србији почињу да се развијају музичка култура и уметност.

Корнелије Станковић је први образовани српски композитор који записује народне песме и користи их у својим оригиналним композицијама. Народне песме Станковић је обрађивао као соло песме уз пратњу клавира, као клавирске минијатуре или хорске песме. Својим композиторским радом и ослањањем на народну традицију, Станковић развија национални правац у српској уметничкој музици. Уз Станковића, у другој половини XIX века народну традицију у својим делима користе и **Стеван Стојановић Мокрањац** и **Јосиф Маринковић**. Мокрањац ће компоновати *Руковети*, а Јосиф Маринковић *Кола*, хорске композиције у којима се нижу различите народне песме.

РЕШИ

Јосиф Маринковић,
Десето коло

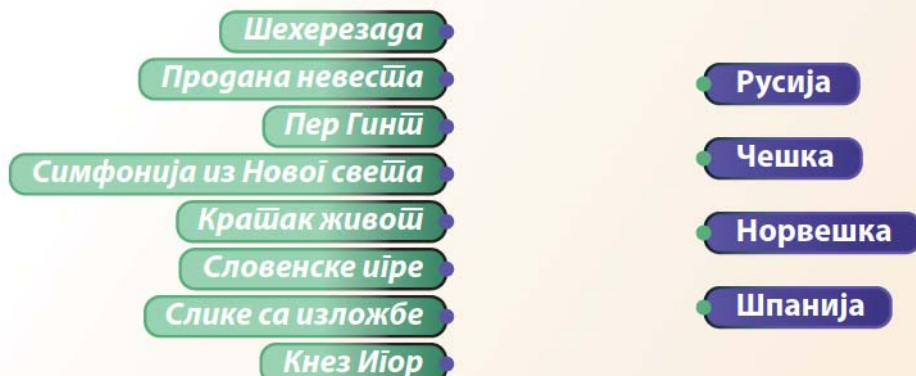
Стеван Стојановић Мокрањац,
Друга руковет

Преслушај обе композиције и у табели упиши сличности и разлике (обрати пажњу на низање песама, број песама, начин извођења, темпо и динамичке промене).

Песме/карактеристике	Сличности	Разлике
<i>Десето коло</i>		
<i>Друга руковет</i>		

ПОНОВИ

1. Заокружи појмове који описују националну школу:
народна традиција, народни инструменти, језик, темпо, карактер, музички облик, народна игра, обичај, оркестар.
2. Повежи музичка дела са државом.

МУЗИЧКО-СЦЕНСКИ ОБЛИЦИ

● опера ● балет

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Препознај музичко сценски-облик преко кључних речи:

барок, Фирентинска камерата, Орфеј, Монтеверди, Хендл, класицизам, Моцарт, Чаробна фрула, либрето, увертира, арија, речитатив, серија и буфо.

Идеја романтичара да повежу музичку уметност са другим уметностима је нарочито изражена у музичко-сценским облицима који настају у овом периоду. Истовремено се у XVIII и XIX веку оснивају и отварају позоришне сцене у музичким центрима Европе.

Нове оперске сцене Европе у XVIII/XIX веку су:

- **Миланска скала**, отворена 1778. године. Прва изведена опера је *Признања Евроја* Антонија Салијерија, савременика Волфганга Амадеуса Моцарта.
- **Бољшој театар**, основан 1776. године у Москви. Премијера опере Модеста Мусоргског *Борис Годунов* у овом позоришту била је 1888. године.
- **Краљевска опера у Лондону**, отворена 1732. године. Хендлова опера *Орландо* је изведена 1733, први балет је приказан 1734. године.
- **Марински театар у Санкт Петербургу**, отворен 1860. године. На његовој позорници су премијерно изведена дела Глинке, Мусоргског и Чајковског.
- **Бечка опера**, отворена у другој половини XIX века. На њеном отварању изведена је Моцартова опера *Дон Ђовани*.
- **Париска национална опера**, отворена у другој половини XIX века. У реконструкцији опере 1964. године нови плафон је осликао сликар Марк Шагал сценама из опера различитих композитора: Бетовена, Берлиоза, Чајковског, Мусоргског, Бизеа, Вердија, Вагнера, Стравинског.
- **Мађарска државна опера** у Будимпешти, отворена крајем XIX века. Изведена је опера *Лоенџин* Рихарда Вагнера, којом је дириговао Франц Лист. Најбољи период у историјском развоју Мађарске опере сматра се период од 1888. године, када је оперу водио Густав Малер, немачки композитор и диригент.
- **Позориште у Бајројту** отворено је 1876. године према замисли Рихарда Вагнера. Под називом *Бајројтске свечане ијре*, сваке године се на овој сцени окупљају највећа имена оперске и редитељске сцене и изводе Вагнерове опере.
- **Народно позориште у Београду**, отворено 1869. године. Прва српска опера *На уранку* Станислава Биничког је изведена 1903. године.

Бољшој театар, Москва

Бечка опера

Ентеријер Народног позоришта у Београду

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Повежи основне оперске појмове са датим описима.

либрето	Наступ једног гласа на сцени уз инструменталну пратњу.
чинови	Посебан начин певања, више декламација текста него певање.
увертира	Мање целине оперског драмског текста.
арија	Више певача на сцени: дует, терцет, квартет до хора.
речитатив	Оркестарски увод опере.
солистички ансамбли	Драмски текст опере на основу кога композитор компонује оперу.

Опера у Италији

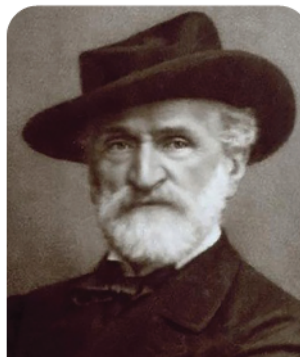
Италијанска **опера** и њени извођачи доминирају европским сценама почетком XIX века. У историји италијанске опере истичу се два композитора: **Ћузепе Верди** и **Ћоакино Росини**. Други развија у опери белканто, технику лепог певања. Росини инсистира на лепом гласу и сматра да је опера првенствено вокална уметност. Компонувао је велики број опера, од којих код публике највише успеха има комична опера *Севилски берберин*.

РЕШИ

Прочитај либрето опере *Севилски берберин*. Утврди који је заплет у опери и ко су њени главни јунаци.

Ћоакино Росини на фотографији Етјена Каржа

Ћузепе Верди

Ћоакино Росини,
Севилски берберин,
увертира

Севильски берберин, арија Фигара

Allegro vivace

Ђоакино Росини

f Хајд' с пу-та не-ки се у-кло-ни сва-к! У крај

Ла ра ла ла ра ла ра ла ла. Хај - де на

по - са - о, већ дан је ту, сад хајд!

Ла ла ра ла ра ла ла ра ла ла. *p* Ах, ле-пог жи-

во - та, слат - ке ра - до - сти, слат - ке ра-

до-сти, до-бром бер-бе - ру к'о што сам ја, к'о што сам ја!

Ђоакино Росини,
Севильски берберин, арија Фигара

У другој половини XIX века ствараће један од најзначајнијих оперских композитора романтизма – Ђузепе Верди. Он ће наставити традицију белканта, али ће важност поклањати и развоју драмске радње. Опере *Набуко*, *Ријолејџо*, *Трубадур*, *Травијата*, *Аида* и данас чине важан репертор оперских сцена.

Ђузепе Верди,
Набуко, *Хор Јевреја*

Набуко, Хор Јевреја

Largo

Ђузепе Верди

По - ђи ми - сли, на кри - ли - ма зла - тним, по - ђи
та - мо у дра - ге пла - ни - не где ле - лу - ја - ју ла - хо - ри
бла - ги, та - мо че - жње нам ро - дни је крај.

РЕШИ

Ђузепе Верди,
Аида,
Тријумфални марш

Ђузепе Верди,
Риголето,
арија Жена је варљива

Ђузепе Верди,
Травијата,
Здравица

Преслушај предложене примере из Вердијевих опера и утврди којој врсти нумера припадају.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели на пет група. Свака група извлачи папирић са насловом једне од Вердијевих опера: *Набуко*, *Аида*, *Травијата*, *Трубадур*, *Ријолејџо*.

Задатак групе је да:

- представи драмски текст опере (главни јунаци и заплет приче) и утврди њен тип – опера серија или комична опера;
- издвоји једну нумеру из опере која се њеним члановима највише допада – арију или хорску нумеру, и опише ком гласу је намењена арија или која врста хора пева.

Опера у Немачкој

Фердинанд Шимон,
Портрети композитора
Карла Марије фон Вебера

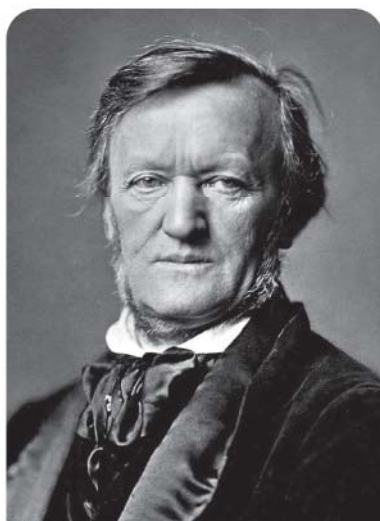
Прву немачку националну оперу у XIX веку компоује **Карл Марија Вебер**. *Чаробни стрелац* је опера која се пева на немачком језику. Либрето за основу текста користи народну легенду, а и у мелодијској линији опере се користи мелодија народних песама.

РЕШИ

Препознај звук инструмената којим почиње хорска нумера.

Карл Марија Вебер,
Чаробни стрелац, Хор ловаца

Франц Ханфштенгл,
Рихард Вагнер

Опера *Чаробни стрелац* је утицала на стваралаштво још једног немачког композитора – **Рихарда Вагнера**. Он ће користити легенду и мит као основу својих опера. Вагнер сам пише либрето за своје опере, а желео је да што више повеже речи и музику. Своје идеје о опери спроводи кроз њену реформу. За Вагнера је у опери најважнија драмска радња и зато оперу зове музичком драмом. Чинове дели на призоре који се надовезују и израстају један из другог без прекида. Осим што је био композитор, либретиста, Вагнер је био и диригент и редитељ. Да би потпуно повезао музику и текст, Вагнер ствара мелодијске линије које се везују за одређену личност, предмете, расположења и зове их лајтмотиви. Увек кад се одређена личност појави на сцени или се о тој личности говори, чује се лајтмотив који је за њу карактеристичан. Важан део Вагнерове музичке драме је снажан оркестар у којем се највише јављају лајтмотиви. Посебно истиче звук лимених дувачких инструмената. У Вагнеровом оперском стваралаштву важно место има оперска тетралогија: *Прсијен Нибелунја*. Вагнер је више од двадесет година компоновао опере *Прсијена Нибелунја: Рајнско злајло, Валкира, Зиџфрид* и *Сумрак бојова*. Вагнер своје опере почиње великим увертирама, у којима доминира велики симфонијски оркестар.

РЕШИ

Рихард Вагнер,
опера *Валкире*,
Јахање Валкира

Рихард Вагнер,
опера *Танхојзер*, увертира

Саслушај увертуру и запиши инструменте који се из оркестарског звука издвајају као група или као солистички инструменти.

Инструментална група	Соло инструмент

Опера у Француској

Француску оперску сцену XIX века обележила је опера *Кармен* **Жоржа Бизеа**. Драмска радња опере је смештена у Севиљу, у Шпанији. Одјеци народне шпанске песме и игре чују се у мелодији опере.

РЕШИ

Откриј чију причу Жорж Бизе користи за основу либрета опере *Кармен* и упознај се са драмском радњом опере.

Жорж Бизе,
Кармен, Хабанера

Етјен Карјат,
Портрет Жоржа Бизеа

Жорж Бизе,
Кармен, Арија тореадора

Кармен, Хабанера

Moderato Жорж Бизе

mf Љу - бав не-стал-на кри - ла и-ма и 'ти - ца
та је ди-вљи сој. О - на пр-ко-си ра - до
сви-ма и ле - ти куд је во - ља њој.

Пјер Огист Лами, Лишитографија првој чина премијере опере *Кармен*, 1875.

Опера у Србији

Станислав Бинички на
фотографији Милана
Јовановића

Прва српска опера изведена је 1903. године у Народном позоришту у Београду. Оперу *На уранку* компоновао је **Станислав Бинички**, а либрето за оперу је написао Бранислав Нушић. Иако је прва опера изведена 1903. године, то још није значило да је Београдска опера основана као институција. Београдска опера ће се основати при Народном позоришту тек 1920. године. Њен први управник био је композитор Станислав Бинички.

ВЕЋ ЗНАШ

Станислав Бинички води и Оркестар краљеве гарде. Са овим оркестром ће прећи Албанију. Заокружи који је то историјски период:

- Први светски рат;
- Други светски рат.

Напиши како се зове песма коју је Бинички компоновао у част победе на Церу: _____.

На уранку, Хор девојака и момака

Станислав Бинички

Allegretto

на - ма

Пе-вај-мо, пој - мо, нек се о - ри луг, пе-вај-мо, јер ту - га нам

ту - га ни - је

ни - је друг. Ђур-ђе-во ле - то про - ле - то ој,

Ђур - ђе-во цве - ће цве-та-ло.

ој, ој. Пе-вај-мо, пој - мо

нек се о - ри луг, пе-вај-мо, јер на - ма ту - га ни - је друг.

Балет је други музичко-сценски облик који је обележио музичку сцену XIX века. Настао је у XVII веку на француском двору, затим је постао део опере, а у првој половини XIX века се осамостаљује и развија као посебан сценски облик. У првим балетима доминирају мушки плесачи, а током XIX века појављују се и прве балерине. Прва школа класичног балета основана је у Паризу 1661. године под називом *Краљевска академија игре*. Краљ Француске Луј XIV је волео да плеше и на двору се играо балет.

Хенри де Гисе,
Луј XIV игра Балет на ноћи

Професионални играчи балета

Балет у Француској

Француски композитор **Лео Делиб** је међу првим романтичарима који је поставио основе балета. Познати су његови балети *Копелија* и *Силвија*. Структура балета има много сличности са опером. У балету се драмска радња изводи покретима, мимиком лица уз оркестарску пратњу. У романтизму ће се поставити основе класичног, белог балета, увешће се шпиз-патике, које су омогућиле да балерине играју на врховима прстију и уведени су бели костими.

Непознат аутор,
Портрет Леа Делиба

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Наведи уметности које учествују у стварању опере.

Распреди карактеристичне изразе у структури балета и опере тако што ћеш ставити знак + уз облик на који се односе. Обрати пажњу да се два израза налазе у оба музичко-сценска облика.

Изрази	Опера	Балет	Изрази	Опера	Балет
Либрето			Речитатив		
Чин			Мимика		
Дует			Квартет		
Терцет			Арија		
Солистичка игра			Хор		
Балетски ансамбл			Игра учетворо		

Едгар Дега, Балетска школа

Лео Делиб,
Копелија,
Игра сатова

Балет у Русији

Петар Иљич Чајковски

У романтизму се центар развоја балета из Француске премешта у Русију. *Царска балетска школа* је основана 1738. године у Петрограду. Маријинско позориште је у XIX веку важна балетска сцена не само у Русији већ и у Европи. Маријус Петипа, балетан и кореограф, поставио је основе класичног балета и одиграо важне балете руског композитора **Петра Иљича Чајковског**: *Успавана лепотица*, *Лабудово језеро*, *Крцко Орашчић*. У овим балетима инсистира се на драмској радњи и виртуозитету играча. Балет постаје сценски облик у којем се прича дочарава мимиком, балетским покретима уз музичку подлогу, за разлику од опере, где се певање и глума користе за ток драмске радње. Важна личност у стварању балета је кореограф. Од његове маште и балетског знања зависи којим ће покретима бити испричан и дочаран садржај балета.

Петар Иљич Чајковски,
Лабудово језеро

Петар Иљич Чајковски,
Успавана лепотица,
Валцер

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели на четири групе. Наставник свакој групи додељује један од четири чина балета *Лабудово језеро*. Задатак групе је да представи балет кроз либрето сваког чина. Рад треба завршити одабиром једне балетске нумере из обрађеног чина. У ком чину долази до изражаја мотив љубави, издаје, борбе добра и зла? Рад на часу подразумева коришћење мобилних телефона и слушалица за преслушавање композиције.

Балет у Србији

ВЕЋ ЗНАШ

Повежи имена српских композитора са њиховим делима.

Стеван Стојановић Мокрањац

Петар Коњовић

Станислав Бинички

Стеван Христић

Охридска лејенда

На уранку

Кошћана

Пејша руковей

Стеван Христић

Први српски балет је компоновао **Стеван Христић** и премијерно је изведен 1947. године у Народном позоришту у Београду.

ПОНОВИ

1. Објасни зашто су опера и балет сценске уметности.
2. Шта значи израз *белканто*?
3. Објасни шта је увертира и где се појављује.
4. Објасни који је задатак кореографа.
5. Како се зове прва српска опера, односно први српски балет?

РЕШИ

Стеван Христић,
Охридска легенда,
Велико свадбено коло

Стеван Христић,
Охридска легенда, *Грлица*

Опиши разлике у темпу и динамици између две балетске нумере. Наведи инструменте који подржавају ритам игре.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

МУЗИКА РОМАНТИЗМА

Тема радионице:

Усамљеност, љубав, патња, загладаност у себе, слобода, природа и човек, ослушкивање – све ове речи могу да опишу музику романтизма.

У музичким делима романтизма откривају се: наглашене емоције, индивидуализам, повезаност са природом, програмска музика и виртуозност.

Циљ радионице:

Изабрати и представити једно музичко дело истичући и препознавајући у њему главне карактеристике романтизма.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Ученици раде у паровима.

40 мин.

2. Сваки пар извлачи цедуљицу са именом композитора и називом музичког дела.

- У изабраном музичком делу треба уочити и истаћи карактеристике које га везују за романтизам.
- После сваке презентације могу се постављати питања.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

Материјал за рад:

- Као помоћ послужиће вам картице музичких дела. На свакој се налази назив музичког дела и име композитора који га је компоновао. Било би добро да на часу Ликовне културе сами направите картице.

КОНЦЕРТ

Петар Илич Чајковски,
Концерт за клавир и
оркестар, оп. 23, бр. 1,
бе-мол, први став

КЛАВИРСКЕ МИНИЈАТУРЕ

Франц Шуберт,
Валцер бр. 5, бе-мол,
оп. 18

КАМЕРНА МУЗИКА

Јоханес Брамс,
Гудачки квартет
бр. 1, це-мол, оп. 51,
четврти став

СОЛО ПЕСМА

Франц Шуберт,
Соло песма Либа бр. 5
из циклуса
Зимско путовање

СИМФОНИЈА

Александар Бородин,
Симфонија бр. 2
(Бојанска), ха-мол,
оп. 5, први став

СИМФОНИЈА

Антонин Дворжак,
Симфонија из нової
свеће, четврти став

БАЛЕТ

Петар Илич Чајковски,
балет Крцко орашчић,
Валцер цвећа

КЛАВИРСКА МИНИЈАТУРА

Сергеј Рахмањин,
Прелудијум, оп. 3,
бр. 2, цис-мол

КАМЕРНА МУЗИКА

Беджих Сметана,
Гудачки квартет бр. 1,
Из моје живоце, е-мол,
четврти став

СИМФОНИЈСКА ПОЕМА

Модест Мусоргски,
Ноћ на јолу брду

ИМПРЕСИОНИЗАМ

ИМПРЕСИОНИЗАМ – СТИЛСКИ ПРАВАЦ

● Париз ● изложба ● импресионизам ● Клод Дебиси ● Морис Равел

Париз у другој половини XIX века постаје европска престоница културе и уметности. Град се реконструише, граде се широки булеварии, Ајфелова кула, прве робне куће. Културни и уметнички живот је развијен: слушају се опере, на баловима се играју валцери, музички свет се окупља по салонима, свира се и у концертним дворанама. Појављују се покретне слике, први филмови браће Лимијер.

НАУЧИ ЈОШ

Браћа Лимијер ће 28. децембра 1895. године у Паризу организовати пројекцију првих филмова. Они ће пустити десетак кратких филмова који приказују неке обичне тренутке из живота: *Скакање на ћебе*, *Доручак за бебе*, *Кућање у мору*. Дан када су браћа Лимијер организовала прве филмске пројекције обележава се као Светски дан филма.

Огист и Луј Лимијер

НАУЧИ ЈОШ

Шест месеци после париске филмске премијере, Београд ће имати прву филмску пројекцију, и то 6. јуна 1896. године. У кафани *Златни крст* на Теразијама приказан је избор кратких филмова браће Лимијер. То је уједно и прва филмска пројекција у југоисточној Европи.

У завршници XIX века, када романтизам већ показује да се музичка слика и звук полако мењају, у Паризу је 1874. отворена **изложба** слика, на којој излажу Моне, Реноар, Дега. Изложба је била изненађење и критике нису биле позитивне. Нове слике показују да сликари напуштају своје атеље и одлазе на обалу Сене, где сликају тренутак одблеска светлости у води, чамац на реци, локвање у води. **Клод Моне** излаже *Импресију – излазак сунца*. Та слика ће дати име новог уметничког правца, **импресионизам**. За ново сликарство цртеж више није у првом плану, важна је боја, њене нијансе и директно наношење на платно.

Импресионизам ће се појавити и у поезији, али под називом **симболизам**. Песме импресиониста су неодређене, бирају се речи, траже се сличне, слуша се како звуче.

Клод Моне,
Импресија, рађање сунца

Клод Моне на
фотографији
Феликса Надара

Клод Дебиси на фотографији
Феликса Надара

Након сликарства и поезије, импресионизам се појављује и у музици. Компонују се и даље минијатуре, клавирске и соло песме, програмска музика је у првом плану, клавир је важан инструмент импресиониста и посебно се инсистира на коришћењу педала. Мелодија више није развијена и у првом плану, као у романтизму, фрагментарна је, ритам је неодређен, користе се целостепене и пентатонске лествице (сети се старих Грка). Импресионисти откривају музику далеких предела, Истока и Шпаније. Преузимају у музици оно што су поставили у сликарству. Боја је у првом плану. У оркестру се експериментише бојом звука, спајају се различити инструменти, посебно се користи харфа, звук је пригушен, у дувачима се користи сордина. Клод Моне је најизразитији импресиониста у сликарству, а **Клод Дебиси** у музици. Када су Дебисија питали по којим правилима компонује, одговорио је: „Моје задовољство“. То *задовољство* се нарочито чује у Дебисијевој клавирској и оркестарској музици.

РЕШИ

Клод Дебиси,
Потопљена катедрала

Преслушај два пута клавирску композицију. Опиши којим музичким параметрима композитор дочарава слику потопљене катедрале, како их користи и мења (обрати пажњу на мелодију, ритам, темпо и динамику).

Едуар Мане,
Портрет Стефана Малармеа

У оркестарским композицијама Дебиси, као и сликари импресионисти, у први план истиче боју звука у различитим динамичким нијансама. Оркестарска композиција *Прелид за поподне једног фауна* Клода Дебисија настала је по стиховима Стефана Малармеа. Описује се фаун, шумски демон који у сунчаном дану импровизује на фрули, сањари и полако тоне у сан.

РЕШИ

Клод Дебиси,
Прелид за поподне једног фауна

Преслушај композицију и опиши како композитор дочарава сањарење фауна. Опиши динамику, темпо и употребу оркестра.

Морис Равел

Још један француски композитор који се упушта у импресионистичке слике је **Морис Равел**. Већ га познајеш као композитора клавирског концерта за леву руку и оркестратора програмске клавирске композиције *Слике са изложбе* Модеста Мусоргског.

Болеро Мориса Равела је балет који је компонован за руску балерину Иду Рубинштајн. Данас се ова композиција често концертно изводи. У оркестру Равел поставља једну тему, мелодијску линију, и њу понавља више пута, а притом се тема сваки пут понавља у другом инструменту. Дакле, теми се мења боја и у сваком понављању оркестар се и динамички појачава. Иначе, болеро је народна игра која долази из Шпаније.

РЕШИ

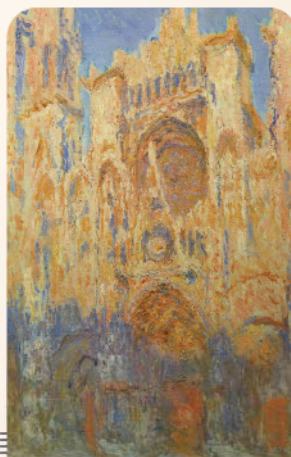
Морис Равел,
Болеро

Препознај и упиши инструменте који свирају главну тему *Болера* и динамичку ознаку за сваки наступ теме.

Инструменти	Динамика

ПОНОВИ

1. Подвуци тачан превод речи *импресија*:
 - израз
 - утисак
 - притисак
2. Заокружи у којој уметности се прво појавио импресионистички стил:
 - музичкој
 - ликовној
 - књижевности (поезији)
 - драмској
 - филмској
3. Слика *Руанска катедрала* Клода Монеа на-словом одговара којој клавирској композицији Клода Дебисија?

Клод Моне,
Руанска катедрала

4. Романтизам у сликарству инсистира на цртежу, а у музици на мелодији. Шта у први план истиче импресионизам у сликарству и музици?
5. Објасни шта повезује *Прелид за њојодне једној фауна* Клода Дебисија и *Болеро* Мориса Равела. Искористи анализе ова два музичка дела по динамици, темпу и употреби инструмената и закључи шта их повезује и у чему су слични.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

МУЗИЧКЕ СЛИКЕ

Циљ радионице:

Упознати импресионизам кроз стварање.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на више група које имају до пет чланова.

20 мин.

2. Свака група добија једну импресионистичку композицију.
 - Композиција се слуша два пута.
 - Задатак чланова сваке групе је да направе слику коју музика изазива у њиховим мислима док слушају одређену композицију.
 - Група може да користи папир, боје или може да направи пантомиму и да слику представи покретом.

20 мин.

3. Свака група представља свој рад и образлаже како је музика утицала на њене креативне идеје.

Материјал за рад:

- Свака група може да предложи и сопствени избор, а може и да се одлучи за неку од понуђених импресионистичких композиција.

Клод Дебиси,
Бергамска свита

Клод Дебиси,
Пагоде

Клод Дебиси,
Арабеска

Морис Равел,
Игра воде

Морис Равел,
Шпанска рапсодија

МУЗИКА XX ВЕКА

ПРАВЦИ У МУЗИЦИ XX ВЕКА

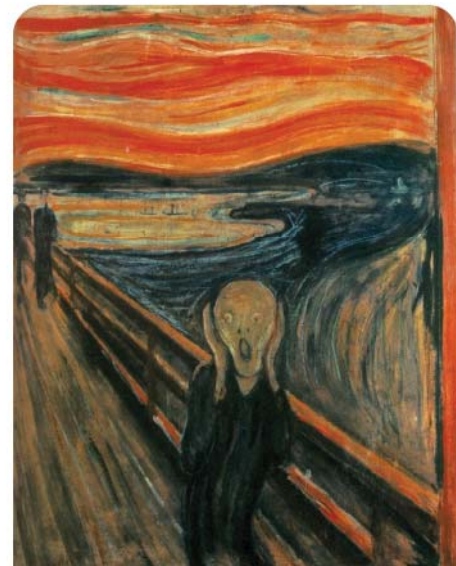
- експресионизам ● серијална музика ● електронска музика
- алеаторика ● неокласицизам

Десети век другог миленијума је век великог технолошког напретка. Век аутомобила, брзих возова, авиона и свемирских летилица. Век развијених медија, телекомуникација, информационе технологије. Век који су обележила два светска рата.

Уметност XX века није уметност једног стила, односно уметничког правца, као у претходним вековима. Убрзање превозних средстава XX века пресликава се и на уметност. Стиливи се нижу, кратко трају, не прихватају их сви композитори у свим срединама, а у стваралаштву једног композитора може се препознати звучно присуство различитих стилских праваца. У музичком стваралаштву је све могуће. Могу се чути и звуци претходних векова, а може се чути и потпуно нови звук.

Слика *Крик*, коју норвешки сликар Едвард Мунк слика почетком XX века, одговор је на боје француског импресионизма с краја XIX века. Повијене и издужене линије, те тамни тонови боја дочаравају тешкоће и загладаност човека у себе на почетку последњег века другог миленијума. Поменута слика представља почетак експресионизма у Немачкој. Мунк је слику и насликао боравећи у Берлину и дружећи се са Аугустом Стриндбергом, писцем и сликаром.

Експресионизам у основи има реч *експресија*, што значи „израз”. Уметници су усмерени на себе и свој доживљај света. У музици се истичу три композитора експресионизма: **Арнолд Шенберг** и његови ученици **Албан Берг** и **Антон Веберн**. У *Крику* се виде јаке емоције, чује се узбуђење, а то у музици доносе експресионисти новим третманом мелодије, ритма, облика, хармоније, инструмента, оркестра. Сва правила која смо открили у претходним музичким стилевима престају да постоје. Арнолд Шенберг ствара додекафонију, принцип компоновања у којем се користи низ од 12 равноправних тонова и помоћу њега се компоњује. Укида се дур-мол систем, дисонантни сазвуци су у првом плану, у динамици се примењују нагле промене од *pp* до *ff*. На инструментима се истражују екстремни регистри, честа је употреба глissанда.

Едвард Мунк, *Крик*

Арнолд Шенберг на фотографији Мана Реја

додекафонија – настала од грчких речи *godeka* (дванаест) и *фон* (звук)

дисонанца – звучни несклад, сазвучје које не прија људском уху

РЕШИ

Саслушај сва три наведена примера камерне музике. Одабери један и опиши га попуњавајући захтеве у табели.

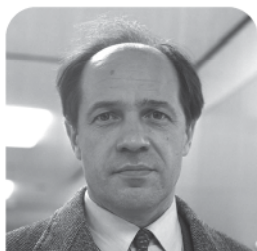

Франц Лист,
Мађарска рапсодија бр. 6

Арнолд Шенберг,
Клавирски комади, оп. 23, први комад

	Франц Лист, <i>Мађарска рапсодија бр. 6</i>	Арнолд Шенберг, <i>Клавирски комад бр. 1</i>
Мелодија		
Ритам		
Темпо		
Динамика		
Стил		

Пјер Булез

Додекафонски начин компоновања се развија у **серијалну музику**. Осим што композитор ствара низове тонова, такозвану серију од 12 тонова, он ствара и низове, односно серије за динамику, ритам и боју тона. Идеја серијалне музике је потпуна организација свих музичких параметара у музичком делу: висине, трајања, динамике и боје. Француски композитор Пјер Булез је компоновао серијалну музику.

РЕШИ

Пјер Булез,
Друга соната за клавир, први став

Преслушај први став Булезове сонате и упореди га са већ саслушаним Шенберговим *Клавирским комадом бр. 1* из оп. 23.

	Пјер Булез, <i>Друга соната за клавир, први став</i>	Арнолд Шенберг, <i>Клавирски комад бр. 1</i>
Мелодија		
Ритам		
Темпо		
Динамика		

Развојем електронике и информатике настаје **електронска музика**. У електронској музици композитор је истовремено и извођач. Он истражује звук, може да користи разне звукове, да их снима, али и да ствара своје. Електронска музика се ствара у електронским студијама, од којих је први настао у Радио Келну 1951. године. Немачки композитор **Карлхајнц Штокхаузен** је компоновао електронску музику.

РЕШИ

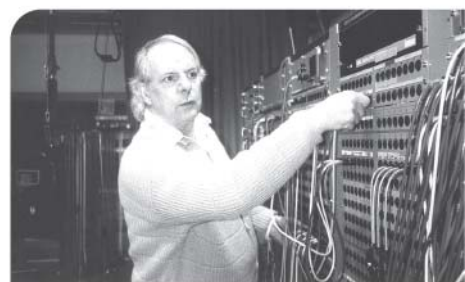

Карлхајнц Штокхаузен,
Контакти

Саслушај композицију и препознај инструменте које видиш и чујеш. Осим звукова инструмената, које још звуке чујеш? Дијалог је упостављен између инструмената и чега још?

РЕШИ

Истражи којим се још уметностима бавио композитор Владан Радвановић.

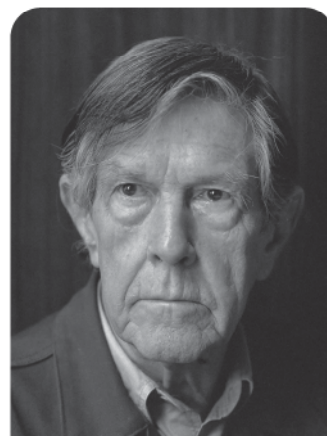

Карлхајнц Штокхаузен
у електронском студију
1994. године

НАУЧИ ЈОШ

Први електронски студио је отворен у Радио Београду 1970. године. Један од оснивача је композитор електронске музике Владан Радвановић.

Половином XX века појављује се још један правац у савременој музици, а то је **алеаторика**. Основа речи – *алеа* – на латинском значи „коцка“, а сам назив асоцира на начин на који настаје музичко дело које припада поменутом правцу – игром случаја. Композитор ствара дело, али и извођач утиче на композицију дела. Од његове импровизације зависи којим путем ће се развити композиција. **Џон Кејџ**, амерички композитор, који је учио и код Шенберга, представник је овог стила. Чувено је његово дело *4 минуџа и 33 секунде*. То је клавирско дело током којег извођач седи за клавиром, али не свира, тишина траје *4 минуџа и 33 секунде*, а истовремено сви звуци који се чују, у публици, или кроз отворене прозоре, представљају део музичке композиције. Џон Кејџ ће увести још један инструмент, препарирани клавир. То је клавир међу чијим жицама се умећу предмети различитих материјала и они мењају звук клавира.

Џон Кејџ

Двадесети век у музици доноси и нову музичку терминологију у односу на ону која је развијена музичким стиливима до XX века.

Нови музички термини у XX веку	
атонално	серија
политонално	алеаторика
додекафонија	конкретна музика
атематизам	електронска музика

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели у мање групе. Задатак сваке групе јесте да објасни значење једног музичког термина из табеле. Чланови групе као помоћ користе музички речник у уџбенику и интернет претраживаче.

Сергеј Прокофјев

У XX веку, поред експериментисања звуком, мелодијом, ритмом, инструментима, оркестром, темпом и динамиком, обликом, лествицом, има и композитора који се у свом компоновању позивају на XVII и XVIII век. Они компоњују старе облике, оживљавају музичку прошлост, али звучно показују да стварају у XX веку. Они компоњују на начин на који су то чинили Моцарт, Бетовен или Бах и Хендл. Да би се њихова дела одвојила од времена барока или класицизма, за њихов уметнички правац се додаје префикс *нео* (што значи „ново“) и добија се **неокласицизам**, односно неobarok. Представник ових уметничких праваца је руски композитор **Сергеј Прокофјев**. Он компоњује на основама класичног стила. У првој симфонији у Де-дуру, названој *Класична*, Прокофјев подсећа на звук Хајднових и Моцартових симфонија.

Национална галерија уметности у Вашингтону из 1941. године

Зграда парламента у Бечу из 1883. године представља пример неокласицизма у архитектури

РЕШИ

Сергеј Прокофјев,
Класична симфонија, први став

Утврди ко изводи *Класичну симфонију* Сергеја Прокофјева. Опиши извођачки ансамбл, темпо, динамику. Шта подсећа на класицизам?

Дмитриј Шостакович,
**Свита за оркестар,
Други валцер**

Игор Стравински

Још један руски композитор који је обележио музику XX века јесте **Игор Стравински**. Он је занимљив зато што је у свом стваралаштву користио разне уметничке правце који се јављају током XX века – од неокласицизма до додекафоније, а чак је у неким делима употребио и џез. Најизразитији је у својим балетима, који су настали у заједничком раду са балетском трупом Сергеја Дјагиљева, која је деловала у Паризу. Од дванаест балета, нарочито се истичу три: *Жар-птица*, *Петрушка*, *Посвећење њролећа*. У овим балетима Стравински се ослања и на традицију руске народне песме.

Балет *Жар-птица* написан је по руској бајци, у једном је чину и има три слике.

Игор Стравински,
балет Жар-птица, игра Жар-птице

РЕШИ

Игор Стравински,
Оркестарска свита
из балета *Жар-птица*, финале

Утврди како се користе инструменти из оркестра, који се посебно издвајају, те наброј инструменталне групе и све остале инструменте који чине симфонијски оркестар XX века. Заустави снимак у тренутку када се приказује симфонијски оркестар у целини – то је проширени оркестар који се користи већ од XIX века. Анализирај који инструменти чине инструменталну групу.

Игор Стравински,
балет Петрушка,
прве две слике,
представљање
главних јунака
балета у *Руска игра*
и *Петрушкина соба*

Други балет *Петрушка*, у једном чину који чине четири слике, описује главног јунака, лутка Петрушку. И у овом балету Стравински провлачи народну традицију.

РЕШИ

Игор Стравински,
балет Петрушка, прва слика, оркестарско извођење

Опиши мелодију, ритам, динамику, темпо и звук оркестра у првој слици балета *Петрушка*.

	Игор Стравински, балет <i>Петрушка</i> , <i>Руска игра</i>
Мелодија	
Ритам	
Темпо	
Динамика	
Оркестар	

Трећи балет Стравинског, *Посвећење пролећа*, на премијери 1913. године изазвао је скандал. Незадовољна публика је толико ударала ногама о под и дизала галаму да у појединим тренуцима играчи нису чули музику. И у овом балету Стравински обрађује звуке народне песме. Балет је написан у два чина, а његов поднаслов гласи *Слике из јапанске Русије*.

РЕШИ

Игор Стравински,
Посвећење пролећа,
први чин *Дивљење земљи*,
увод и игре младих девојака

Објасни којим музичким средствима (мелодија, темпо, динамика, ритам, инструменти) композитор дочарава паганску игру девојака.

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се ко од поменутих композитора komponује опере, а ко први балет у Србији. Наведи имена композитора и имена сценских дела. Из опере је већ слушана нумера *Велика чочечка игра*, а из балета *Грлица*.

У XX веку се у Србији оснивају и музичке институције које ће убрзано развијати музичку културу и уметност:

- 1899. прва музичка школа;
- 1868. Народно позориште;
- 1920. Опера;
- 1922. Балет;
- 1923. Београдска филхармонија;
- 1937. Музичка академија.

Српска музика ће током XX века почети да иде у корак са развојем музике у Европи. Композитори који стварају у првим деценијама XX века су **Петар Коњовић**, **Милоје Милојевић** и **Стеван Христић**.

Милоје Милојевић

Српски композитор Милоје Милојевић komponује углавном мале музичке облике – соло песме и клавирске композиције. У њима ће проћи кроз два стила – импресионизам и експресионизам.

РЕШИ

Милоје Милојевић,
Камеје, импресије за клавир, оп. 51, бр. 2

Одабери од понуђених музичких праваца онај који највише препознајеш у клавирским композицијама Милоја Милојевића и образложи свој одговор. Да ли је то импресионизам или експресионизам?

Милоје Милојевић,
Ритмичке гримасе

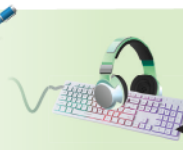
Јосип Славенски,
Четири балканске игре, Ужичанка

Јосип Славенски од 1925. године живи у Београду и ствара своја најзначајнија дела попут *Симфоније оријентала*, *Балканофоније* и *Четири балканске игре*. Његово дела су успешно извођена у иностраним концертним салама.

Уз Љубицу Марић у Прагу студирају и Миховил Логар, Драгутин Чолић, Милан Ристић, Станојло Рајичић и Војислав Вучковић.

Љубица Марић је била прва српска композиторка, професор на Музичкој академији и члан Српске академије наука и уметности.

РЕШИ

Љубица Марић,
Дувачки квинтет, први став

Саслушај композицију Љубице Марић и утврди који инструменти чине дувачки квинтет. Опиши мелодијске линије инструмената, те да ли инструменти заједно наступају или се посебно издвајају.

Од средине XX века појављују се генерације композитора које студирају на београдској Музичкој академији: Василије Мокрањац, Енрико Јосиф, Александар Обрадовић, Константин Бабић, Душан Радић, Дејан Деспић, Владан Радовановић, Рајко Максимовић, Зоран Христић.

Следећу генерацију српских композитора, рођених у петој и шестој деценији XX века, чине Срђан Хофман, Милан Михајловић, Ивана Стефановић, Вук Куленовић, Иван Јевтић, Властимир Трајковић, Зоран Ерић, Вера Миланковић.

Иван Јевтић, српски композитор и члан Српске академије наука и уметности, студирао је у класи композитора Станојла Рајићића. Компонувао је велики број композиција концертне, камерне и симфонијске музике. Први је у српској концертној литератури компоновао концерт за алт-саксофон и гудачки оркестар.

РЕШИ

Иван Јевтић,
**Концерт за алт-саксофон
и гудачки оркестар, први став**

Саслушај први став *Концерта за алт-саксофон и гудачки оркестар* и утврди на који начин почиње концерт (оркестром, солистом или сви заједно), у ком темпу и динамици. Посебно опиши мелодију у алт-саксофону.

Следе нове генерације композитора које стварају у XXI веку: Исидора Жебељан, Ана Ђорђевић, Иван Бркљачић, Александар Седлар, Драшко Аџић, Ана Крстајић и други.

Исидора Жебељан, композиторка, прва жена професор композиције у Србији, била је члан Српске академије наука и уметности и члан Светске академије уметности и наука. Композицију је студирала у класи композитора Властимира Трајковића. Исидора Жебељан је најизвођенији српски композитор на светској музичкој сцени. Компоновала је за највеће музичке фестивале у свету, њена музика је описана као најоригиналнији звук у првим деценијама XXI века.

РЕШИ

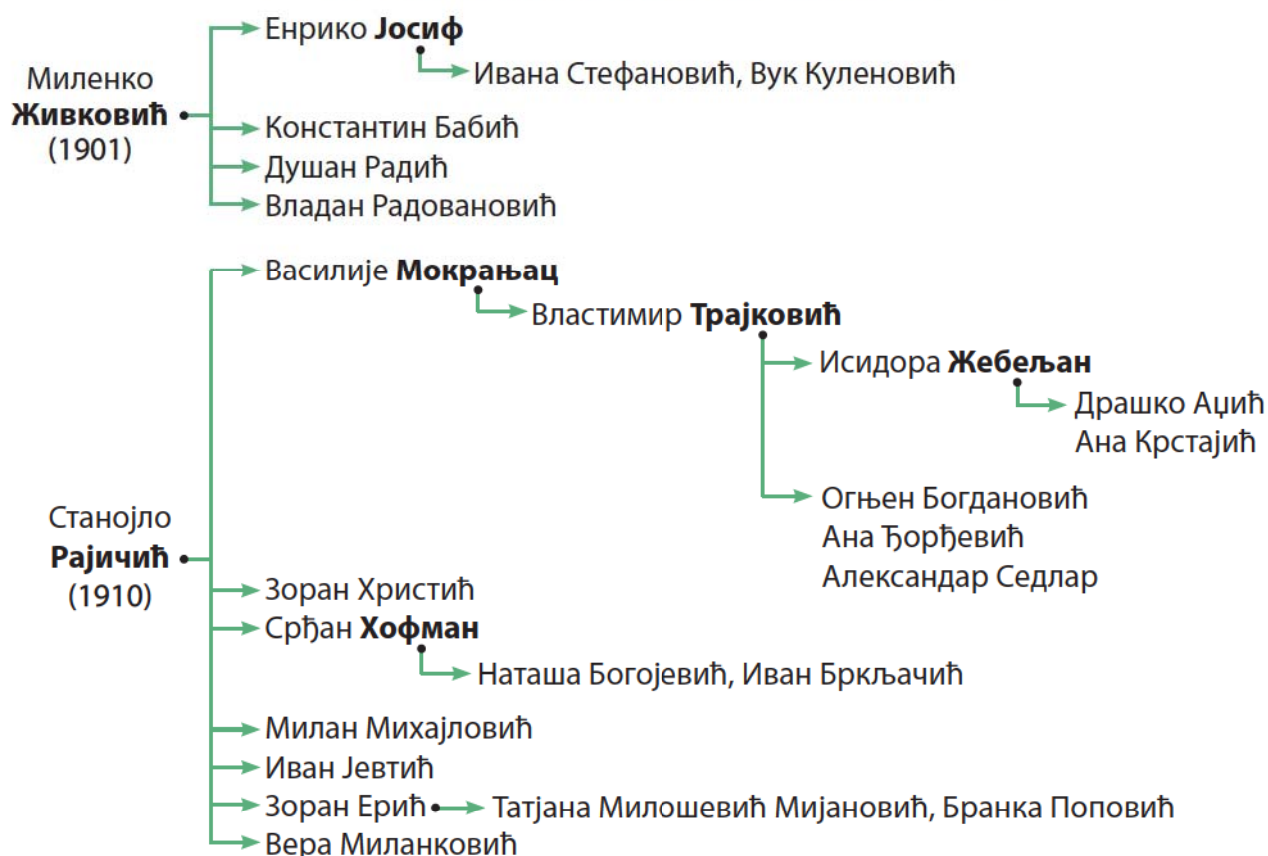
Исидора Жебељан,
**Чудо у Шаргану,
песма за обоу и хармонику**

Преслушај два пута композицију која представља музику за позоришну представу *Чудо у Шаргану* драмског писца и песника Љубомира Симовића. Опиши мелодију, ритам, динамику, темпо и карактер композиције.

НАУЧИ ЈОШ #

Исидора Жебељан, осим што је била композитор, била је и диригент, пијаниста, али и посебан и упечатљив професор композиције. Она је своје ђаке-студенте учила да иду на концерте, да слушају добру музику, да музичке композиције које воле да чују слушају бар хиљаду пута. Саветовала их је да страст за музиком слободно показују на концертима, да када слушају нешто што им се допада вичу „браво“, да лупају ногама и траже више пута бис, али и да вичу „бууууууу“ када им се нешто не допада.

На приказу који следи представљен је родослов српске музике, то јест приказан је родослов/однос учитеља и ученика.

ПОНОВИ

1. Заокружи музичке стилове који се појављују у XX веку:
барок, ренесанса, неокласицизам, класицизам, импресионизам, алеаторика, експресионизам, необарок, романтизам.
2. Објасни шта су додекафонија, алеаторика и препариран клавир.
3. Повежи имена композитора са музичким правцима XX века.

Игор Стравински

Џон Кејџ

Сергеј Прокофјев

Арнолд Бенберг

Карлхајнц Штокхаузен

Пјер Булез

серијална музика

експресионизам

електронска музика

неокласицизам

алеаторика

4. Наведи имена три српска композитора која су компоновала музичка дела за дувачке инструменте. Сети се и напиши и наслове њихових дела.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

САВРЕМЕНИ ЗВУК СРБИЈЕ

Циљ радионице:

Упознавање савремених српских композитора.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на седам група.

40 мин.

2. Свака група извлачи име једног савременог српског композитора и истражује које жанрове компонује.

- Задатак групе јесте да преслуша музички пример, да га представи публици (то јест другим ученицима из одељења) и препоручи за слушање.
- Публика може да поставља питања након што је група представила одређеног композитора и његово музико дело.

Материјал за рад:

Милан Михајловић,
Eine kleine thrauermusik

Вук Куленовић,
God with the moon on his hair

Властимир Трајковић,
Балада за гитару, оп. 13

Исидора Жебељан,
Чудо у Шаргану, за клавир

Иван Бркљачић,
Presto, клавир

Александар Седлар,
Иди види деду

Ана Крстајић,
Ђавоље језеро, за виолину

ЏЕЗ МУЗИКА

КАРАКТЕРИСТИКЕ И СТИЛОВИ ЏЕЗ МУЗИКЕ

● џез музика ● импровизација ● стилови

Уметничка музика XX века развија се у различитим правцима, експериментише се, открива се нов звук, а у исто време се покреће и развија талас новог и значајног музичког жанра који се зове **џез музика**. Са џезом се селимо на други континент и откривамо Америку.

Почетком XX века у Америци се рађа нов музички жанр, џез. Стварају га Афроамериканци, који су присилно доведени у земљу у којој су робови без основних људских права.

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се градива из историје и реци ко већ живи на америчком континенту приликом његовог открића. Објасни израз *колонијализам*. Како изгледа колонијално освајање Америке?

Ропство ће бити укинато крајем XIX века, али ће се његове последице дуго осећати. Иако је законски ропство укинато, предрасуде према Афроамериканцима су се кроз XX век споро мењале. Било је потребно да се појави Мартин Лутер Кинг, који се мирним демонстрацијама борио за америчко друштво у којем сви људи имају једнака права, без обзира на расу којој припадају. И данас у неким деловима америчког друштва Афроамериканци морају да подсећају на своја права на једнакост. Спорт, филм и различити музички жанрови омогућили су да Афроамериканци слободно покажу огромне потенцијале за различите спортове или уметничке облике изражавања.

Почетком XX века, Афроамериканци певају духовне песме. У питању је најсиромашнији слој америчког друштва, без права на развој и школовање. Почетци џез музике се проналазе на југу Америке, у Њу Орлеансу. Афроамериканци памте своју народну традицију, али се упознају и са европском традицијом кроз духовне и световне песме, салонске игре и војничке маршове. С временом настаје нов звук у песмама уз рад, духовним песмама и музици за плес. У почетку

се џез музика преноси усменим путем и због тога се многе песме појављују и у различитим мелодијским варијантама и променама у тексту. Џез музика је у једном смислу помогла укидању предрасуда, бољем упознавању и комуникацији између две расе. Белци почињу да слушају џез музику, желе да је свирају са Афроамериканцима и џез музика постаје и вид еманципације Афроамериканаца у америчком друштву.

Џез клуб у Њу Орлеансу

Џез музика не настаје као уметничка музика, компоновањем и записивањем. Она настаје из **импровизације**. Музичари се окупљају, поставља се тема, мелодијска линија која се мелодијски и ритмички мења. Истом темом се поигравају и остали инструменталисти. Импровизација се не понавља, већ се сталним импровизовањем и променом теме гради музичка композиција. У џезу не импровизује само један музичар, већ више њих, наизменично или истовремено. *Џем-сешн (jam-session)*, термин који се користи у џез музици, означава колективно импровизовање. Реченица *Музичка машина може свашта* одговара џез импровизацији. Ритам је јако важан у џезу и синкопа је римичка фигура која се често користи. Импровизација омогућава џез музичару или групи музичара да покажу и виртуозне способности владања инструментом.

Инструменти џез музике су: клавир, гитара, бањо-бенџо, контрабас, бубњеви, чинели, вибрафон. На контрабасу се свира искључиво без гудала.

Од дувачких инструмената користе се корнет (врста трубе), труба, тромбон, кларинет и саксофон. Набројани дувачки инструменти се зову и мелодијски инструменти. Важан инструмент џеза је и људски глас. Од побројаних инструмената праве се мањи и већи ансамбли, а појавиће се и џез оркестри.

РЕШИ

Пронађи помоћу интернет претраживача када је и где снимљена прва плоча џез музике.

Током свог развоја, џез музика пролази кроз различите **стилове**, као и уметничка музика: регтајм, њу орлеанс стил, диксиленд, блуз, свинг, бибап, кул џез, фри џез, фјуџн џез, симфонијски џез, савремени џез.

Регтајм

Скот Џоплин је композитор и пијаниста регтајм музике, пуне синкопираног ритма.

Њу орлеанс

Њу орлеанс стил је назван по граду у Америци у коме је и настао спој мелодије европског континента и ритма Африке. Импровизација као начин свирања је основа овог стила или *вруће џеза*, како је још називан. У њему се прикупља и звук музике са црначких уличних поворки, погребца, црквених песама, возњи бродом по реци Мисисипи. У композицијама њу орлеанс џеза чује се импровизација на три инструмента (труба, тромбон, кларинет) уз пратњу мале инструменталне групе (најчешће клавир, гитара, контрабас, бубњеви). Истакнути представник овог стила је **Луј Армстронг**.

Луј Армстронг,
When the Saints Go Marching In

ВЕЋ ЗНАШ

Заокружи како се зове када гудачи свирају без гудала тако да само окидају жице прстима:

- вибрирање;
- брујање;
- пицкато.

Скот Џоплин,
Pineapple Rag

Луј Армстронг

Диксиленд

Београдски
диксиленд бенд

Њу орлеанс стил је прихватила и заједница белаца. Она није само уживала у слушању ове музике, него су се појавили и џез састави који су покушали да опонашају овај стил. Из тих покушаја белаца да освоје њу орлеанс стил настао је диксиленд џез. Његова главна карактеристика су мали инструментални састави у којима се заједно импровизује на теме маршева, блуза или регтајма.

Блуз

Беси Смит,
Backwater Blues

Беси Смит на фотографији
Карла ван Вехтена

Почетком XX века певају се песме које описују тежак живот Афроамериканаца у Америци: живот на плантажама, берба памука, расне предрасуде, линчовање – све су то теме блуз песама. **Беси Смит**, позната као *Царица блуза*, развила је блуз певање и снимила преко сто плоча. Певала је и о женама, њиховим правима и слободи. Двадесетих година XX века била је најплаћенија певачица црне боје коже.

Свинг

Бени Гудман,
Sing, sing, sing

Дјук Елингтон,
Take the A train

Каунт Бејзи,
All of me

Краљем свинга звали су **Бенија Гудмана**, кларинетисту, композитора и оснивача Биг бенда, у коме први пут свирају црни и бели музичари. Свинг је плесна музика која стиче популарност између два светска рата. У првом плану свинга је ритам. Музика тада постаје и део индустрије забаве.

У једном делу свог стваралаштва **Дјук Елингтон**, пијаниста, композитор и вођа Биг бенда, прошао је и фазу свинга.

Би бенд Каунти Бејзија је важан оркестар у ери свинга у четвртој деценији XX века.

Бибап

По завршетку Другог светског рата, у малим локалима Харлема певају се мелодије на слокове би-бап. **Чарли Паркер**, алт-саксофониста, и **Дизи Гилеспи**, солиста на труби, развили су бибап стил. Чарли Паркер је имао посебан начин свирања, био је посвећен и вежбао је до 15 сати дневно.

Чарли Паркер,
Дизи Гилеспи,
Hot House at DuMont

Чарли Паркер
на фотографији
Вилијама Пола
Готлиба

Дизи Гилеспи

Кул џез

Средином XX века у Њујорку се свира у споријем темпу у односу на бибап. **Мајлс Дејвис**, солиста на труби и композитор, један је од представника правца под називом кул џез. У другој половини XX века Мајлс Дејвис ће два пута наступати у Београду: 1973. и 1986. године.

Мајлс Дејвис,
So what

Фри џез

Џез се враћа својим почецима, слободна импровизација је у првом плану. Саксофониста **Џон Колтрејн** један је од представника фри џеза.

Џон Колтрејн,
My favorite things

Фјужн џез

Сама енглеска реч *fusion* значи „спајање“. Фјужн џез је спајање џеза и фанка, рока, користе се електрични инструменти из рок музике. Пијаниста и композитор **Херби Хенкок** је један од представника спајања различитих жанрова.

Херби Хенкок,
Watermelon Man

Симфонијски џез

Џорџ Гершвин, композитор и пијаниста, спојио је џез са симфонијским оркестром у опери *Порџи и Бес*, *Концерту за клавир* и оркестру *Рајсодија у плавом*, те симфонијској поеми *Американац у Паризу*.

Џорџ Гершвин,
Рапсодија у плавом

Џорџ Гершвин
на фотографији
Карла ван Вехтена

РЕШИ

Док слушаш музичке примере у оквиру ове лекције, разврстај их у три групе.

Група композиција које ти се највише слушају	Група композиција која би се слушала само још једном	Група композиција која се после једног преслушавања не би више слушала

Свака група може садржати различит број примера. Образложи која ти се џез композиција посебно допада и шта у њој: мелодијска, ритмичка линија, темпо или карактер, или пак инструментални избор.

ПЕВАЧИ У ЏЕЗ МУЗИЦИ

● певачи

Најзначајније **певаче** џез музике упознаћеш у оквиру ове лекције.

Луј Армстронг

Луј Армстронг, џез трубач и певач специфичне боје гласа, био је гост у Београду 1959. године. Одржао је концерт у Дому синдиката (данас МТС дворана). У певању је користио и скат технику певања. То значи да се певање импровизује тако што се певају различити вокални слогови на различитим тоновима.

Луј Армстронг,
What a wonderful world

Џез певачица **Ела Фицџералд** је 1961. године одржала концерт у Београду и тада је публика први пут слушала женски џез вокал. Пратио ју је џез трио пијанисте Оскара Питерсона. Ела је снимила и дуете са Лујем Армстронгом. На концертима је умела да импровизује, служећи се скат техником певања.

Ела Фицџералд

Ела Фицџералд
и Луј Армстронг,
Chek to chek

РЕШИ

Ела Фицџералд и оркестар Каунт Бејзија,
A Tisket a tisket

У музичком примеру *A Tisket a tisket* утврди који се инструменти издвајају из оркестра и са којим инструментима је глас у дијалогу.

Сара Вон, једна од највећих џез певачица XX века, певала је у Београду 1973. године. Њен глас је био великог распона и богатог израза.

Сара Вон,
All of Me

Сара Вон на фотографији
Вилијама Готлиба

Посебно место у историји џез певања има **Нина Симон**. Ова композиторка и пијанисткиња волела је да свира и Баха, али је била активна и у борби за људска права и једнакост. Стварала је у различитим стиливима џез музике.

Нина Симон

РЕШИ

Нина Симон,
I wish I knew how it would feel to be free

Пробај уз помоћ речника енглеског језика да преведеш стихове песме Нине Симон. Размисли и образложи колико је израз мелодијске линије повезан са садржајем стихова.

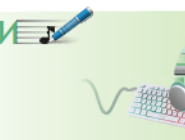
Арета Френклин је џез певачица коју су звали *краљица соула*. Отпевала је 1967. песму *Respect*, која је прихваћена и као химна покрета за права Афроамериканаца.

Арета Френклин,
Respect

Џез ће открити и користити композитори класичне музике: Игор Стравински, Клод Дебиси и Морис Равел.

РЕШИ

Игор Стравински,
Реџајм за 11 инструмената

Саслушај композицију Игора Стравинског и утврди где се проналазе џез карактеристике: у мелодији, ритму или одабраним инструментима.

Арета Френклин

ЏЕЗ У СРБИЈИ

● џез музика у Србији

Ова лекција упознаће те са **џез музиком у Србији** тако што ћеш сазнати нешто више о првим оркестрима, школама и извођачима код нас.

Први оркестри

Први џез оркестар основан је 1927. у Београду. Након завршетка Другог светског рата, диригент **Војислав Симић** је основао **Биг бенд Динамо**. Биг бенд РТС је основан 1954. године. Важни диригенти, композитори и аранжери овог оркестра су били: Младен Гутеша, Војислав Симић, Звонимир Скерл, Душко Гојковић и Стјепко Гут.

Диригент који је преко тридесет година водио **Биг бенд РТС** је Војислав Бубиша Симић. Сарађивао је и са Елом Фицџералд и Дјуком Елингтоном. Компонувао је џез и забавну музику, али и симфонијску музику, хорску, дечје песме, музику за телевизијске серије, филмове и позоришне представе. О његовом животу и раду снимљен је документарни филм *Првих с'то Јодина*.

Војислав Симић,
Велики Градски валцер

РЕШИ

Војислав Симић, Бора Роковић, клавир и Биг бенд,
Самба

У композицији *Самба* утврди који се жанр музике спаја са џезом.

Прве школе

У **Музичкој школи Сџанковић** 1993. основан је Џез одсек. У средњим музичким школама по постојећем плану и програму могуће је уписати и одсек за џез музику, где се школују извођачи ове врсте музике.

На **Факултету музичке уметности** 2012. године основан је одсек Џез и популарна музика.

Џез извођачи

Стјепко Гут,
Mr C. T.

Стјепко Гут, солиста на труби, композитор, диригент и један од покретача оснивања Џез одсека на Факултету музичке уметности, издваја се као један од истакнутих џез извођача код нас.

Осим њега, познат је и **Миша Блам**, џез контрабасиста и композитор, и **Душко Гојковић**, џез солиста на труби, композитор и диригент.

Миша Блам,
Minor Blues, секстет Марковић-Гут

Душко Гојковић,
I remember Dizzy

Јован Маљоковић, џез саксофониста и композитор, оснивач и члан *Балкан салса бенда*. Нишвил џез фестивал је 2015. године Јовану Маљоковићу доделио Награду за животно дело.

Јован Маљоковић бенд,
Диван дан

Ана Поповић, џез и блуз гитаристкиња, певачица и композиторка, позната је и под надимком *Хендрикс*. Објавила је једанаест албума, а номинована је и освојила најпрестижније награде у блуз музици. Живи у држави у којој је и настао блуз.

ВЕЋ ЗНАШ

Присети се на који начин је и у којој земљи настао блуз.

Ана Поповић

Ненад Василић, џез контрабасиста и композитор, објавио је петнаест џез албума, а познат је по томе што користи мотиве српске народне традиције у џез музици.

РЕШИ

Ненад Василић,
Bass Bougie

Преслушај композицију и објасни на које начине се свира на контрабасу. Да ли се контрабас третира само као жичани инструмент?

РЕШИ

Васил Хаџиманов бенд,
Делије

Преслушај и отпевај мелодију народне песме која се користи у композицији *Делије*. Саслушај наведену композицију више пута и утврди која врста инструмената доминира у звуку.

ПОНОВИ

1. Наведи три важне карактеристике џез музике.

1. _____

2. _____

3. _____

2. Објасни шта значи импровизовати у џезу.

3. Наведи стилове џеза.

_____, _____, _____

_____, _____, _____

_____, _____, _____

4. Повежи инструменталисте са њиховим инструментима.

клавир	Џон Колтрејн
труба	Миша Блам
саксофон	Дизи Гилепси
глас	Теолонијус Монк
контрабас	Дјук Елингтон
	Сара Вон
	Луј Армстронг
	Нина Симон
	Стјепко Гут
	Мајлс Дејвис

5. Објасни шта је скат певање.

6. Заокружи инструменте џеза:

труба, тромбон, хорна, обоа, виола, контрабас, оргуље, клавир.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

САВ ТАЈ ЏЕЗ

Циљ радионице:

Истражи звук џеза који се изводи у XXI веку.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на шест и више група. Свака група може да има до три члана.

40 мин.

2. Преслушајте понуђене музичке примере, одаберите један и представите га публици.

- Представите композитора, солисте или ансамбл.
- Размислите ком стилу припада композиција.
- Група може да представи и композицију која није предложена, а припада џез музици.

Материјал за рад:

Васил Хаџиманов бенд,
I wish I

Кочетов квинтет,
Its time for jazz

Сесил Меклорен Саливан,
Концерт са џез триом у клубу

Имануел Вилкинс квинтет,
Warriors

Биг бенд РТС,
A Handful of soul

Ана Поповић,
Long road down

Емет Коен,
Road song

Ненад Василић,
Врањанка

Чајна Мозис,
Runnin'

Јелена Јововић,
Night bird

ПОПУЛАРНА МУЗИКА

ЗАБАВНА МУЗИКА И РОКЕНРОЛ МУЗИКА

● популарна музика ● забавна музика ● рокенрол

У XX веку се развија технологија и утиче на појаву справа, које се зову и *носачи звука*, преко којих можеш да слушаш музику: грамофон, касетофон, вокмен, компакт-диск, а затим је све замењено МПЗ форматом. Сви ови носачи звука су настали током XX века, а последњи МПЗ 1995. године. Појавом и развојем интернета музика се може слушати и претраживати преко интернет претраживача, на музичким платформама на рачунарима и мобилним телефонима, а може се снимати и на флеш.

Током XX век се развија још један жанр музике који се зове **популарна музика**. То је музика која је доступна великом броју људи, која се брзо памти и лако прихвата због својих једноставних мелодија и садржаја. Сигурно се сећаш да се од средњег века развија **световна музика**, која је везана за човеково животно окружење, а јављају се путујући музичари који забављају људе на градским трговима. Та световна музика представља данашњу популарну музику коју користимо у различитим ситуацијама када се нешто слави, одмара, опушта, учи. И у популарној музици има различитих жанрова, као и у уметничкој музици.

Популарна музика је намењена великом броју слушалаца, она се објављује, праве се листе најслушанијих хитова. То је музика која се снима, продаје и доноси одређени приход композиторима и извођачима. Она се у почетку објављивала у формату музичког сингла или музичког албума. Музички сингл је најчешће садржавао две песме, а музички албум више песама.

У историјском развоју популарне музике наилази се прво на **забавну музику**.

У првој половини XX века јавља се једноставна популарна песма са истакнутом мелодијом која се зове **шлагер**. Текст шлагера је најчешће љубавни или говори о свакодневним животним радостима. Шлагер се изводи на фестивалима забавне музике, у радио и телевизијским забавним програмима. **Френк Синатра**, амерички певач и глумац, отпевао је великим број хитова и забележио велики број продатих плоча.

Френк Синатра на
фотографији Вилијама
Готлијеба

Френк Синатра,
New York, New York

Френк Синатра је отпевао и песму *Fly me to the moon*. Њу је 1954. године написао Барт Хауард, који се овом песмом уписао у историју популарне музике. Песма је изведена у преко триста верзија, а највише се памти и слуша верзија коју је 1964. године извео Френк Синатра у свинг ритму и аранжману који је урадио амерички композитор и продуцент Квинси Џоунс.

Шансона, популарна песма, припада француској традицији друге половине XX века. То је најчешће љубавна песма која се пева уз инструменталну пратњу. Европским сценама тада владају **Жилбер Беко, Едит Пјаф, Шарл Азнавур и Ив Монтан**. Едит Пјаф, француској певачици посебног гласа, посвећен је музеј у Паризу.

ВЕЋ ЗНАШ

Подсети се у ком историјском периоду се први пут појављује шансона као песма.

Френк Синатра,
Fly me to the moon

Едит Пјаф

Едит Пјаф,
Milord

Шарл Азнавур,
La boheme

У италијанској традицији популарна песма је **канцона** и нарочито се пева у другој половини XX века. **Санремо** је фестивал који траје од 1951. године и важан је за развој забавне музике у Италији. Победник Санрема може певати и на такмичењу за *Песму Евровизије*. **Доменико Модуњо** је 1958. године био италијански представник на евровизијском такмичењу са песмом *Volare*.

У Португалији се популарна песма дуге традиције назива **фадо**. У питању је песма тужног, носталгичног карактера. Најчешће се изводила уз пратњу гитаре. Фадо певачица Амалија Родригез је заслужна за ширење популарности фада изван граница Португалије. Звали су је и *краљица фада*. Њене наступе и певање су поредили са певањем Едит Пјаф.

Истовремено у Србији, крајем прве половине XX века, забавна музика и шлагери се развијају кроз песме **Леа Новковић** и **Наде Кнежевић**, а појављује се и вокални квартет **Ивановић**. Велику популарност и ван граница земље стећи ће и певачи **Ђорђе Марјановић** и **Мики Јевремовић**. У време највеће популарности, ови певачи су имали клубове обожаваалаца, који су се надметали као *ђокисџи* и *микисџи*.

Шездесетих година XX века основаће се фестивал **Београдско ђулеће**. Глумац Властимир Ђуза Стојиљковић ће у филму *Љубав и мода* отпевати песму *Девојко мала*, која ће остати хит до данашњих дана. На Калемегдану су се одржавале врло посећене игранке, на којима су се млади људи окупљали и плесали уз музику. Ову песму ће 80-их година успешно обрадити и група *Идоли*.

Доменико Модуњо,
Volare

Амалија Родригез,
Lisboa Antiga

Ђорђе Марјановић,
Звиздук у осам

Властимир Ђуза Стојиљковић,
Девојко мала

Идоли,
Девојко мала

НАУЧИ ЈОШ

Телевизија Београд ће 1975. снимити серију *Грлом у јајоде*, која описује живот у Београду од 1960. до 1969. године. Сценаристи су Срђан Карановић и Рајко Грлић, а истовремено је редитељ серије био Срђан Карановић. Музику за серију је компоновао Зоран Симјановић. Сети се у ком филму смо се сусрели са музиком Зорана Симјановића.

Елвис Пресли

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Истражите филмски опус редитеља Срђана Карановића. Помоћу интернет претраживача погледајте делове епизоде *Ићранка* из серије *Грлом у јајоде*. Опишите како изгледају ваше игранке и у чему се оне разликују од оних описаних у серији.

Популарна музика се развија у различитим жанровима као поп музика, рок музика, диско музика, реп, реге и техно музика.

РЕШИ

Помоћу интернет претраживача истражи појам реге музике.

Шездесете године XX века су важне за развој популарне музике. Тих година настаје нови жанр популарне музике, који ће се брзо проширити међу млађом публиком. То је **рокенрол**, настао у Уједињеном Краљевству и САД. Рок је побуна против ауторитета, потрошачког друштва, посебан начин комуникације и облачења међу младима. Извођачи који су покренули и увели рок на сцену су Чак Бери и Елвис Пресли. Присли је за живота назван *краљем рока*. Имао је снажан и јединствен глас. У певању је спојио блуз, кантри и рок, и тако створио посебан музички израз. Објавио је 97 плоча.

Елвис Пресли,
Love me tender

Рок бенд најчешће чине следећи инструменти: електрична гитара, бас гитара, клавијатуре, бубњеви и вокал. Рок музика се развија у различитим правцима: блуз, кантри-рок, прогресивни рок, панк-рок, алтернативни рок до симфонијског рока.

- **Кантри-рок** је везан за САД. Јавља се почетком XX века. Користи традиционалну народну музику Енглеца и Ираца досељених на нови континент. Поред уобичајених инструмената рок музике, користе се и бенџо и виолина.
- **Прогресивни рок** је европски покрет. Настао је када су музичари почели да уводе нове инструменте у рок, музичке карактеристике џез, класичне и електронске музике. Посебна карактеристика композиција прогресивног рока је њихова дужина трајања и виртуозност на инструментима.
- **Панк-рок** је покрет и врста рок музике који се јавља од седамдесетих година XX века. Идеја је да се рок врати својим коренима, а то је бунтовништво и критика друштвеног система у којем се живи кроз текстове песама и гласним и јаким гитарама и бубњевима. Често су песме панк музике кратке, а они који их изводе се издвајају и својим изгледом, понашањем и начином певања.
- **Алтернативни рок** је све оно што не припада класичном, популарном року. У овај жанр спада и панк, нови талас, гранџ. У звуку се чују и одјеци џеза, попа, хип-хопа, реге и електронске музике.

Шездесете године XX века су ушле у историју рок музике. Британска рок сцена експлодира 1962. године појавом рок групе из Ливерпула. **Биџлси** ће већ лета 1964. године кренути на светску турнеју. *Биџлманија* и несвакидашња популарност ће трајати све време постојања групе, у којој сви чланови компонују и пишу стихове, одлично свирају и певају. Први албум *Please, please me* објављен је 1963. године и више од пола године је био први на топ-листама у Великој Британији. *Биџлси* су утицали на развој популарне музике од попа до експерименталног рока.

У Лондону је 1962. године настала и група **Ролингстонси**, која и даље свира и организује турнеје и која је снимила последњи албум 2023. године. У њиховим енергичним песмама налази се и звук блуза.

Биџлси

Ролингстонси

РЕШИ

- Припреми се за час Музичке културе тако што ћеш саслушати предложене песме. За то ће ти бити потребно време краће од једног школског часа.
- На часу наведи која од преслушаних песама ти се највише допала и која би се на твом грамофону пуштала више пута заредом. Објасни како изабрана песма утиче на твоја осећања: да ли изазива срећу, тугу, носталгију, понос, пркос, забринутост, наду или само бескрајно задовољство?

Битлси,

- *Love me do*
- *Let it be*
- *Don't let me down*
- *Revolution*
- *Here comes the sun*
- *Hej Jude*
- *A day in the life*
- *Strawberry fields forever*
- *Yesterday*

Ролингстонси,
I can get now

Ролингстонси,
Angry

Три године након појаве *Биџлса* и *Ролингстонса*, 1965. године у Лос Анђелесу основана је група **Дорси**, која је трајала до 1970. године. У њиховим песмама се меша звук блуза, рока и попа. Текстови песама говоре о љубави, слободи, ослобађању и антиратним темама.

Дорси,
Riders on the storm

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се у групе и извлачењем цедуљице са темом откријте музичку историју 60-их година прошлог века. Изаберите начин презентације теме: пано, дигитална презентација или постаните наставник-предавач.

- Добитник Нобелове награде за књижевност 2016. године је Боб Дилан, али и рок...
- Поп-арт, уметнички правац, али популарна култура...
- Хипи покрет, омладински покрет у Америци, слобода и једнакост међу људима...
- Ко ће побеђивати на *Београдском џролећу*, *Џокисџи* или...
- Лола Новаковић певала на *Београдском џролећу*, али и на такмичењу...

У седамдесетим годинама прошлог века стиже генерација великих рок и поп звезда. Чланови групе **Квин**, нови и ексцентрични, крећу од хард-рока и стижу до поп-рока. Исте године обележавају се и почеци **Дејвида Боувија** и **Елтона Џона**. Боуви је током читаве каријере експериментисао у року, а Елтон Џон komponује и пева у поп-року. Истовремено се појављује и британска рок група **Лед Цејелин**, која покреће хард-рок и хеви-метал. Џими Пејџ, гитариста групе, један је од највећих гитариста у рок музици.

Квин

Џими Пејџ, гитариста групе Лед Цејелин

РЕШИ

Одабери међу предложеним примерима песму коју желиш више пута да слушаш. Објасни шта ти се допада у песми: текст, мелодија, ритам, карактер, енергија песме или начин извођења.

 Квин,
Bohemian Rhapsody

 Квин,
We will rock you

 Дејвид Боуви,
Space Oddity

 Елтон Џон,
Don't let the sun go down

 Лед Цепелин,
Whole Lotta love

Седамдесетих година појављују се и на домаћој сцени важне рок групе и композитори извођачи.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели на шест група. Свака група представља једну рок групу, односно једног поп извођача. Обавезно издвојте још неку песму из опуса рок групе, односно поп извођача. Ученици песме могу да преслушају код куће или на часу уз помоћ мобилних телефона и слушалица.

 Корни група,
Трла баба лан

 Смак,
Дауре

 Ју група,
Чудна шума

 Ђорђе Балашевић,
Неки нови клинци

 Оливер Мандић,
Ослони се на мене

 Здравко Чолић,
Пјевам дању, пјевам ноћу

Осамдесете године XX века доносе следећу генерацију нове експлозије у поп и рок музици. На сцену ступа *краљ ђоџа* **Мајкл Џексон**, певач, текстописац и плесач. Џексон је један од најпопуларнијих музичара, извршио је велики утицај на поп музику, на њену популаризацију преко музичких спотова које снима, као и на увођење посебних плесних корака попут *Месечевој хода*.

Мајкл Џексон,
Billie Jean

Мајкл Џексон

Осамдесетих година прошлог века компонује и пева **Принс**, један од оних који еспериментише, крећући се у различитим жанровима рок, поп, соул, фанк ритам и блуз музике. Издваја се међу музичарима зато што влада различитим инструментима – од клавира, гитаре, усне хармонике преко саксофона и бубњева.

Принс,
Purple rain

У истом раздобљу, 1977. године настаје и **Полис**, рок група која ће спојити рок са регеом и новим таласом. У њиховој музици се, осим рока, чује и џез, реге и бунтовни панк. Фронтмен групе, певач и бас гитариста **Стинг**, након разлаза групе наставиће и развиће успешну соло каријеру.

Полис,
Can't stand losing you

Стинг,
Desert rose

Златно доба осамдесетих оставило је трага и на српској поп-рок сцени. Осим класичног попа и рока, јавља се и **нови талас**, који ће промешати панк, рок и реге.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели на осам група. Свака група представља једну рок групу. Обавезно издвојте још неку песму из опуса одабране рок групе, а осим предложених, и остале песме могуће је саслушати код куће, или уз помоћ мобилних телефона и слушалица на часу.

Рибља чорба,
Рокенрол за кућни савет

Бајага,
Музика на струју

Галија,
Да ли си спавала

Идоли,
Пластика

Шарло Акробата,
Нико као ја

Електрични оргазам,
Дебела девојка

ЕКВ (Екатарина Велика),
Земља

Пилоти,
Као птица на мом длану

Завршна деценија XX века почиње музиком америчких рок група **Нирвана** и **Перл Џем**, које мењају звук рок сцене. Чувена **Нирвана** уводи алтернативни рок, фузију панка и хеви-метала, а **Перл Џем** је спојила алтернативни и класични рок.

Нирвана,
Smells like teen spirit

Перл Џем,
Jeremy

У последњој деценији XX века јављају се рок групе које за основу имају класичан рок, али и алтернативни, хард, инди и фанк жанрове рока.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење најпре саслуша предложене песме различитих рок група, а потом се подели на шест на шест група. Свака група бира да анализира једну песму. Група треба да утврди која је тема песме: љубав, правда, слобода, побуна, екологија или нешто треће. Кроз дискусију група треба да процени да ли песма, текстом и музиком, може да инспирише младе људе да промене начин на који размишљају.

Ван Гог,
Неко те има

Партибрејкерси,
Хоћу да знам

Ева Браун,
Сасвим обичан дан

Канда, Коџа и Небојша,
Природа

Ортодокс Келтс,
Green roses

Деца лоших музичара,
Добар дан

мејнстрим – мишљење већине у једној културној средини или заједници

Нови миленијум је почео развојем независне рок сцене и музичке сцене која реагује на укус културе шире публике и означава се термином **мејнстрим**.

Линкин парк,
What I've done

Марун 5 и Кристина Агилера,
Moves like Jagger

Група која је проглашена за најбољи рок бенд у новом миленијуму је **Линкин џарк**. Они спајају рок, метал, реп и електронику. Повезују реп певање са мелодијски развијеним певањем.

Рок група која је показала да класичан рок и данас има своју публику је америчка група **Фу фајџерс**.

Фу фајтерс,
Time like these

У другој деценији XXI века на рок и поп сцени појавиће се извођачи који припадају и мејнстриму и они који експериментишу у оквиру ових жанрова.

РЕШИ

Одабери међу предложеним музичким примерима онај који желиш да слушаш више пута. Објасни шта ти се допада у песми: текст, мелодија, ритам, карактер, енергија песме или начин извођења.

Твенти ван пајлотс,
Stressed out

Арктик манкиз,
Do I Wanna Know

Манескин,
Zitti e Buoni

Тејлор Свифт,
Red

Музичка сцена у Србији доноси нови талас попа и рока у новом миленијуму.

РЕШИ

Анализирај песму у три корака:

- Изабери једну од понуђених песама, прочитај њен текст и направи његову кратку анализу. Откриј која је тема песме.
- Изложи какав звук очекујеш од песме у односу на њен текст.
- Саслушај песму и објасни колико су се твоја звучна очекивања испунила.

Негатив,
Збуњена

Земља грува,
Једном је сада

Репетитор,
Где ћеш

Марко Луис,
Слобода

Артан Лили,
Ако станемо ту

Дел Арно бенд,
Још увек има наде

Буч Кесиди,
Нема љубави у клубу

РЕШИ

Представи групу или извођача које пратиш на домаћој сцени.

ПОНОВИ

1. Наведи четири речи које описују популарну музику.

_____, _____, _____

2. Како се зове популарна песма забавне музике?

3. Наведи три жанра популарне музике.

_____, _____, _____

4. Отпевај по свом избору почетке песама које припадају рок, поп, реп или реге музици.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

РОК ЖУРКА

Поступци у радионичком раду:

У овој радионици учествују сви чланови одељенске заједнице. Они који мање воле рок музику могу да буду чланови организације.

- Пет ученика чини организациони тим. Они најављују датум журке, време трајања, припремају учионицу и носаче звука за журку и предлажу плеј-листу, која се недељу дана пре журке шаље свим ученицима одељења како би свако могао да дода своју рок жељу.

Рок листа се закључава након утврђеног датума (три дана пре заказане журке) и предлоге на плеј-листи још једном проверавају чланови који су и предложили исту.

Циљ радионице:

Напиши који су циљеви рок журке.

- _____
- _____
- _____

Материјал за рад:

Овај одељак искористи да забележиш шта је било добро, а шта се може изменити за нову журку.

- _____
- _____
- _____

МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА

И у осмом разреду део садржаја Музичке културе посвећен је музичкој етнографији. Настављаш да учиш о народним песмама различитих тема и карактера. Основу музичке традиције представљају народне песме настале у сеоској средини, али у овом поглављу научићеш и варошке, староградске песме. Звук села и града слушају и користе и српски композитори у својим музичким делима. Открићеш како се музичка традиција проналази и у мелодијама и у ритму музичких жанрова XX века, као и у поп, рок и џез музици. Још једном ћеш проверити своје знање химни и проширићеш га у новим песмама о Србији.

Научићеш и истражићеш:

- ♪ да анализираш народне песме;
- ♪ које су теме народних песама;
- ♪ колико текст утиче на мелодију и ритам народне песме;
- ♪ да ли је коло присутно у свакој песми;
- ♪ како се народна традиција зове у граду;
- ♪ у којим песмама се користе стихови српских песника XIX века;
- ♪ које композиторе је инспирисала народна традиција;
- ♪ да ли *Луго, луга* припада традицији или року;
- ♪ ко џезира на народној традицији;
- ♪ да ли се *Марш на Дрину* може и певати, а не само свирати.

КРОЗ БАШТЕ И ЛИВАДЕ

● народне песме

ВЕЋ ЗНАШ

- Шта је народна традиција? Шта све чини народну традицију? Шта су народне песме и како су се сачувале до данашњих дана?
- Наведи главне делове српске народне ношње.
- Како се зове српска народна игра и у ком облику се појављује?
- Који народни инструменти обележавају српску традицију?

Ове године, у завршници основне школе, открићеш и научићеш **народне песме** различитих тема и расположења. Већ знаш много о народној традицији, а сада ћеш, понављајући и учећи нове народне песме, проширити своје знање о народној музици.

Три ливаде

Српска народна песма

Умерено брзо

mf Три ли-ва - де, три ли-ва - де, ни-где 'ла - да не - ма.

Са-мо јед - на, са - мо јед - на ру-жа ка - ле - мље - на.

Ту је ружу, ту је ружу Миле калемио,
калемио, калемио кад је момак био.

И под ружом, и под ружом заспала девојка.
Ја је будим, ја је будим, међу очи љубим.

Устај, рано, устај, рано, свануло је давно.
Устај, срце, устај, срце, подгријало сунце.

РЕШИ

Истражи значење речи *калемии*. Којој врсти речи она припада?

РЕШИ

Научи да певаш српску традиционалну песму *Три ливаде*. Када то урадиш, попуни табелу исправним одговорима.

Прочитај текст песме и одреди њену тему. Образложи је једном кључном речи.	Отпевај песму два пута и опиши њен карактер.	Предложи према карактеру песме народни инструмент који би могао да прати њену мелодију и ритам.	Према темпу и карактеру песме одреди да ли се уз њу може одиграти коло. Ако може, предложи тип кола.

Лепо ти је рано уранити

Широко и изражајно

Народна песма

Музички запис песме "Лепо ти је рано уранити".

Прва линија: *mp* Ле-по ти је ра - но *mf* у-ра-ни-ти, ле-по ти *mp* је —

Друга линија: *mf* ра - но у - ра - ни - ти —

У празорје кад славуји поје. 2х

Славуј виче: „Ајд’ на воду, Милче. 2х

Ил’ на воду или на ливаду. 2х

На ливади бунар вода ‘ладна.” 2х

РЕШИ

Научи да певаш народну песму *Лепо ти је рано уранити*, а потом табелу која следи попуни исправним одговорима.

Прочитај текст песме и одреди њену тему. Образложи је једном кључном речи.	Отпевај песму два пута и опиши њен карактер.	Предложи према карактеру песме народни инструмент који би могао да прати њену мелодију и ритам.	Према темпу и карактеру песме одреди да ли се уз њу може одиграти коло. Ако може, предложи тип кола.

Танко, Танкосава

Српска народна песма

Широко

mp Тан, Тан, Тан-ко-са-ва, тан-ко си се о-па-са-ла и у ко-ло
у-хва-ти-ла до Ми-ла-на Гру-жа-ни-на.
до Ми-ла-на Гру-жа-ни-на.

Леп, леп, Лепосава,
лепо си се очешљала
и у коло ухватила
до Милана Гружанина.

Мило, Мило, Милосава,
мило си ме погледала
и у коло ухватила
до Милана Гружанина.

РЕШИ

Научи да певаш српску традиционалну песму *Танко, Танкосава*. Након тога табелу попуни исправним одговорима.

Прочитај текст песме и одреди њену тему. Образложи је једном кључном речи.	Отпевај песму два пута и опиши њен карактер.	Предложи према карактеру песме народни инструмент који би могао да прати њену мелодију и ритам.	Према темпу и карактеру песме одреди да ли се уз њу може одиграти коло. Ако може, предложи тип кола.

Дуње ранке

Умерено брзо

Народна песма

mf
mp

И - ди ку - ћи о - бу - ци се, ле - ле ду - ње

ран - ке. *mf*
mp Ду - ње ран - ке, ду - ње ран - ке,

1. кру - шке ка - ра - ман - ке, 2. ман - ке.

Иди кући, очешљај се, леле дуње ранке, 2х
 Дуње ранке, дуње ранке, крушке караманке. 2х
 Опет дођи коло води, леле дуње ранке, 2х
 Дуње ранке, дуње ранке, крушке караманке. 2х

РЕШИ

Научи да певаш народну песму *Дуње ранке*. Потом попуни табелу одговарајућим одговорима.

Прочитај текст песме и одреди њену тему. Образложи је једном кључном речи.	Отпевај песму два пута и опиши њен карактер.	Предложи према карактеру песме народни инструмент који би могао да прати њену мелодију и ритам.	Према темпу и карактеру песме одреди да ли се уз њу може одиграти коло. Ако може, предложи тип кола.

Коловођа

Народна песма из Срема

Окретно

mp Ко-ло-во-ђо ко-ло кре-ни, ди-ко на-ша о-ком треп-ни. Да ско-чи-мо,
да скок-не-мо, ла-ко но-гом да луп-не-мо. Па сви ре-дом го-ре, до-ле, да ви-ди-мо
ко ће бо-ље. Брк се сме-ши у гај - да - ша,
на - ми - гу - је на њег сна - ша. сна - ша.

Ти намигни на ме, секо,
лице ти је као млеко.

У њему се ружа купа,
зато, браћо, опа-цупа.

У селу се оженио
свако добро пожелио. } 2x

РЕШИ

Научи да певаш народну песму *Коловођа*. Када то урадиш, попуни табелу одговарајућим одговорима.

Прочитај текст песме и одреди њену тему. Образложи је једном кључном речи.	Отпевај песму два пута и опиши њен карактер.	Предложи према карактеру песме народни инструмент који би могао да прати њену мелодију и ритам.	Према темпу и карактеру песме одреди да ли се уз њу може одиграти коло. Ако може, предложи тип кола.

Уродиле жуте крушке

Народна песма

Умерено

Уродиле и сазреле,
Држ ме се, Јањо, да легнем, прилегнем,
Да данем, приданем,
Да ја данем, да.

Рефрен

Ко ће крушке подбирати?
Рефрен

Подбираће лепи Јова.

Рефрен

Ко ће Јови припомоћи?

Рефрен

Припомоћи ће лепа Мара.

Рефрен

РЕШИ

Научи да певаш народну песму *Уродиле жуће крушке*. Када то урадиш, попуни табелу исправним одговорима.

Прочитај текст песме и одреди њену тему. Образложи је једном кључном речи.	Отпевај песму два пута и опиши њен карактер.	Предложи према карактеру песме народни инструмент који би могао да прати њену мелодију и ритам.	Према темпу и карактеру песме одреди да ли се уз њу може одиграти коло. Ако може, предложи тип кола.

РЕШИ

Изабери од научених народних песама ону коју најбоље певаш. Твој задатак је да народну песму изведеш у рок, поп или реп жанру.

- Као ударачки инструменти могу послужити предмети у музичком кабинету (клубе, оловке, пернице у функцији звечки, плескање, ударање ногама о под, а може се осмислити и боља идеја од понуђених).
- Могуће је играти се свим музичким параметрима: мелодијом, ритмом, темпом, динамиком, артикулацијом гласа.

Када песму увежбаш, изведи њен оригинални запис и своју прерађену верзију.

ФИЈАКЕР СТАРИ

● староградска песма

ВЕЋ ЗНАШ

Староградска песма припада народној традицији, али се развија у градској средини. Нарочито се ствара почетком XIX века, када у Србији почињу да се формирају градови и грађанска класа. Староградска музика се нарочито развија у војвођанским градовима, али се проналази и у градским срединама других делова Србије: у Врању, Лесковцу, Пријеполу, Новом Пазару, Пећи, Призрену, Шапцу. Стихови староградских песама су најчешће љубавног садржаја. Често се користи љубавна поезија српских песника XIX века.

ВЕЋ ЗНАШ

Препознај и заокружи српске песнике романтизма.

- Васко Попа
- Бранко Радичевић
- Ђура Јакшић
- Десанка Максимовић
- Лаза Костић
- Душко Радовић
- Бранко Миљковић
- Јован Јовановић Змај
- Милена Марковић

НАУЧИ ЈОШ

Скадарска улица у центру Београда представља посебан део града који се зове Скадарлија. На плану града је први пут уписана 1854. године и задржала је калдрму којом су се попљочавале улице у периоду Османског царства. У овој улици је живео српски песник, сликар и учитељ Ђура Јакшић, а и први српски режисер, позоришни и први филмски глумац, Чича Илија Станојевић. Улица је позната по старим кафанама у којима се и данас изводе староградске песме уз инструменталну пратњу малих мешовитих инструменталних састава, које чине хармоника, виолина, гитара, кларинет, контрабас или тамбурашки састави.

Скадарлија

Староградска песма има развијену мелодијску линију, изводи се једногласно или двогласно уз инструменталну пратњу тамбура, виолина, клавира, кларинета или гитаре. Део је кућног музицирања или се пева у градским кафанама и на јавним приредбама. Често се староградска песма назива и варошка песма.

Ти једина

Умерено

Народна песма
из Војводине

1. *p* Ах, кад те-бе љу-бит не смем, дру-гу љу-бит не-ћу ја,
ма-да кра-сом и ди - во - том к'о Да-ни-ца зве-зда сја.
mf Ти је-ди - на мо-ја је - си, ти ми ту - ге ве-дриш ноћ,
мут-ног о - ка по-глед бис - триш бол-ној ду-ши да-јеш моћ.

2. А и ти ме изневери,
невера ме твоја кле,
а ти гледаш хладнокрвно
где надежда моја мре.

Рефрен: Ти једина моја јеси
ти ми туге ведриш ноћ,
мутног ока поглед бистриш,
болној души дајеш моћ.

РЕШИ

Сети се назива музичке композиције у којој је песма *Ти једина* обрађена за гитару.

'Ајде, Като

Лагано

Староградска
песма

'Ај - де Ка - то, 'ај - де зла - то.
'Ај - де са - ном це - лер бра - ти.

Не могу ти, господине,
нема сјајне месечине.

Упалићу три фењера,
водићу те до целера.

У целеру јака суша,
ти си, Като, моја душа.

Небо је тако ведро

Свечано

Староградска песма

Не - бо је та - ко ве - дро, по - ноћ је
та - ко ти - ја, ал' мо - је ср - це ни -
је, же - ља ми же - љу ви - је, ал' мо - је
ср - це ни - је же - ља ми же - љу ви - је.

Док једна бурно лети,
Да ми те из сна буди.
Већ друга тихо љуби
Премиле твоје груди.

О сићи, драга, сићи,
Топла те љубав чека,
Поноћ је тако тиха,
Трава је тако мека!

Сад нежна твоја душа
Милине дивне сања,
А има л' лепша санка
Од топла миловања!

Да нас од света скрије,
Блед ће месец заћи,
– Ал' ја ћу и у мраку
Усташца твоја наћи.

Што се боре мисли моје

Лагано

Варошка песма

Што се бо - ре ми - сли мо - је ис - ку - ство ми ћу - тат ве - ли. Беж' - те
са - да ви о - бо - је нек ми ср - це го - во - ри. Беж' - те ри.

Први поглед ока твога,
сјајном сунцу подобан,
пленио је срце моје, } 2x
учинио робом га.

Да те љубим, о, једина,
Целом свету казат ћу,
Сам' од тебе, ах, премила, } 2x
Тајну ову сакрићу.

У тем Сомбору

Староградска песма
из Војводине

Умерено лагано

Од како је тај артешки бунар,
од та доба грах се кува,
а шунка се боље чува,
у тем Сомбору.

Од како је тај артешки бунар,
од тог доба наше снаше
заволеше тамбураше,
у тем Сомбору.

Женићу се ја, жена ми треба,
која знаде свашта радит',
а ја ћу се господарит',
по тем Сомбору.

РЕШИ

Постоје докази да је аутор песме *Што се боре мисли моје* кнез Михаило Обреновић. Истражи коме је кнез Михаило посветио ову љубавну песму.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се, уколико је могуће, подели у шест група (групу чине три или четири ученика). Свака група треба да представи једног познатог извођача староградских песама. Изаберите једног од њих: Звонко Богдан, Јаника Балаж, Дубравка Нешовић, *Тамбурица 5*, Жарко Петровић, Свилен конац.

- Извођачи и ансамбли се представљају музичким нумерама, слушају се до три композиције (код куће или на часу уз помоћ мобилних телефона и слушалица).
- Група као помоћ користи различите интернет претраживаче.

ТРАДИЦИЈА КАО ИНСПИРАЦИЈА

● традиционална музика

Народна музика је била инспирација многим српским композиторима уметничке музике. Утицаји **традиционалне музике** у мелодији, ритму, употреби инструмената могу се уочити и у различитим музичким жанровима попут поп, рок и џез музике.

ВЕЋ ЗНАШ

- 🎵 Сети се имена композитора који проналазе инспирацију у народној песми, игри и народним инструментима за своја оригинална музичка дела.
- 🎵 Који композитор од различитих народних песама прави букете песама за мешовити хор?
- 🎵 Сети се песама: *У Будиму трагу, Повела је Јела или Вишњицица род родила*.
- 🎵 Који композитор користи у својој опери *Велику чочечку ијру*, којом приказује богатство српске народне традиције?
- 🎵 Сети се и композитора који у клавирској деоници пева народну песму *Дивна, Дивна чарне очи има*.

Јосиф Маринковић,
Шано, душо

Јосиф Маринковић, истакнути представник српског романтизма у музици, био је диригент Београдског певачког друштва, Радничког певачког друштва, наставник музике, компоновао је и *Канџаишу Досиџеју Обрадовићу*, хорску композицију уз клавирску пратњу. Компоновао је и песме за глас и клавир, међу којима се истиче песма *Шано, душо*, чије је стихове написао песник Драгутин Илић.

Исидор Бајић је композитор и професор, сакупљао је народне песме, свирао тамбуру, бавио се музичким издаваштвом, основао музичку школу у Новом Саду 1909. године, која данас носи његово име. Његове песме су мелодијски и ритмички врло повезане са народним песмама и зато се често код публике доживљавају као народна традиција.

Исидор Бајић

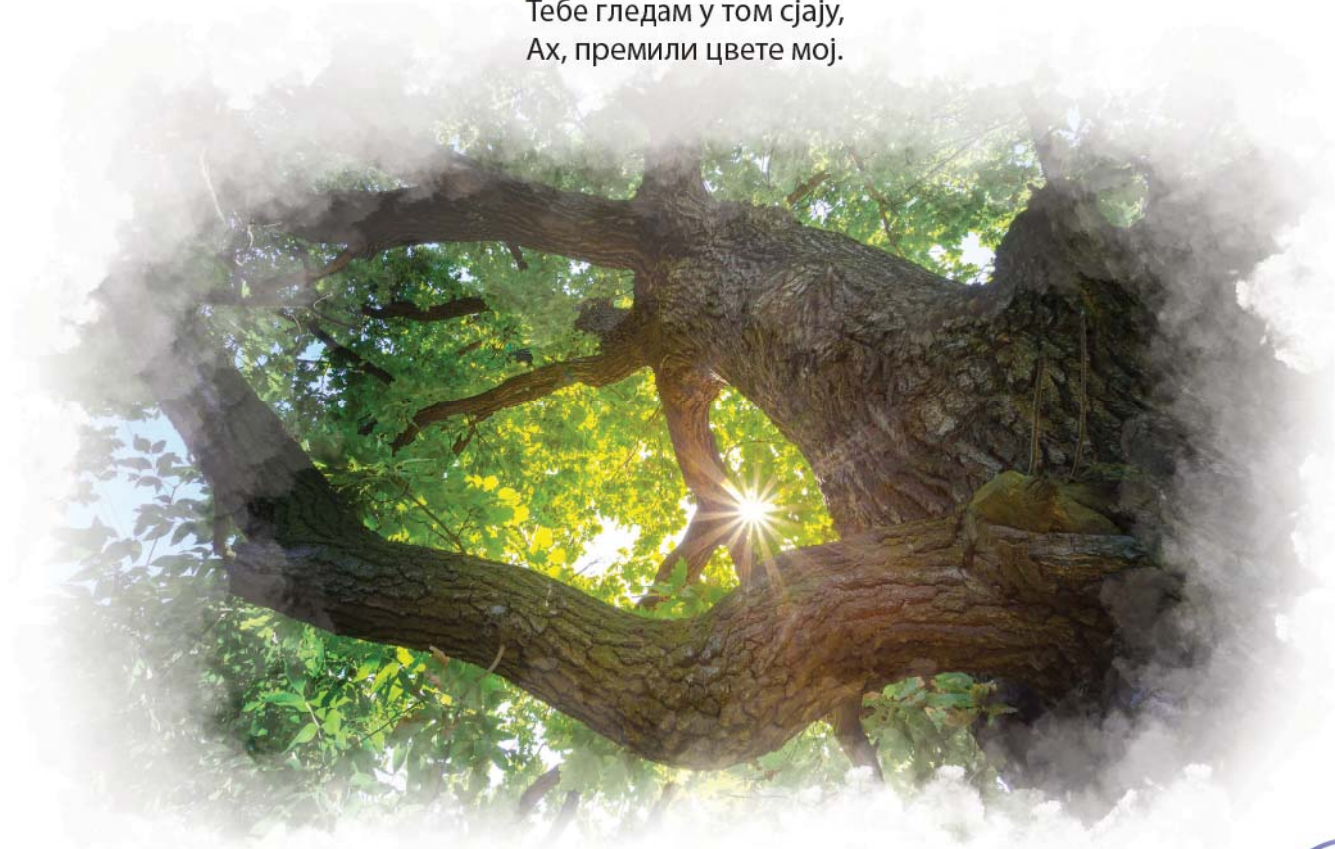
Зрачак вири

Исидор Бајић

Allegretto

mf Зра-чак ви - ри кроз гран-чи - це и по-здра - вља
сун - чев сјај а из лу - га пој сла-ву - ја
от - по - здра - вља ноћ и дан. Ај, у - стај, у - стај
слат - ка ра - но, ра - ју мој, те - бе во - лим
у том сја - ју, ах, пре-ми - ли дан - че мој.

Ноћас небо расипало
На ме дивни мирис свој,
Тебе гледам у том сјају,
Ах, премили цвете мој.

Корнелије Станковић,
*Српска национална
песма*

Корнелије Станковић је компоновао клавирске композиције у облику варијација на народне и популарне песме. У Бечу је слушао Франца Листа и он му је био инспирација да компонује за клавир. Поред сопствених композиција, Корнелије Станковић је на репертоару имао и клавирску музику Франца Листа.

Српска национална песма

Andante

Корнелије Станковић

РЕШИ

Преслушај *Српску националну песму* Корнелија Станковића и препознај песму чију мелодијску линију композитор користи као тему за варирање. Опиши на који начин се тема варира, те који се музички параметри мењају у теми: темпо, динамика, мелодија, ритам, хармонска пратња.

РЕШИ

Стеван Стојановић
Мокрањац,
Козар

Преслушај два пута дело *Козар* које је Мокрањац 1905. године извео са *Београдским ђевачким друшћвом*, а потом уочи којој врсти музике припада с обзиром на извођење. Опиши шта ову композицију повезује са народном традицијом.

РЕШИ

Текст песме *Козар* написао је писац и преводилац који је творац и приповетке *Прва бразда* – сети се његовог имена. Истражи који је српски хорор филм режиран према приповеци *После деведесет година* истог писца. Истражи ко је редитељ филма.

РЕШИ

Два пута преслушај влашку песму са Хомоља у обради Биљане Крстић и *Бисџрика*. Истражи и пронађи превод текста и утврди о чему песма говори. Опиши на који начин почиње песма: гласом, инструментима или у комбинацији гласа и инструмената. Препознај инструменте који се издвајају из оркестра.

Биљана Крстић и *Бисџрик*,
Ma fakut tuma frumoase

Јадранка Стојаковић је била позната кантауторка забавне музике. Звуком гитаре је пратила своје певање. Песма *Што те нема* је компонована на стихове српског песника Алексе Шантића.

РЕШИ

Преслушај песму *Што те нема* два пута и опиши шта те у њој асоцира на народну традицију.

Јадранка Стојаковић,
Што те нема

Рок група **Ван Гој** основана је 1986. године. На седмом студијском албуму *Коло*, група је компоновала музику на народну песму *Лудо, луда*, коју је забележио Вук Стефановић Караџић.

РЕШИ

Преслушај песму *Лудо, луда* два пута. Препознај инструменте који прате вокал. Образложи шта појачава везу рок песме са традиционалном музиком.

Ван Гог,
Лудо, луда

Бојан Зулфикарпашић је српски џез пијаниста, композитор и продуцент. Познат је у свету музике и као Бојан 3. Добитник је француског ордена Витез уметности и књижевности, а 2005. године је добио награду за најбољег европског џез музичара.

РЕШИ

Преслушај музички пример и откриј где проналазиш народну традицију у овој џез композицији: у мелодији, ритму, употреби одређених инструмената, темпу или динамици. Размисли на који део народне традиције те подсећа овај музички пример.

Бојан Зулфикарпашић,
Корени,
Џеде-ром

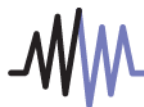
СРБИЈА У ПЕСМАМА

● химна ● Србија

Сваке школске године у различитим приликама изводи се државна **химна** *Боже љавде*: на почетку школске године, у оквиру школских приредби, након победа спортиста **Србије** на такмичењима, победа младих математичара и физичара на престижним такмичењима или освојеним првим местима на хорским такмичењима. Светосавском химном се обележава школска слава Свети Сава и слави име српског просветитеља.

Поред ових песама, настајале су и песме које певају и описују важне догађаје у српској историји или песме које развијају љубав према домовини.

ВЕЋ ЗНАШ

Објасни шта је родољубива поезија. Наведи песнике који су писали родољубиву поезију.

Кнез Милан Обреновић 1872. године постаје пунолетан и поводом прославе његовог рођендана у Народном позоришту игра се *Маркова сабља*, комад са певањем, који се завршава песмом **Боже љавде**. Десет година касније, 1882. године, Милан Обреновић постаје краљ, а поменута песма званично постаје химна Србије.

Химна *Боже правде*

Народно позориште
у Београду

Прослава пунолетства кнеза Милана Обреновића 10. августа 1872. године

Боже правде

Химна

Музика: Даворин Јенко

Текст: Јован Ђорђевић

Andante maestoso

mf 1. Бо - же прав - де, Ти што спа - се од про - па - сти до - сад нас,
чуј и од - сад на - ше гла - се и од сад нам бу - ди спас.
Моћ-ном ру - ком во - ди, бра - ни бу - дућ - но - сти срп - ске брод,
f Бо - же, ~~спаси~~ Боже, хра - ни, срп - ске зе - мље, срп-ски род! 1. срп-ски род! 2.

Сложи српску браћу драгу на свак дичан славан рад,
слога биће пораз врагу, а најјачи српству град.
Нек на српској блиста грани братске слоге златан плод,
Боже, спаси, Боже, храни српске земље, српски род! 2x

Нек на српско ведро чело твог не падне гнева гром.
Благослови Србу село, поље, њиву, град и дом!
Кад наступе борбе дани, к победи му води ход.
Боже, спаси, Боже, храни српске земље, српски род! 2x

Из мрачнога сину гроба српске славе нови сјај.
Настало је ново доба, нову срећу, Боже, дај!
Отаџбину српску брани пет вековне борбе плод.
Боже, спаси, Боже, брани, моли ти се српски род. 2x

Први нотни запис *Химне Светом Сави* забележио је Корнелије Станковић у XIX веку.

Химна Светом Сави

Записао:
Корнелије Станковић

Свечано

у - скли-кни - мо с љу - ба - вљу све - ти - те - љу
срп - ске цр - кве и шко - ле све - ти - тељ - ској

Са - ви, Та - мо вен - ци, та - мо сла - ва,
гла - ви. где ј' наш срп - ски па - стир Са - ва.

mf Пој - те му, Ср - би, пе - сму и у - трој - те!

Благодарна Србијо,
Пуна си љубави
Према својој пастири
Светитељу Сави.
Цело Српство слави славу
Свога оца Светог Саву.
Појте му, Срби,
Песму и утројте!

Да се српска сва срца
С тобом уједине,
Сунце мира, љубави,
Да нам свима сине,
Да живимо сви у слози,
Свети Саво, ти помози,
Почуј глас свог рода,
српскога народа!

Пет векова Србин је
У ропству чамио,
Светитеља Саве
Име је славио.
Свети Сава Србе воли
И за њих се Богу моли.
Појте му, Срби,
Песму и утројте!

Фреска на којој је приказан
Свети Сава Немањић,
XIII век, Црква Светих
апостола у Пећи, Косово

Ој Србијо, мила маји је српска родољубива песма из XIX века. Први пут је објављена 1860. године у новосадском књижевном часопису. Композитор и мелограф Владимир Ђорђевић објавио је ову песму 1904. године у *Зборнику родољубиве поезије*.

Ој, Србијо, мила мати

Maestoso

Војтех Шистек

Oj, Sr-bi-jo, mi-la ma-ti, u - vek ћu те та - ко зва - ти.
 Ми-ла зем-љо, ми-ли до-ме, на ср-цу је слат-ко тво - ме.
 Срећ - но жи - вет' ко у ра - ју, где ми - ли - не
 ве - чно тра - ју. У те-би ћу сре - ћно тек
 про - во-ди-ти о - вај век. 1. 2. о - вај век.

Подигни се, мати мила,
 Да нам будеш што си била,
 Јер си дуго робовала,
 Горке сузе проливала.

Сунце ти се већ родило,
 Које ти је зашло било.
 На криоцу свагда твом
 Утеха је срцу мом.

Стихови песме *Востани Србије* настали су почетком XIX века. Њих је 1804. године написао Доситеј Обрадовић и посветио их Карађорђу и Првом српском устанку. Песма има три музичке верзије. Музику на родољубиве стихове Доситеја Обрадовића писали су Вартекс Баронијан, Златан Вауда и Љубомир Манасијевић.

РЕШИ

На интернет претраживачу пронађи стихове, прочитај их и преслушај песму *Востани Србије*. Истражи о чему су говорили Карађорђе и Доситеј Обрадовић када су се обратили првим ученицима на отварању Велике школе 1808. године. Шта су ове историјске личности очекивале од генерација које ће се школовати и зашто је образовање важно за једну државу?

Доситеј Обрадовић,
Востани Србије

НАУЧИ ЈОШ

Степа Степановић био је командант Друге српске армије током Првог светског рата. У Церској бици поразио је Аустроугарску и омогућио победу Срба, те је унапређен у чин војводе.

Церска битка водила се од 16. до 19. августа 1914. године, а завршила се победом српске војске. Тим поводом војни капелник оркестра краљеве гарде, композитор и диригент Станислав Бинички, компоује марш победе под називом **Марш на Дрину**.

Марш на Дрину

Espressivo

Станислав Бинички

РЕШИ

Преслушај две верзије извођења *Марша на Дрину*. Упореди их, а потом уочи разлике међу њима. Изабери која ти се верзија више допада и образложи свој избор.

Станислав Бинички,
Марш на Дрину

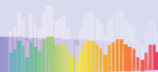

Вива Вокс,
Марш на Дрину

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

МУЗИЧКИ КВИЗ

Тема радионице:

Препознавање музике је важна дисциплина коју практикујеш током школовања. Сада имаш прилику да се играш музичким примерима.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на две групе.

10 мин.

2. Свака група прави музичку листу песама од оних које су обрађене на часовима Музичке културе: бирају се народне и староградске песме.

30 мин.

3. Наизменично свака група пева или репродукује музички задатак. Задатак је препознати да ли пример припада народној или староградској традицији.

4. Победник је група која прва сакупи пет тачних одговора.

Правила понашања у групи:

- Чланове жирија чине три ученика и наставник Музичке културе. Наставник на школској табли испишује неколико важних карактеристика народне, односно староградске традиције.
- Комуникација у групном раду почива на две важне ствари: сарадњи и поштовању.
- Заборави на помоћ пријатеља – наставника.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

● музички бонтон

Завршаваш осми разред и у мислима си већ у новој школској средини. Размишљаш о томе какво ће бити ново друштво, у чему уживају, шта слушају, како проводе слободно време, где излазе: у виртуелни или стварни свет. Занима те које филмске жанрове воле да гледају, да ли прате само домаћи или и страни филм? Да ли им одлазак у позориште представља муку коју подносе зарад боље оцене из Српског језика или је то њихова потреба да нешто ново открију и чују са сцене?

Сигурно је да музика и до тебе стиже и аналогним и дигиталним путем. Важан део бонтона у свакој уметности је разговор о уметности.

Разговарај о музици са вршњацима. Кроз разговор брисиш свој укус. Опиши шта ти се допада у музици коју слушаш. Разговор ти омогућава да и ти откријеш нову музику. Искористи слободну тему на писменом задатку из Српског језика и напиши зашто неку песму слушаш узастопно десет пута.

Бонтонски је да не гледаш попреко неког ко слуша другачију музику од тебе. Прихвати различитост, а пробај и ти да чујеш музичке примере других.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се, уколико је могуће, подели на шест група. Група се договори који жанр песме ће слушати заједно. Након саслушање песме, чланови групе разговарају и дају аргументе зашто воле да слушају одређену песму, стил, групу или извођача. Отвореном дискусијом учимо да размењујемо мишљења.

Музика је нешто што нас спаја. **Музички бонтон** нам служи да боље разговарамо и разумемо једни друге, поправљамо свој музички укус. У претходним разредима научена су основна правила понашања на концерту која чине добар музички бонтон. Различити музички жанрови имају и различита правила понашања на концертима. Својим знањем о музичким жанровима можеш деловати на своју околину као добар слушалац. Искористи часове Музичке културе и покажи шта слушаш и зашто је баш та музика добра за учење и других школских предмета или провод са вршњацима. Истовремено научи да поштујеш другачији укус, да избегнеш негативне коментаре и подсмевање другима.

РЕШИ

Запиши правила бонтона до којих ти држиш и образложи зашто су важна.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

БОНТОН ЈЕ У МОДИ

ИГРЕ УЛОГА

Поступци у радионичарском раду:

15 мин.

1. Одељење се подели у неколико група.
2. Задатак сваке групе је да игра сценарио о различитим ситуацијама: слушање музике на концерту, у превозу, у ресторану, код куће, у школи.
3. Након приказане ситуације разговара се о томе како су се ученици осећали у различитим ситуацијама и образлаже се шта су могли боље да ураде.

ДИСКУСИЈА О МУЗИЦИ

Поступци у радионичарском раду:

15 мин.

1. Ученици разговарају о различитим музичким жанровима и извођачима. Наставник Музичке културе подстиче ученике да међусобно поделе имена својих омиљених извођача и називе њихових песама. Идеја је да ученици заједно слушају музику и разговарају о истој анализирајући њен текст, мелодију и поруке.

КАКО СЕ ПОНАШАМ

Поступци у радионичарском раду:

15 мин.

1. Ученици разматрају како различити музички жанрови утичу на понашање и бонтон, културу и друштво. Сагледавају како се понашање на рок концерту, хип-хоп концерту или на концерту народне музике разликује од понашања и захтева музичког бонтона на концерту класичне музике.

Правила понашања у групи:

- Све три радионице се могу одиграти на једном часу. Одељење се подели на неколико група и свака група извлачи папирић са насловом радионице.
- Свака радионица почиње тако што се чланови групе присете како се са-рађује у заједничком раду и која су важна правила понашања у међусоб-ној комуникацији.

ПРИЛОЗИ

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

МУЗИЧКА АНАЛИЗА

<i>Девојче, њлавојче</i> , народна песма.....	14
<i>Ти момо, њи девојко</i> , народна песма....	16
<i>Зайевала сојка њѡица</i> , народна песма..	18
<i>Оро се вије крај манасѡира</i> , народна песма	20
<i>Гусѡа ми маѡла ѡагнала</i> , народна песма	22
<i>Јовано, Јованке</i> , народна песма из Македоније.....	23

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

Франц Шуберт, <i>Лиѡа</i>	60
Јоханес Брамс, <i>Усѡаванка</i>	61
Јосиф Маринковић, <i>Ој, месеце</i>	62
Ђоакино Росини, <i>Севиљски берберин</i> , <i>арија Фиѡара</i>	70
Ѓузепе Верди, <i>Набуко, Хор Јевреја</i>	71
Жорж Бизе, <i>Кармен, Хабанера</i>	73
Станислав Бинички, <i>На уранку</i> , <i>Хор девојака и момака</i>	74

МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА

<i>Три ливаге</i> , српска народна песма.....	112
<i>Леѡо ѡи је ураниѡи</i> , народна песма ...	113
<i>Танко, Танкослава</i> , српска народна песма.....	114
<i>Дуње ранке</i> , народна песма	115
<i>Коловођа</i> , народна песма из Срема	116
<i>Уродиле жуѡе крушке</i> , народна песма	117
<i>Ти једина</i> , народна песма из Војводине	119
<i>'Ајде, Каѡо</i> , староградска песма	119
<i>Небо је ѡако ведро</i> , староградска песма	120
<i>Шѡо се боре мисли моје</i> , варошка песма	120
<i>У ѡем Сомбору</i> , староградска песма из Војводине	121
Исидор Бајић, <i>Зрачак вири</i>	123
Корнелије Станковић, <i>Срѡска национална ѡесма</i>	124
Даворин Јенко, <i>Боже ѡравде</i>	127
<i>Химна Свеѡом Сави</i>	128
Војтех Шистек, <i>Ој Србијо, мила маѡи</i> ..	129
Станислав Бинички, <i>Марш на Дрину</i> ...	130

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

ОДРАСТАЊЕ УЗ МУЗИКУ

Дајер Стрејтс, <i>Sultans of Swing</i>	9
--	---

МУЗИЧКА АНАЛИЗА

<i>Девојче, њлавојче</i> , народна песма.....	14
Антонио Карлос Жобим, <i>Самба само за ноѡу сол</i>	16
<i>Ти момо, ѡи девојко</i> , народна песма	16
Михаил Микис Теодоракис, <i>Сирѡаки</i>	17

<i>Зайевала сојка ѡѡица</i> , народна песма ..	18
Константин Бабић, <i>Танѡо-буѡи-бел</i>	19
<i>Оро се вије крај манасѡира</i> , народна песма	20
Петар Коњовић, <i>Велика чочечка ѡѡра</i>	21
<i>Гусѡа ми маѡла ѡагнала</i> , народна песма	22
Арам Хачатурјан, <i>Иѡра сабљама</i>	23
<i>Јовано, Јованке</i> , народна песма из Македоније.....	23
Артуро Маркез, <i>Дансон бр. 2</i>	24

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Лудвиг ван Бетовен, <i>Пасџорална симфонија</i>	32
Јохан Себастијан Бах, <i>Свиџа бр. 2, Бадинери</i>	32
Клод Дебиси, <i>Сирикс</i> , за соло флауту	32
Џон Вилијамс, <i>Хедвијина џема</i>	33
Антонио Вивалди, <i>Сонаџа за обоу и чембало у це-молу</i>	34
Енио Мориконе, <i>Габријелова обоа</i>	34
Дејан Деспих, <i>Пасџорала, ој. 64 за соло обоу</i>	35
Антонио Вивалди, <i>Концерџи за фајоџи у е-молу</i>	36
Хектор Берлиоз, <i>Посело вешџица, Фанџасџична симфонија</i>	37
Карл Марија Вебер, <i>Концерџи за кларинетџи бр. 1, ој. 73, еф-мол</i>	38
Бени Гудман, <i>Sing, Sing, Sing</i>	38
Божидар Милошевиџ, <i>Балканске имџресџе</i> , жанр народне музике	39
Божидар Милошевиџ, <i>Балканске имџресџе</i> , жанр џез музике	39
Чарли Паркер, <i>Perhaps</i>	39
Џон Колтрејн, <i>Ruby, My Dear</i>	40
Дејвид Стјуарт и Кенди Дафлер, <i>Lily was here</i>	40
Артуро Маркез, <i>Иџра бр. 5</i>	40
Волфганг Амадеус Моцарт, <i>Концерџи за хорну и оркестџар бр. 4</i>	42
Јозеф Хајдн, <i>Концерџи за џтрубу</i>	43
Лирој Андерсон, <i>Празник џтрубача</i>	43
Морис Равел, <i>Болеро</i>	44
Глен Милер, <i>In the Mood</i>	45
Ленард Бернштајн, <i>Симфонијски џлесови</i>	45
Модест Мусоргски, <i>Бџгло, Слике са изложбе, оркестраџија Мориса Равела</i>	45

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

Романтизам

Фредерик Шопен, <i>Валцер бр. 2, ој. 64</i> ..	54
Фредерик Шопен, <i>Велики бриљанџни валцер</i>	54
Фредерик Шопен, <i>Револуџионарна еџида</i>	54
Фредерик Шопен, <i>Мазурка, ој. 24, бр. 2</i>	54
Роберт Шуман, <i>Сањарење</i>	55
Фредерик Шопен, <i>Мазурка, ој. 24, бр. 4</i>	55
Фредерик Шопен, <i>Балада бр. 2</i>	55
Фредерик Шопен, <i>Полонеза, ој. 44</i>	55
Фредерик Шопен, <i>Нокџурно но. 16</i>	55

Фредерик Шопен, <i>Балада, ој. 23, но. 1</i> ..	55
Едвард Григ, <i>Пролеће</i>	55
Јоханес Брамс, <i>Мађарска иџра</i>	55
Јоханес Брамс, <i>Инџтермеџо, ој. 118, но. 2</i>	55
Петар Иљич Чајковски, <i>Думка, ој. 59</i>	55
Франц Лист, <i>Ла камџанела</i>	55
Корнелије Станковиџ, <i>Срџска национална џесма</i>	55
Роберт Шуман, <i>Концерџи за клавиџр и оркестџар, а-мол</i>	56
Јоханес Брамс, <i>Концерџи за клавиџр и оркестџар, бр. 2, Бе-дур</i>	56
Антоњин Дворжак, <i>Концерџи за виолонџело и оркестџар, треџи став</i>	56
Николо Паганини, <i>Концерџи за виолину и оркестџар бр. 2</i>	56
Сергеј Рахмањинов, <i>Концерџи за клавиџр и оркестџар бр. 2</i>	56
Франц Шуберт, <i>Недовршена симфонија, први став</i>	57
Хектор Берлиоз, <i>Фанџасџична симфонија</i>	58
Беджих Сметана, <i>Влџава</i>	58
Рихард Штраус, <i>Дон Кихотџи</i>	58
Франц Шуберт, <i>Вилински краљ</i>	61
Франц Шуберт, <i>Пасџирмка</i>	61
Франц Шуберт, <i>Серенада</i>	61
Јосиф Маринковиџ, <i>Ој, месече</i>	62
Јосиф Маринковиџ, <i>Где си, душо</i>	62
Михаил Иванович Глинка, <i>Иван Сусањин, хорска нумера Живео</i>	63
Александар Бородин, <i>Кнез Иџор, Половеџке иџре, други чин</i>	63
Николај Римски Корсаков, <i>Шехерезада, симфонијска свита</i>	63
Модест Мусоргски, <i>Слике са изложбе, клавиџрска свита</i>	63
Беджих Сметана, <i>Продана невесџа, Полка, први чин</i>	64
Антоњин Дворжак, <i>Словенска иџра, ој. 72, бр. 2</i>	64
Антоњин Дворжак, <i>Словенска иџра, ој. 46, бр. 8</i>	64
Антоњин Дворжак, <i>Симфонија из Новог свеџа, други став</i>	64
Мануел де Фаља, <i>Краџак живогџи, Шџанска иџра</i>	65
Исак Албениз, <i>Шџанска свиџа, ој. 47, Севиља</i>	65
Едвард Григ, <i>Пер Гинџи, свита бр. 1</i>	66
Јосиф Маринковиџ, <i>Десеџо коло</i>	67
Стеван Стојановиџ Мокрањаџ, <i>Друџа руковеџи</i>	67
Ћоакино Росини, <i>Севиљски берберин, увертира</i>	69

Ђоакино Росини,	
<i>Севиљски берберин, арија Фиџара</i> ...	70
Ђузепе Верди <i>Набуко, Хор Јевреја</i>	71
Ђузепе Верди,	
<i>Аида, Тријумфални марш</i>	71
Ђузепе Верди,	
<i>Риолејџо, арија Жена је варљива</i>	71
Ђузепе Верди, <i>Травијата, Здравница</i>	71
Карл Марија Вебер,	
<i>Чаробни сћрелац, Хор ловаца</i>	72
Рихард Вагнер,	
<i>опера Валкире, Јахање Валкира</i>	72
Рихард Вагнер,	
<i>опера Танхојзер, увертира</i>	72
Жорж Бизе, <i>Кармен, Хабанера</i>	73
Жорж Бизе, <i>Кармен, Арија Ђореадора</i> ..	73
Лео Делиб, <i>Којелија, Ира сајмова</i>	75
Петар Иљич Чајковски,	
<i>Лабудово језеро</i>	76
Петар Иљич Чајковски,	
<i>Усјавана лейојица, Валцер</i>	76
Стеван Христић, <i>Охридска лејенда,</i>	
<i>Велико свадбено коло</i>	76
Стеван Христић,	
<i>Охридска лејенда, Грлица</i>	76

Импесионизам

Клод Дебиси, <i>Појојљена кајдеграла</i> ..	80
Клод Дебиси,	
<i>Прелид за јојодне једној фауна</i>	80
Морис Равел, <i>Болеро</i>	81
Клод Дебиси, <i>Беријамска свијта</i>	82
Клод Дебиси, <i>Пајоде</i>	82
Клод Дебиси, <i>Арабеска</i>	82
Морис Равел, <i>Ира воде</i>	82
Морис Равел, <i>Шјанска райсогија</i>	82

Музика XX века

Арнолд Шенберг, <i>Клавирски комади,</i>	
<i>ој. 23, први комад</i>	84
Франц Лист, <i>Мађарска райсогија бр. 6.</i> ..	84
Пјер Булез, <i>Друја соната за клавир,</i>	
<i>први став</i>	84
Карлхајнц Штокхаузен, <i>Контакт</i>	85
Сергеј Прокофјев,	
<i>Класична симфонија, први став</i>	86
Дмитриј Шостакович,	
<i>Свијта за оркестар, Друји валцер</i> ...	86
Игор Стравински, <i>балет Жар-ијица,</i>	
<i>игра Жар-ијице</i>	86
Игор Стравински, <i>Оркестарска свијта</i>	
<i>из балета Жар-ијица, финале</i>	87
Игор Стравински, <i>балет Пејрушка,</i>	
<i>прве две слике, представљање</i>	
<i>главних јунака балета у Руска ијра</i>	
<i>и Пејрушкина соба</i>	87

Игор Стравински, <i>балет Пејрушка, прва</i>	
<i>слика, оркестарско извођење</i>	87
Игор Стравински, <i>Посвећење јролећа,</i>	
<i>први чин Дивљење земљи,</i>	
<i>увод и игре младих девојака</i>	87
Милоје Милојевић, <i>Камеје,</i>	
<i>имјесије за клавир, ој. 51, бр. 2</i>	88
Милоје Милојевић, <i>Ријмичке јримасе</i> ..	88
Јосип Славенски,	
<i>Чејири балканске ијре, Ужичанка</i> ...	88
Љубица Марић,	
<i>Дувачки квинџеј, први став</i>	88
Иван Јевтић, <i>Концерти за алт саксофон</i>	
<i>и јудачки оркестар, први став</i>	89
Исидора Жебељан, <i>Чудо у Шарјану,</i>	
<i>песма за обоу и хармонику</i>	89
Милан Михајловић,	
<i>Eine kleine thrauermusik</i>	91
Вук Куленовић,	
<i>God with the moon on his hair</i>	91
Властимир Трајковић,	
<i>Балада за гитару, ој. 13</i>	91
Исидора Жебељан,	
<i>Чудо у Шарјану, за клавир</i>	91
Иван Бркљачић, <i>Presto, клавир</i>	91
Александар Седлар, <i>Иди види гегу</i>	91
Ана Крстајић,	
<i>Ђавоље језеро, за виолину</i>	91

Џез музика

Скот Џоплин, <i>Pineapple Rag</i>	93
Луј Армстронг,	
<i>When the Saints Go Marching In</i>	93
<i>Београдски диксиленд бенд</i>	94
Беси Смит, <i>Backwater Blues</i>	94
Бени Гудман, <i>Sing, sing, sing</i>	94
Дјук Елингтон, <i>Take the A train</i>	94
Каунт Бејзи, <i>All of me</i>	94
Чарли Паркер, Дизи Гилеспи,	
<i>Hot House at DuMont</i>	94
Мајлс Дејвис, <i>So what</i>	95
Џон Колтрејн, <i>My favorite things</i>	95
Херби Хенкок, <i>Watermelon Man</i>	95
Џорџ Гершвин, <i>Рајсогија у јлавом</i>	95
Луј Армстронг, <i>What a wonderful world</i> ..	96
Ела Фицџералд и Луј Армстронг,	
<i>Chek to chek</i>	96
Ела Фицџералд и оркестар Каунт Бејзија,	
<i>A Tisket a tisket</i>	96
Сара Вон, <i>All of Me</i>	96
Нина Симон, <i>I wish I knew how it would feel</i>	
<i>to be free</i>	97
Арета Френклин, <i>Respect</i>	97
Игор Стравински,	
<i>Рејџајм за 11 инсјруменајта</i>	97

Војислав Симић, <i>Велики градски валцер</i>	98	Оливер Мандић, <i>Ослони се на мене</i>	106
Војислав Симић, Бора Роковић, клавир и Биг бенд, <i>Самба</i>	98	Здравко Чолић, <i>Пјевам гању, ђјевам ноћу</i>	106
Стјепко Гут, <i>Mr C. T.</i>	98	Мајкл Џексон, <i>Billie Jean</i>	107
Миша Блам, <i>Minor Blues</i> , секстет Марковић-Гут	99	Принс, <i>Purple rain</i>	107
Душко Гојковић, <i>I remember Dizzy</i>	99	Полис, <i>Can't stand losing you</i>	107
Јован Маљоковић бенд, <i>Диван дан</i>	99	Стинг, <i>Desert rose</i>	107
Ненад Василић, <i>Bass Bougie</i>	99	Рибља чорба, <i>Рокенрол за кућни савет</i> ..	107
Васил Хаџиманов бенд, <i>Делије</i>	99	Бајага, <i>Музика на сџрују</i>	107
Васил Хаџиманов бенд, <i>I wish I</i>	101	Галија, <i>Да ли си сјавала</i>	107
Кочетов квинтет, <i>Its time for jazz</i>	101	Идоли, <i>Пласџика</i>	107
Сесил Меклорен Саливан, <i>Концерџ са џез џриум у клубу</i>	101	Шарло Акробата, <i>Нико као ја</i>	107
Имануел Вилкинс квинтет, <i>Warriors</i>	101	Електрични оргазам, <i>Дебела девојка</i> ..	107
Биг бенд РТС, <i>A Handful of soul</i>	101	ЕКВ (Екатарина Велика), <i>Земља</i>	107
Ана Поповић, <i>Long road down</i>	101	Пилоти, <i>Као џџица на мом глану</i>	107
Емет Коен, <i>Road song</i>	101	Нирвана, <i>Smells like teen spirit</i>	108
Ненад Василић, <i>Врањанка</i>	101	Перл Џем, <i>Jeremy</i>	108
Чајна Мозис, <i>Runnin'</i>	101	Ван Гог, <i>Неко џе има</i>	108
Јелена Јововић, <i>Night bird</i>	101	Партибрејкерси, <i>Хоћу да знам</i>	108
Популарна музика		Ева Браун, <i>Сасвим обичан дан</i>	108
Френк Синатра, <i>New York, New York</i>	102	Канда, Коџа и Небојша, <i>Природа</i>	108
Френк Синатра, <i>Fly me to the moon</i>	103	Ортодокс Келтс, <i>Green roses</i>	108
Едит Пјаф, <i>Milord</i>	103	Деца лоших музичара, <i>Добар дан</i>	108
Шарл Азнавур, <i>La boheme</i>	103	Марун 5 и Кристина Агилера, <i>Moves like Jagger</i>	108
Доменико Модуњо, <i>Volare</i>	103	Линкин парк, <i>What I've done</i>	108
Амалија Родригез, <i>Lisboa Antiga</i>	103	Фу фајтерс, <i>Time like these</i>	108
Ђорђе Марјановић, <i>Звиждук у осам</i>	103	Твенти ван пајлотс, <i>Stressed out</i>	109
Властимир Ђуза Стојиљковић, <i>Девојко мала</i>	103	Арктик манкиз, <i>Do I Wanna Know</i>	109
Идоли, <i>Девојко мала</i>	103	Манескин, <i>Zitti e Buoni</i>	109
Елвис Пресли, <i>Love me tender</i>	104	Тејлор Сфивт, <i>Red</i>	109
Битлси, <i>Love me do</i>	105	Негатив, <i>Збуњена</i>	109
Битлси, <i>Let it be</i>	105	Земља грува, <i>Једном је сага</i>	109
Битлси, <i>Don't let me down</i>	105	Репетитор, <i>Где ћеш</i>	109
Битлси, <i>Revolution</i>	105	Марко Луис, <i>Слобода</i>	109
Битлси, <i>Here comes the sun</i>	105	Артан Лили, <i>Ако сџанемо џу</i>	109
Битлси, <i>Hej Jude</i>	105	Дел Арно бенд, <i>Још увек има наде</i>	109
Битлси, <i>A day in the life</i>	105	Буч Кесиди, <i>Нема љубави у клубу</i>	109
Битлси, <i>Strawberry fields forever</i>	105	МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА	
Битлси, <i>Yesterday</i>	105	Јосиф Маринковић, <i>Шано, душо</i>	122
Ролингстонси, <i>I can get now</i>	105	Корнелије Станковић, <i>Срџска национална џесма</i>	124
Ролингстонси, <i>Angry</i>	105	Стеван Стојановић Мокрањац, <i>Козар</i> ...	124
Дорси, <i>Riders on the storm</i>	105	Биљана Крстић и Бисџрик, <i>Ma fakut tuta frutoase</i>	125
Квин, <i>Bohemian Rhapsody</i>	106	Јадранка Стојаковић, <i>Шџо џе нема</i>	125
Квин, <i>We will rock you</i>	106	Ван Гог, <i>Луго, луга</i>	125
Дејвид Боуви, <i>Space Oddity</i>	106	Бојан Зулфикарпашић, <i>Корени</i> , <i>Џеде-ром</i>	125
Елтон Џон, <i>Don't let the sun go down</i>	106	<i>Химна Боже џравде</i>	126
Лед Џепелин, <i>Whole Lotta love</i>	106	Доситеј Обрадовић, <i>Восџани Србије</i> ..	129
Корни група, <i>Трла баба лан</i>	106	Станислав Бинички, <i>Марш на Дрину</i> ...	130
Смак, <i>Дауре</i>	106	Вива Вокс, <i>Марш на Дрину</i>	130
Ју група, <i>Чудна шума</i>	106		
Ђорђе Балашевић, <i>Неки нови клинци</i> ..	106		

А

алеаторика – композициони поступак у музици XX века у којој извођач одлучује како ће изгледати и звучати композиција коју је композитор осмислио; уводи се елемент случајности јер композитор одређене делове музичког дела не прецизира, већ препушта да извођач одлучи, игром случаја, какав ће бити ток музичког дела

апсолутна музика – инструментална музика која нема програм, најчешће има назив по музичком облику: симфонија, соната, токата, концерт, гудачки квартет

атематизам – супротно од тематизам, одсуство теме и рада са темом

атоналност – супротно од тоналност, одсуство дур-мол система

Б

балада – врста песме

балет – музичко-сценско дело у коме се драмска радња исказује покретом и мимиком уз оркестарску пратњу

белканто – на италијанском значи *лепо певање*, а означава начин певања где се посебна пажња придаје лепоти гласа и техници певања

бибап – правац у џез музици кога карактерише брз ритам

блуз – вокално-инструментални правац у џез музици, настао спајањем црначких народних песама и европског звука

бузуки – грчки музички инструмент, припада групи жичаних трзалачких инструмената

В

варијације – начин мењања теме, то јест заокружене музичке целине; тема се понавља више пута у промењеном облику, али задржавајући неку посебну карактеристику по којој је препознајемо

Г

грамофонска плоча – један од носача звука, позната и под називом ЛП и винил; винил је материјал од кога је плоча направљена, округлог је облика; према дужини снимљеног музичког материјала плоче се дела на мале – синглице, и велике – лонгплеј плоче; за слушање плоча и репродукцију звука потребан је грамофон

Д

додекафонија – композициони систем у коме се равноправно користи 12 тонова хроматске лествице

Е

експресионизам – уметнички правац који се почетком XX века посебно развија у књижевности, сликарству и музици; сама реч значи *израз*, а експресионизам одступа од свих мелодијских, ритмичких, хармонских и формалних правила која су постојала закључно са XIX веком

електронска музика – повезана са развојем електронике и информатике у XX веку, када композитори уводе нове изворе звука јер користе електричне уређаје, те музика више не зависи само од могућности и умећа извођача

З

забавна музика – развија се у оквиру популарне музике, а изводе се певљиве и једноставне мелодије у песмама најчешће љубавног садржаја које се зову шлагери

И

импресионизам – уметнички правац који настаје у Француској на прелому XIX и XX века прво у сликарству и књижевности, а затим и у музици; сама реч значи *израз* јер се сликари изражавају бојом, а композитори бојом тонова

импровизација – стварање и извођење музике без нотног записа; музичар без припреме ствара мелодију – тему, на основу које даље гради музичку композицију; основни начин стварања џез музике је импровизација

интернет – мрежно повезивање више рачунара; на светском нивоу повезивање мрежа рачунара

К

канцона – италијанска популарна песма најчешће љубавног садржаја, пева се уз инструменталну пратњу

клавирска минијатура – кратка, више или мање сложена клавирска композиција карактеристична за романтизам

компакт-диск – скраћено ЦД, један од носача звука; музички компакт-диск се појавио 80-их година и био је замена за грамофонску плочу; крајем XX века ЦД се користи као средство за снимање свих врста података за кућне рачунаре

концерт – инструментални музички облик намењен солисти и оркестру, најчешће има три става

кореограф – осмишљава и ствара играчке корачке балетског дела

Л

лајтмотив – мелодија која се везује за јунака, осећање или предмет и увек се јавља и понавља када се огласи или говори о одређеном јунаку, осећању или предмету

М

музичка касета – користи се за снимање и репродукцију звука; за коришћење музичке касете потребан је касетофон, који може да снима и репродукује звук са касете

О

опера – музичко-сценско дело у коме се драмска радња изводи певањем и глумом уз оркестарску пратњу

П

Пан – у грчкој митологији бог шума, ловаца и пастира

пасторала – вокална или инструментална композиција једноставне мелодијске линије, најчешће у 6/8 или 12/8 такту; препознаје се по идиличном и бајковитом карактеру

политоналност – истовремено звучање више различитих тоналитета

препарирани клавир – клавир коме се мења звук тако што се између жица умећу предмети различитих величина, облика и материјала: дрво, пластика, гума

програмска музика – инструментална музика која има неки програм попут историјског садржаја, легенде, књижевног дела, уметничке слике, описа природе; програмска дела имају наслов који указује на сам програм

Р

регтајм – правац у развоју џез музике, развијен у клавирској америчкој музици, карактеристичан по употреби синкопираног ритма

рокенрол – врста популарне музике у којој су теме песама различите, а њихов звук боје електрична гитара и бубњеви

романтизам – уметнички правац који се током XIX века развија посебно у поезији, музици и сликарству

С

самба – игра из Бразила писана у 2/4 или 4/4 такту; најчешће је умереног темпа са наглашеном употребом синкопа у мелодијској пратњи

свинг – правац у џез музици, популарна плесна музика у Америци између два светска рата

серијална музика – уметнички правац у музици XX века; музичко дело се састоји из серија, односно низова тонова који имају одређену висину, трајање, динамику и начин извођења, а композитор бира по ком редоследу ће се изводити серије

симфонија – инструментални музички облик, најчешће има четири става и изводи је симфонијски оркестар

симфонијска поема – једноставачна оркестарска композиција која припада програмској музици

Сиринкс – по грчкој митологији нимфа, ћерка речног бога Ладона

сиртаки – плес осмишљен за филм *Грк Зорба* и на музику грчког композитора Михаила Микиса Теодоракиса; сиртаки се ослања на народну грчку игру сиртос

соло песма – вокално-инструментална минијатура намењена гласу уз пратњу клавира или неког другог инструмента, камерног или симфонијског оркестра

Спотифај – музичка платформа (као што су: *Tidal*, *Juĳiјub*, *Дизер*)

стилизоване игре – инструменталне композиције које имају ритам и карактер одређене игре (валцер, менует, полонеза, мазурка), али нису намењене игрању, већ концертном извођењу

Т

танго – игра умереног темпа у 2/4 или 4/8 такту, настала у Аргентини; постоји неколико типова танга који користе различите синкопе и пунктиране ноте

У

увертира – инструментални увод којим почиње опера

Ф

фадо – португалска популарна песма тужног, носталгичног карактера, најчешће се пева уз пратњу гитаре

ЛИТЕРАТУРА

- Andreas, J. (1951). *Historija muzike: za visoke i srednje muzičke škole: dio 1 u 2*. Zagreb: Školska knjiga.
- Andreas, J., Cvetko, D. i Đurić-Klajn, S. (1962). *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*. Zagreb: Školska knjiga.
- Berendt, J. E. (1958). *Knjiga o jazzu*. Zagreb: Mladost.
- Bose, F. (1989). *Etnomuzikologija*. (J. Lazić, prev.) Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Васиљевић М., З. (прир.) (1996). *Српско музичко блајо: цвешник српских народних ѱесама, књ. 1*. Београд: Просвета.
- Despić, D. (1979). *Muzički instrumenti*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Думнић Вилотијевић, М. (2019). *Звучи носѿалѿије: исѿорија сѿароѿрагске музике у Србији*. Београд: Чигоја штампа – Музиколошки институт САНУ.
- Ђурић, О. (1997). *Водич кроз исѿорију музике*. Београд: О. Ђурић.
- Ђурић-Клајн, С. (1971). *Исѿоријски развој музичке кулѿуре у Србији*. Београд: Pro Musica.
- Зечевић, С. (1983). *Срѿске народне иѿре: ѿорекло и развој*. Београд: „Вук Караѿић”: Етнографски музеј.
- Kovačević, K. (ured.) (1971 – 1977). *Muzička enciklopedija, I–III*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Kovačević, K. (ured.) (1984). *Leksikon jugoslavenske muzike*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”.
- Koturović, B. i Marinković, A. (1973). *Narodne igre Jugoslavije: metodika-tehnika-ritam*. Beograd: Interplas.
- Милојевић, М. (2004). *Народне ѿесме и иѿре Косова и Меѿохије*. Београд: Завод за уѿбенике и наставна средства.
- Мокрањац, Ст. Ст. (1966). *Заѿиси народних мелодија*. Београд: Научно дело.
- Пејовић, Р. (1979). *Исѿорија музике: за музичке школе: гео 2*. Београд: Завод за уѿбенике и наставна средства.
- Perićić, V. (1969). *Muzički stvaraoci u Srbiji*. Beograd: Prosveta.
- Perićić, V. (1987). *Instrumentalni i vokalno-instrumentalni kontrapunkt*. Beograd: Fond za izdavačku delatnost Univerziteta umetnosti.
- Skovran, D. i Perićić, V. (1991). *Nauka o muzičkim oblicima*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Čičovački, B. (prir.) (2021). *Dok slušamo muziku, sadašnjost je večna : intervju i autorski tekstovi Isidore Žebeljan*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Чукић Шепец, М. (2024). *Музичка кулѿура 7: уѿбеник за седми разред основне школе*. Београд: Архикњига.